

www.e-rara.ch

A. Krantzii, Viri In Theologia Et Ivre Pontificio Celeberrimi, Historiciqve Clarissimi, Wandalia

Krantz, Albert

Francofvrti, M. D. LXXX

Zentralbibliothek Zürich

Shelf Mark: Rh 25,2 | G

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-61296>

[...] Liber primus [- secundus].

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelnformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

ALBERTI KRANTZII VIRI IN THEOLOGIA ET

IVRE PONTIFICIO CELEBERRIMI,
HISTORICIQVE CLARISS. WANDALIÆ,
LIBER PRIMVS.

P R Æ F A T I O.

30 **W**ANDALORVM ab origine antiquissimam, & nunc totius Europæ latissimam gentem, à primis cunabulis recensere difficillimum & propè impossibile arbitror, quòd in ea gente diu nullæ literæ, quibus antiquitatum memoria seruetur, viguerunt, primumque illis (sicut plerisque) cum Christianismo sunt inuectæ. Qua ex re ordinem quoque gestorum in ea omni gente, ad nostra usque tempora deducere, prorsus factu non possibile iudicaui. Quos enim annales, quos codices rerum veterum indices in eis proferunt? Certè nullos. Et (quod difficultatem exaggerat) ea Wandalorum natio pro sui magnitudine multas prouincias occupans & aliquando mutans, nomina multiplicauit, & aliquando variauit: ut non putes eandem esse gentem, quam variis vocabulis inscriptam, diuersis & longè distantibus prouinciis reperis habitantem: quum tamen vnus ubique moribus, iisdem legibus, vna denique lingua viuat. Boemi quidem, insignis huius gentis portio, quædam suæ vetustatis præferunt monumenta: quæ literis latius illustrauit Æneas Syluius, tunc Senensis cardinalis, deinde Pius papa i. paucis ante pontificatum diebus, quum per ocium ageret in balneis Puteolanis. Sed in his ipsis ab illo meruerunt de suæ antiquitatis commemoratione protinus irrideri, quòd illam usque ad Babylonis turrim & linguarum confu-
40 sionem produxerunt. Cur enim non inde usque ad arcam Noë, & ad ipsum primæ parentis vterum, paradisiq; delicias ascenderunt? Vana nimirum iactantia & merita irrisione castigata. Nulla enim media tempora à multis annorum millibus, nullos duces, nullas res gestas per multa secula commemorant. Quanquam & illa ipsa quæ de sua Boemi in eam regionem transiitione prodiderunt, vana sunt & friuola, & multorum testimoniis facile conuincenda. Tenemus, teste Blondo, tempora quibus Wandali (quos ille, ut ceteri, Sclauos appellat) è priscis sedibus in Dalmatiam, Histriam & Illyricum transierunt, sub imperio Mauricii Constantinopolitani, non (ut illi fabulantur) ex Dalmatia in Bohemiam duce Zetho commigrarunt. Nam magnam Bohemorum gentem in Hercinia sylua dudum mansisse longè ante tempora ab illis signata, Ptolemæus cosmographus, qui
50 sub Hadriano Imperatore scripsit, commemorat. Tacitus verò Boiæmos vocat, à Boiis (Gallica gente) traducto vocabulo: quam sedibus suis, hoc est montosis illis (quas nunc Bohemi tenent) regionibus pulsos exegerunt: & ab eodem Tacito sunt appellati Boiæmi Marcomanni: quod suo loco, quum ad tempora Marci Antonii peruenerimus, commemorabitur. Nec tamen Æneam in ea sua narratione coarguerim, qui traditam sibi à gente fabulam fecerit Latinam, fidem narrationis à tradentibus iubens requiri. Sclauos

Wandalis olim
nulla litera.

Boemorum, qui
Wandalis sunt,
origo ridicula

Sclau qui aliter Wandali.

Tacitus.

Berosi Babylonii atas.

Tuisconis Germanorum patris filii.

Lingua Wandalicæ vsus latissime patet.

autem appellant quos veteres dixere Wādalos. Nam & illi ipsi Bohemi in suis antiquitatibus ad turrin Babylonis extruendam, in diuisione linguarū se adfuisse, & tum Sclauonos (hoc est verbosos) se cōtendunt appellatos. Sed hæc fabulosa iustis de causis cum Ænea reiicientes, antiquitatem totius Wandalorum gētis ex vetustissima memoria colligimus. Nam Cornelius Tacitus ad principium Germaniæ suæ, Celebrant, inquit, Germani carminib. antiquis (quod vnum apud illos memoriæ atq; annaliū genus est) Tuisconem Deum terra editum, & filium Mannum originem gentis cōditoresq;. Manno tres filios assignant, è quorum nominibus proximi oceano Ingeuones, medii Hermiones, cæteri Isteuones vocentur. Quidam autem licentia vetustatis plures de eo ortos, pluresq; gentis appellationes, Marfos, Gambriuios, Suæuos, Wandalos affirmant. Ea q; vera & antiqua nomina & Caius Plinius in naturali historia, per eadē ferē tēpora quibus Tacitus (sub Traiani imperio) scribens, Genera, inquit, Germanorū quinque. Wādali, quorum pars Burgūdiones, Varrini, Carini, Guttones. Alterum genus Ingeuones, quorum pars Cimbri, Teuthoni, à Caucorum gēte. Proximi autem Rheno Isteuones, quorum pars Cimbri mediterranei. Hermiones, quorum Suæui, Hermanduri, Catti, Cherusci. Quinta pars Peucini Basternæ, cōtermini Dacis. Horum testimonio probatissimorum inter omnes authorum discimus, inter vetustissimos Germanicæ gentis extare Wandalos, quando Sclauorum nulla sit memoria. Ob eam rem vetustissimo probatissimoq; inter autores vocabulo, iure optimo vtetur in vniuerso opere. Nam & Tacitus & Plinius hanc consonam gentis nominationem ex eodem (vt arbitror) fonte hauerunt, Babylonio Beroso, qui sacerdos Chaldaicę gentis publico ministerio renouauit veterum annales, & per sua tempora continuauit. Scripsit autem tempore Alexandri Magni: cuius fidelem cum interpretatione historiam ad nos nostro tempore perduxit quidam Viterbiensis diligentissimus antiquitatum scrutator. Is ergo Berosus tradit Noam, patrem noui seculi, iam ante diluuium genuisse Chamæsem, Sameum, & Iapetum: post cataclysmum verò genuisse filios multos, in quibus primogenitus Tuiscon pater omnium Germanorum habitantium à Tanai ad Rhenum. Ea enim magna appellatur Germania. Tuisconis filii fuere Mannus, Ingeuon, Isteuon, Hermion, Marfus, Gambriuius, Suæuus, Wandalus, Hunus, Hercules, Teutanes. Hæc est prima Germanorum origo ex patre Tuiscone, auo Noa. Manni autem in omni gente illa memoria permanfit, vt virum fortem & strenuum hodie ex virtute Mannum appellant. Ingeuon, Isteuon, Hermion ex Tacito (quod diximus) suas regiones sortiuntur. Marfi ad Albim concessere: quorum tenues reliquiæ in palustribus sunt non longè ab ostio fluminis, Thietmarfi, Wilfermarfi, Crempermarfi: qui quoniam in palustribus habitant, obtinuit Saxonum consuetudo vt omnes palustres Marfi vocitentur. Gambriui nulla reliquere vestigia: nisi fortè Sicambros, Francorum ad Rheni fluentia patres, inde deriuari credamus. Suæui notissima in Germanos natio. Wandalis sunt quos nunc exequemur, Russi, Poloni, Bohemi, Dalmatæ, Croaci, vnagens, vt docebimus. Huius verò, quòd Tuiscone patre orti sunt intra Germaniam numerabuntur: vt erubescant qui Asiaticos esse contendunt. Nam (quod suo loco docebimus) magnum imperium in Europa sub Attila rege tenuerunt. Iam verò Herculem Tuisconis filium agnoscimus, primum omnium cui id vocabulum contigisset. Multos enim eo dignatos nomine legimus, pro virtute. Vnde intelligere promptum est fuisse primarium virum, à quo tot clari viri agnominari pro magno habuerunt. Teuthonem autem fuisse Tuisconis filium indeliberenter agnoscimus, quòd iam Teuthonum vocabulum in omni gente vulgatum est, vt omnes Germani Teuthones vocitentur: quanquam latius sit Germaniæ quàm Teuthoniæ vocabulum, quòd Germania omnem complectitur latissimam à Tanai ad Rhenum ditionem, in qua linguæ plurimæ: Teuthonia verò ad eas coartatur prouincias, quæ vna lingua Teuthonum perfruuntur. Sed hæc interim. In Wandaliā reuertamur: de cuius antiquitate à Wandalo patre Tuisconis filio hæc sint breui commemorata.

Cæterum quod ad gentis magnitudinem & ditionis latitudinem pertinet, paucis exequamur, certissimum argumentum vnus gentis sequuti, linguam, quæ in Russis (magna vtique gente) Polonis, Bohemis, Dalmatis, Histriis, & in nostris Wandalis vna est sub quadam varietate, quæ per tractum & distantiam regionum incidit: qualem

qualem cernimus in Italia & Teuthonia sub vna lingua diuersitatem, quum ipsa rerum vocabula sint vbique vna. De Romana quidem vernacula lingua ad Hispanias & Gallias propagata, & olim in Aphricam & magnam Asię partem extēta, alia ratio est: quòd Romanum imperium tunc in illas regiones prolatatum per Romanos præfides, linguā quoque propagarit: quod primū in Italia peregit, abolens veterum Ethruscorum & aliarum Italię gentium priscas fermocinationes. Nullum autem Wandalorum, aut Rufforum, aut Polonorum, aut Bohemorum, aut Dalmatarum in eiusdem linguę mortales possumus imperium memorare. Quòd si res per se clara testib. indigeat, vnā esse gentem & linguam, in eis quas diximus nationibus, Blondum nostri temporis Romanum scriptorem, diligentissimum antiquitatis scrutatorem, audiamus. Ait enim ad finem libri viij. primę Decadis, Quanquam verò Gregorius plura de hac Sclauorum in Histriam irruptione non scribat, tamen nos compertum habemus, eam gentem quam vltra Danubium sedes certum est habere, tunc primū oram Hadriatici sinus dextri lateris occupasse, & ita habitationem in ea continuasse: vt quicquid prius Histria & Dalmatia dicebatur, ad tempora vsque nostra dicatur Sclauonia. Nec tamen omnis illa gēs reliquit primas ad Danubium sedes: quoniam iidem mutato nomine magnam obtinent partem illius regionis. Siquidē loquutionis similitudo ac penē proprietates, ostendit, eos qui nunc Poloni & Bohemi dicuntur, ex Sclauorum reliquiis fuisse. Incoluerūt autem prius ea loca Wandali: quos credendum est, quando ad Romanorum inuadendas prouincias sunt profecti, partem gentis in patria reliquisse. Quare Sclaui paulo post superuenientes, ita loquutiones commiscuere, vt ex vtraque tertiam reliquerint: quæ pro regionis & ducum diuersitate, partim Bohemica, partim Polonica sit postmodum dicta. Hic tuam Blonde prudentiam requiro, vt planē intelligas Wandalos esse gentis generale vocabulum, vt vna gens vnus linguę fuerit, nec sit necesse ex duabus tertiam cōflare linguam. Subsequitur idem: Sunt etiam certiores proximis in regionibus Sclauorum reliquæ apud Saxones, quorum coloni maiori ex parte puram habent, qua Dalmatæ nunc vtuntur, Sclauonicam locutionem. Hæc sunt verba Blondi Romani scriptoris: quæ etsi omnia ad liquidum non probo, in hoc mihi satisfaciunt, quòd testantur eandem nūc esse linguam Polonorum, Bohemorum, Dalmatarum, quę est in reliquiis Wandalorum inter Saxones. Nam & hæc commonstrant, non Bohemos ex Dalmatis, sed Dalmatas ex Bohemis & ceteris Wandalis esse profectos. Cuius rei apertissimus, fidelissimus & maximus testis est beatus Gregorius papa, qui quum Sclaui Histrię imminerent, eius prouincię scribit episcopis: Equidem de Sclauorum gente (quæ vobis imminet) quod audio, me affligit vehementer & turbat: affligor in iis quæ in vobis iam patior: conturbor, quia per Histros aditum iam in Italiam tenere cœperunt. Hæc ideo reteximus, vt vnā esse gentem Polonos, Bohemos, Dalmatas Histriosque doceremus: quos nostri Sclauonos, veteres vero nomine dixere Wandalos. Hoc autem verustissimum totius gentis vocabulum in solis nostrę regionis hominibus inter Saxones permansit, vt vel soli Wandali dicerentur, qui ad mare Germanicum olim habitabant, nūc retro pulsi in mediterranea, & ad magnam raritatem perducti, in seruitutem vltimam & omnium contemptum peruenerunt: quod inde potissimum euenit. Nam acerrimus quisque vbi contemptum & seruitutem exhorruit, se proximis immiscuit nationibus, linguam gentis perdicens, vt euaderet grauissimum seruitutis iugum. Mira rerum conuersio, ita gentem nunc haberi contemptui, cuius patres res magnificas infrā memorandas exantlauērunt. Hodie tamen, quæ fuerit olim gens Wandalorum in vniuersum ignoraremus, nisi vernacula Saxonum lingua hoc vocabulum conseruasset, vt inter eos, qui olim Wandali, fracto (vt fit) vocabulo nunc *Wenden* vocitentur. Ea gens ad mare Germanicum, à veteri ciuitate Holsatię, quæ illorum lingua Starigard, Saxonum verò, Oldenborch vocitata, per Germanici maris littora, orientem versus, vsque in Prussiam (quæ olim Sarmatię pars erat, nunc verò annumeratur Teuthonię & legibus & lingua) pertingit in Poloniam & Russiam.

Romana lingua cur adeo propagata.

Blondus halucinatur.

Wandali & Sclaui idem.

Wandalorum appellatio inter Saxones manet.

IN HOC autem maritimo tractu Wandaliæ, ab olim à Wandalis (quos Sclauos etiam nostri dixere) habitato, nunc verò à Saxonibus occupato, floruerunt ab olim aliquot splendida vrbes, quarum erat tanta potentia, vt potentissimo Danorum regi sæpe confingerēt: nunc partim funditus euerfæ, partim ad villarum rusticam vilitatem reda-

CAP. I.

Wandalicæ vr-
bes hodie.

Fata oppidis
ut hominibus

CAP. 2.
Ruffiæ situs.

Rufforum ve-
tustissima pu-
gna & clades

ætæ marcuerunt. Sub Saxonum autem gubernaculis aliæ locis aliis extructæ, nunc po-
tissimum, propitio Deo, florent: quæ vetus regionis nomen etiam ipsæ non erubescunt,
vſq; hodie appellatæ Wandalicæ vrbes: quarum commemoratione hunc de Wandalis
tractatum alacrius suscepi, ostensurus quid ab olim ea natio gesserit rerû, & in quos prin-
cipes effloruerit, quas etiam vrbes nunc insignes habeat is maris tractus. Quarum ab oc-
cidua parte (vt inde ordiamur) prima & omnium florentissima est totius maritimæ Sa-
xonix, & inferioris Germaniæ decus & corona Lubica, Imperiali exemptione prædita
à memoria diui Friderici I. Imperatoris: omnium mercatorum huius regionis ab om-
ni mundi plaga velut in centro collocatû emporium. Proxima sursum orientem ver-
sus Wismaria est, ditionis Magnopolensis non contemnendû oppidum, sed antè quàm
nunc fortunatius. Cui deinde succedit Rostockium, eisdem nunc principibus parens,
ab olim suum dominum agnoscebat: pulchro literarum gymnasio etiam nunc florente
insignis vrbs. Hanc in eodem littore sequitur splendidum oppidum Stralesunda, iam
Pomeraniæ duci parens, olim suum habens principem, quem ducem dixere Barden-
sem, populosa nihilominus vrbs, & multis mercatoribus frequens. Quam deinde eo-
dem littore excipit Griepswaldum, oppidum non silendum: quod & ipsum literarum
fouet gymnasium, magno patrum conatu fundatum, sed ciuilibus malis diu laborans
extenuatum. Plura deinde oppida, olim Wandalico ritu florentissima, nunc ad maxi-
mam exilitatem tenuata. Sunt enim oppidis, vt hominibus, sua fata: sunt stata tempora,
quibus euolutis paulatim decidunt. Cui rei memorabile exemplum ea regio prodit op-
pidum Iulinum, olim nulli clarissimarum vrbiū secundum, multas etiam præclaras o-
pibus & structuris exuperans, nunc qua cerni potest tenuitate contractum. Inter Wan-
dalicas vrbes & Hamburgum numeratur, ad occiduum à Lubica super Abim fluuium
ædificata. Sed illa ab omni literarum memoria Saxonix fuit iuncta, & post illam multis
seculis, quæ suprâ memorantur, sunt extructæ: quod suis locis infrâ monstrabitur. Et
quoniam in vetustissimis rebus (vbi reliqua nulla est in literis memoria) coniecturæ fit
locus, omnem ego Holsatiam & Stormariam, in cuius solo fundata est Hamburga, Mar-
forum genti deputandam puto: quæ in solis palustribus nomen seruauit, in arida autem
habitantibus hoc nomen permisit, vt (ad suæ gentis aliqualem in solo differentiam) Hol-
sati dicerentur, qui per vicina nemora vſque ad terminos Wagriæ diffunduntur. Stor-
maria verò, quasi Storemarsia sit appellata: vnde pro Marsia Maria sit inolitum, vt fit
verborum detorsio. Omnis autem ea Marforum natio Saxonix ab omni literarum
memoria fuit annumerata, & perinde Hamburgum etsi Wandalica vrbs à solo non sit,
multis tamen in rebus socia est vrbibus memoratis, olim comitibus, nunc principibus
Holsatiæ subiecta. Luneburgum quoque in hac Wandalicarum vrbiū societate nu-
meratur, propter altrinsecam habitatorum in mercaturis communionem: vrbs pro sua
magnitudine, & opibus & splendore insignis: paret principi, qui ab ea titulum habet du-
calem. Hanc autem Wandalix prouinciam primam posui, quòd in ea penè sola vetus
gentis vocabulum conseruatur

I AM sequitur Ruffia, quam Plinius vocat Roxilanam siue Roxanam: Strabo quo-
que Roxanos siue Roxos (vnde nunc effractum est, vt dicamus Ruffos) ad aquilonem
facit spectantes, inter Tanaim & Borysthenem campeſtriaq; pascuntur. Vniuersus au-
tem aquilonaris à Germania vſque portas Caspias tractus campeſter est, qui nostras ad
aures cognitionemque peruenit: num verò qui supra Roxanos habitent, ignotum est
nobis. Roxani quidem aduersus Mithridatis Eupatoris ductores belligerarunt, quibus
imperator erat Tassius. Aduenerant autem Palaco Sciluro socii: quumque pugnacissi-
mi iudicarentur, contra instructam egregiè phalangem & armis ornatam, natio bar-
bara omnis infirma prorsus apparuit & nuda ferè. Illi igitur quinquaginta millibus
consistentes, aduersus millia sexaginta militariter instructa, ductu & auspicio Dio-
phanti ducis Mithridatici, resistere ac sufferre non valentes impetum, maxima ex
parte trucidati sunt. Vtuntur autem galeis ex crudis bouum coriis, thoracibus & scu-
tis: ad percutiendum autem lanceas habent, arcusque & gladios. Reliquæ ferè hu-
ius gentis plures nomades: etenim tentoriis vtuntur, Teuthonum instar, pilo contextis,
in plaustris vitam degentes, circumque tentoria pecora comitantur, à quibus victum ca-
pian: & aluntur lacte, caseo, carne. Pascua verò sectantur, loca semper herbosa permu-
tantes:

tates: hybernis quidem temporibus, Mæoticis versantur in paludibus: æstiuis verò, per campestria vagantur. Libuit de Roxilanis, Roxanis siue Roxiis, Strabonis verba ponere. Eam verò nunc regionem, pulsus retro Roxiis, Tartari tenent, qui necdum tercentenis annis habitauere, erumpentes sub Frederico de Caspiis portis, adhuc nomades, hoc est tentoria habitantes, è pecoribus vitam ducentes. Qui verò aquilonem ad nos incolunt, olim Sauromatæ, & (paulum inclinato nomine) Sarmatæ dicti, Russi sunt, Letuani, & Poloni (magnæ nationes, in quibus maxima est Russia) diuisi in Albos & Notos. Maximæ huius gentis nationi hodie imperat magnus Musgouiæ princeps, Christianus utique, sed ritum sequutus orientalis ecclesiæ: qui imperium propagauit in Liuoniæ fines, hodieque pertinax gerit bellum aduersus magnum Letuaniæ principem, de domo Polonorum, Alexandrum. Cui bello socii Liuones, cum magistro per Liuoniam fratrum ordinis beatæ Mariæ Teuthonicorum, accessere: Tartarorumque non parua manus in hanc partem militans, oppugnat Russum: cuius belli exitum necdum vidimus. Huius verò gentis acta ab initio recēdere non suscepi, quòd nulli eorum (si qui extant) annales ad nos peruenire. Non debuit tamen silentio præteriri quòd magna portio est Wandalicæ gentis: quam de tenebris in aliquantam lucem deuocare conabor, sicubi tamen rerum quarundam intercidit memoria à Russis, non præteribitur. Præclaras habet vrbes, Musgouiam, nunc regni caput: quam nemo se vidisse letatur. Nam qui nuper ex nostris mercatoribus eò sunt captiui perducti, post laxamenta patriam repetituri, magna intercepti tempestate in mari perierunt. Parci illi nunc principi magna illa Nougardia: cuius opes & vires ipsi habitatores quum metiri non possent, sumpsere prouerbi-um, Quis potest contra Deum & magnam Nougardiam? Ioannes certè modernus Musgouiæ princeps potuit, qui captam expilauit, ciues maiores abduxit, & remisit habitatores ex sua prouincia, quòd magis parerēt, nec de rebellionē aliquando cogitarent. Deinde in ea prouincia versus Liuoniam Plesgouia est, vrbs non contemnenda, Teuthonico ritu muris ac mœnibus instructa, sed intus (pro more regionis) lignea: quam æstate proxima ferunt à Liuonibus & Letuanis oppugnatam: sed exitum rei necdum compertum tenemus.

Tartari.

Non omnes
Christiani pa-
ram caput a-
gnoscent.

PROXIMA Wandalicæ gentis portio Polonia est, quæ à planicie nomen accepit, CAP. 3.
ad discrimen Bohemiæ, quæ (ut dicemus) tota montibus includitur. Polonia igitur re-
gio ad orientem Germaniæ magnæ connumeratur, rebus opulenta, ambitu spaciola,
pluribus & magnis prouinciis distincta, multorum sæcunda parēs natorum, quos pro-
ceritate corporis, virium robore, aspectus venustate natura dotauit. Habet autem ea re-
gio ad orientem Sarmatiam, cuius olim pars numerabatur (eam nunc Tartari tenent) à
meridie Walachiam, quæ Turcis proxima est: per quam ætate proxima (imò ante pau-
cos annos) à Turcis est oppugnata Polonia. Ad aquilonem habet Letuaniam non par-
uam prouinciam, olim & ipsam Sarmatiæ annumeratam. Ab occidua parte Prussiam.
Præclaram inter multas urbem habet Cracouiam, multis opibus, ciuium frequentia &
literarum gymnasio insignem. Sunt & aliæ vrbes, sed splendore non æquandæ Craco-
uiæ. Lignea sunt penè omnia in urbibus domicilia, & in agris præsidia: ut minimum fi-
dant munitionibus, quas solus potest ignis expugnare. Patrium est illi genti, quòd magis
in omni nobilitate seruetur æqualitas, non indulgere structuris lapidum, & fidere muni-
tionibus præsidiorum, quas nostri vocāt arces: pace, parilitate & tranquillitate se potis-
simùm munitos volunt. Compertum est aliquando, qui militauere Teuthonicos, oppor-
tunis locis præsidia fixisse murorum & mœnium ex lateribus: sed non est passa nobilitas
proteruire quenquam in regno, fidentem præsidio munitissimo. Et in pace quidem nō
improbanda gentis institutio: cæterum si ingruat externum bellum, omnia sunt rapinis
& incendiis exposita. Ea verò regio tum nobis primùm comperta est, posteaquam Chri-
stianismum accepit: & ideo ad ea tempora nobis differenda est rerum in ea gestarum
commemoratio: nisi quod initio nobis attingenda erat paucis, quòd in natione Wan-
dalica (quod lingua testatur) suam quoque laudem meretur prouincia.

Polonia descri-
ptio.Poloni arces
non extruunt.Polonia per
Christiani-
smum facta
clarior.

BOHEMIA proxima huius gentis pars nobis attingenda est. Ea, ut ait Æneas Syl-
uius (qui traditam gentis historiam reddidit Latinam) in solo barbarico trans Danu-
bium ab Italis, à nobis verò citra Danubium sita, Germaniæ portio est, aquilonis flati-
bus tota ferme exposita. Cuius ad orientem vergens latus Morauia obtinent & Slesita-

CAP. 4.
Boemia de-
scriptio.

*Sylua Herci-
nia.*

Albis fluius.

*Bohemia fe-
vacitas.*

*Æneas Syl-
uius reprehen-
ditur.*

*Etymon He-
braum.*

Plato.

rum natio: septentrionem iidem Slesitæ ac Saxones, qui & Misnenses & Turingi appel-
lantur: ad occidentem, Aduocatorum terra est, Baioariorumque regiones: meridio-
nalem plagam tum Baioarii tum Australes habent, qui ripas vtrasque Danubii accolunt:
nec alia Bohemiæ quàm Teuthonum terra coniungitur. Regionis longitudo latitudô-
que penè parem formam rotundam (ut ferunt) habet, cuius diameter trium dierum ex-
pedito itinere pateat. Sylua vniuersam claudit, quam veteres Herciniam vocauere, cu-
ius & Græci scriptores meminerunt & Latini. Flumina quæ terram irrigant vniuersam,
in Albim exonerantur. Hic in montibus exorians qui Bohemiam Morauiamque dis-
terminant, mediam ferme prouinciam perlabitur, primò in occidentem, inde septen-
trionem versus. Vbi prouinciam reliquit, per angustias montium & abrupta conualli-
um præceps Saxoniam petit: quam duas in partes dirimens, in Oceanum fertur, ibique
à Rheno flumine æquo terrarum spacio distans: quod plerique Germaniæ terminum
Sarmatiæque quondam dixerunt: sed nostra ætate Oderam fluium, qui Slesiam interse-
cat, & ipsum Vistellam, Prutenorum amnem, Germania prætergressa, Albim in alueo &
fonte continet. Amnes alii quos Bohemi commemorant, Ornoze, quod aquilam fi-
gnat: Egra, qui ex nomine oppidi quod alluit, vocitatur, in terra Aduocatorum exori-
ens, apud Litomeritum Albi miscetur. Sed cunctos Multauiam excedit, qui metropolim
regni Pragam influit. Hic Saxanæ & Lusuntium & Misam in Albim secum trahit. Ge-
lida prorsus regio, pisce atque armentis abundans, cum volucre ferisque, frumenti fe-
rax. Sicera pro vino vititur, illi cereuisiam vocant, quasi ex cerere factam. Ager toto re-
gno optimus. Circa Zazium colles, apud Litomeritum confiti vitibus ac vineis. Vi-
num quod nascitur, acerbum: ditiores ex Austria atque Vngaria importato vtuntur. Ser-
mo genti & Dalmatis vnus. Mos vetus in hunc vsque diem seruatur: in templo sermone
Teuthonico plebes docent, in cœmeteriis Bohemico: vbi secularium presbyterorum
collegia sunt, aut monachorum prædia possidentium. Solis mendicantibus libertas fu-
it, qua vellent populum lingua instruere. Quæ res palàm indicat (ut ait Æneas, cuius hæc
sunt omnia) regionem ipsam olim Teuthonicam fuisse, sensimque subintrasse Bohe-
mos: quod Strabonis testimonio in libro septimo, licet confirmare. An tu Ænea non vi-
des ideo inductam linguam Germanorum, quod omne genus Wandalicum suam eru-
bescit vernaculam? Etiam Bohemia vndique septa Teuthonicis, quid aliud studet, nisi
quod linguæ sit conformis gentium proximarum? Accedit quod in Bohemia multi vi-
uunt inter Teuthonicos nati, qui linguam patriam non intermittunt. Hæc idcirco dixi-
rim, quia non omnino consensio fuisse Teuthonicos qui ante Bohemos regionem in-
coluerint: subscribo enim Tacito, qui Boios, gentem Gallicam, tradit his regionibus à
Marcomannis Wandalis pulsos: quod suo loco recordabimur. Prosequitur Æneas:
Plebs toto regno bibula, & ventri dedita, superstitionumque sequax, & auida nouita-
tum. Quomodo autem & vnde hoc genus hominum in Germaniam venerit, sic habe-
to. Bohemi (sicut ceteri mortalium) originem quàm vetustissimam ostendere cupien-
tes, Sclauorum se prolem asserunt: Sclauos autem inter eos fuisse qui post diluuium con-
dendæ famosissimæ turris Babel authores habentur. Atque ibi dum linguæ confusæ sunt,
Sclauonos (id est verbosos) appellatos, proprium idioma sumpsisse: relicto deinde cam-
po Sennaar, ex Asia profectos in Europam, eos agros occupasse quos nunc Bulgari, Sar-
ni, Dalmatæ, Croaci & Bosnenses incolunt. Nemo tam altæ suæ gentis initium reddit,
præter Hebræos, omnium mortalium primos. Multi ex Germanis satis se nobiles arbi-
trantur, quod ex Romanis sint: Romani ex Teucris originem ducere satis habent. Fran-
ci, qui & Germani fuerunt, Troianum se esse sanguinem duxerunt. Eadem Britannis glo-
ria satis est, qui Brutum quendam, ex Illo profectum generi suo dedisse principium af-
firmant. At Bohemi longius orsi, ab ipsa confusions turri se missos indicant. Cæterum
nec qui tunc fuere principes, nec cuius terræ cultores extiterint, nec quo duce, quibus
periculis in Europam venerint, nec quo tempore, tradunt: fuisse illic Sclauonos aiunt,
dum labium vniuersæ terræ confusum est. Vana laus, ac ridenda. Quod si qui Bohe-
mos imitari velint, nobilitatem gentis ex ipsa vetustate quærentes, non iam ex turri
Babylonica, sed ex arca Noæ, atque ex ipso deliciarum paradiso primisque parenti-
bus, & ab vtero Euæ, vnde omnes egressi sunt, facile sibi principia vendicabunt.
Nos ista, tanquam anilia deliramenta, prætermittimus. Omnes reges ex seruis ortos,
omnes

omnes seruos ex regibus scripsit Plato. Veram atq; germanam nobilitatem vnica virtus gignit. Libuit ista ex Ænea, verbis illius inferere. At nos Bohemorum (vt aliorum eius generis Wandalorum) ex vno Wandalo parente, authore Beroso Babylonico, traduximus. Et hæc quidem initio præfari sit satis, redituri ex commodo ad gentis illius prosecutionem, vbi originem & transitionem ab Ænea commemoratam Bohemorum (sicut antè) exufflabimus.

Wandalos
pater Wan-
dalorum.

Q V I verò ex hac gente Dalmatiam, Histriam, Croatiamq; incolunt, recentì memoria (& de qua testes extant plurimi) ex regionibus citra Danubium à nobis illò concesserunt, imperante iam Mauricio, & in Romana sede præsidere beatissimo Gregorio, eius nominis I. quod suprà attigimus, & vbi tempora illa contingemus, non præteribimus. Habitarunt enim illa tempestate Wandalì latissimè à mari nostro Germanico (siue Baltico) per Pomeraniam, Marchiam Brandenburgensem, Slesiam, Bohemiam & vsque ad Danubium: quas sedes impetrarunt à Constantino magno, quod suo tempore dicemus. Inde in immensum multiplicata gente, transitum fecere sub primo Valentiniano ad ripam vsque Rheni: ibiq; burgis erectis (quòd Valentiniani principis reuerentia eos fœderatos contineret, ne vltra Rhenum Romanis prouinciis imminerent) Burgundiones sunt vocati. Et iam sub Honorio exemplum sequuti Gothorum, Hunorum, Francorum, in Gallias irruerunt: quorum pars sedem sibi in Galliis delegerunt, Burgundiam de suo nomine prouinciam nominantes. Maior pars vterius progressa per Gallias & Hispanias, magnis rebus gestis peruenit in Aphricam, ibiq; regnum stabilivit. Iam verò ex illo tempore, post annos ferè ducentos, alia eius gentis manus in immensum excrescens, transito Danubio peruenit in Histriam, Croatiam atque Dalmatiam: quod beatus Gregorius (vt in principio posuimus) scribens episcopis earum partium, grauissimè ac dolentissimè queritur. Vt erubescant Bohemi, fabulam Æneæ præferentes, de profectione Zethi ex Croatia in Bohemiam, ad fundandam ibi gentem suam. Non enim ex Croatia in Bohemiam, sed ex Bohemia in Croatiam Wandalì migrauerunt. Nam si quis duces eorū numeret, & inde tempora computet, inueniet nōdum Bohemos in Croatiam transisse, quando fabulatores voluntiam tunc ex Croatia venisse Zethum in Bohemiam. Ita cum Ænea, hanc quoque partem inter deliramenta reputamus anilia, Bohemosq; facimus longius tempus in sua prouincia, quàm ipsi rentur, esse demoratos. Sed hæc interim.

CAP. 5.

Wandalos
non vna mi-
gratio.

Burgundionū
origo & no-
men.

H A R V M autem omnium gentium res gestas perscribere, & ad ætatem nostram perducere, infinitum est, & his viribus nō ferendum. Habet Polonia, habet Bohemia, habet & Dalmatia cum Histria suos scriptores: sua quisque in gente & vicinis nationibus, quæ commemoratione digna putauerit, perscribat. Et Russi ætate nostra (vt fertur) ad maiorem ciuilitatem perducti, inuenient qui illorum præclara facinora commemoraret. Instituto meo satis esse iudicaui, post totius gentis commemoratam antiquitatem, & designatam latitudinem, illa solū prosequi quæ nostris Wandalis (hoc est ad litus Germanici maris olim habitantibus) sint propria: quorum nonnulla olim ante proauorum & atauorum nostrorum secula, Saxo Grammaticus, vir Sialandicus, suæ gentis Danorum memorabilis historicus, vbi Danorum res prosequutus, ad Wandalos (quibus cum Dano nonnulla præclara fuere facinora) nonnunquam descendens, attingit: quos ille (vt cæteri) Sclauorum appellatione designat. Cuius nominis originem haud aliam inuenio, præter eam quam ostendit Æneas in sua Bohemica, Sclauonos eos, hoc est (sua lingua) verbosos appellari, quòd multa loqui natium sit genti. Hodie tamen ad summam indignitatem apud nos traductum est nomen: quòd quum nostræ regionis Wandalì sint hodie grauissima pressi à Saxonibus seruitute, seruales homines & vltimæ sortis mancipia, Sclauos cum indignatione solent vocitare. Quòd si antiquitatis memores simus, & meminisse libeat res patrum, non erit in vitio à talibus viris fuisse progenitos: sed gloriæ etiam ducendum erit, tales habuisse gentis propagatores. Huius autem maritimi tractus Wandalorum res gestas perscribere in animo est. De cæteris autem eius gentis hominibus, si quid ad nos fama pertulerit (nam annales non tenemus) suis temporibus inferemus. Et hæc quidem in præfatione dicta sint: nunc ad narrationis ordinem conuertamur.

CAP. 6.

Saxo Gram-
maticus.

Sclauū vilia
mancipia.

I G I T V R quum Danorum reges terra mariq; velut iustum exercerent imperium, CAP. 7.

*Piratica olim
in honore, nec
hodie plura
desis.*

*Helgo Dania
rex Wanda-
lum superat,
& tributari-
um reddit.*

CAP. 8.

*Wandali re-
belles, ducem
creant, & ca-
duntur.*

*Wandalum du-
ello, ad quod
prouocauit,
rat, victor.*

piratica in honore fuit, non minus quàm olim apud Lacedæmones furtum: arbitrantibus in paganismo Barbaris (quibus nullæ leges prodiæ, nulla iustitiæ comperta monita) iustè possideri quicquid vi aut armis quæreretur. Quam sententiam inter Christianos necdum multi antiquauere, armatam præsertim militiam sequentes: quorum earatio est, vt inter beluas in agris & saltibus, in aquis inter pisces, & in æthere inter volatilia, imbecilliora quæque præda sunt ferocioribus: ita ducendum inter hominès. Wandali perinde tum Germaniæ littorâ tenentes, eodem quæstu prouocati nauigabant. Ita factum est, vt nonnunquam mari concurrentes quos vnus quæstus eduxerat, nauali prælio Dani Wandalis manus conferrent: inde peruentum est ad maiores in suæ cuiusque gentis conflictationes, vt totis nonnunquam viribus Dani Wandalos, & vicissim Wandali Danos obtererent: nonnunquam prædam abigentes leuioribus præliis conflixerunt. Quod quoties & quibus occasionibus ac ordine factum sit, ex historia Danorum mutuabimus. Nemini tamen dubium debet remanere, diligentius ista ad Danorum gloriam quàm in partem Wandalarum esse enarrata, illuc inclinante scribētis affectu, vt patriam illustraret. Primus igitur qui in literas relatus est ex iis qui è Dania Wandaliā impugnauere, Helgo rex Daniæ fuit, qui cum fratre partitus ditionem, maris imperium sibi desumpsit, prouinciam interim fratre moderante. Quā in administratione maritima Helgo regem Wandalarum Scalcum classē sibi & maritimis copiis occurrentem, oppressit: enauigatoq; mari, quum milites exposuisset in terram, totam maritimam Wandaliā redeigisse fertur in prouinciam, vt Danorum regibus annua penderent tributa. Nec plura in eam rem commemorat scriptor antè dictus, quippe pro rerum vetustate parum multa reperisse ante se priorum scripta testatus, maioremq; partem illustrium rerum se de carminibus veterum heroum laudes continentibus collegisse: quod vnum in omni Germanorum gente antiquitatis monumentum & annalium genus est, vt tradit Tacitus.

DEINDE post aliquot annos, nonnullorum regum intercurrente imperio, quum iam Wandalia resumptis viribus parem se Danorum potentiæ arbitraretur, cœpit rebellare, iugum tributariæ seruitutis excutens. Regnum tum Daniæ administrabat Roricus rex adolescentior: cuius quū annos nonnulli pridem Daniæ subiecti contemnerent, ad rebellionem spectasse referuntur. Wandalis tamen virium suarum molem inspectantibus, spes magna victoriæ fuit: itaque totis conatibus in arma ruebant. Nec Danorum regi segnis erat mora patrium imperium defensare. Inter multos rebellantes, primos est aggressus Wandalos, arbitrat⁹ (quod res erat) illis, ad arma potioribus, ad iuga coactis, faciliorem sibi ad reliquos futurum laborem. Wandali ne bellum sine duce committerent, capite opus esse cernentes, regem ex suis creauere, cæterisq; militiæ suæ viribus palàm ostensis, obscuriore loco binos ad insidias armatorum manipulos condunt. Nec tamen Daniæ regem insidiæ fefellerunt, latebras & ille sociis captandas indicit: erat enim nauale prælium. Concurrentibus ergo primùm qui in aperto dimicauere, & æqua manu contendentibus, superuenere qui ex Wandalis latuerunt in insidiis. Acrior pugna surgit: omnes ad vnum cæsi feruntur Wandali, regibus ipsis cum mole exercituum pugnam primam inspectantibus. Igitur dum totis esset viribus concurrentium, instruerenturque acies dimicaturæ, procedit ex Wandalis vir, corpore procerus & animo promptus, Vt, inquit, res inter nos agatur compendio, mihi ex vobis vir opponatur, qui mecum totorum exercituum fortunam experiatur. Et si quidem ille victus fuerit, optata nobis libertas, & à soluendis tributis reuertatur immunitas: sin vobis cesserit victoria, prisca sint nobis onera duplicata, quæ volentes pollicemur. Pudendum erat detrectare pugnam: totiusque nationis detrimentum putabatur, si nemo ausit occurrere prouocanti. Erat in regio Danorum exercitu vir animo quàm viribus promptior, qui regem sciscitatur quæ maneat præmia victorem. Rex armillas profert, insigne tum decus militantium: quales hodie sunt torques, aut cinguli militares, equitum ornamenta auratorum: easque victori præmia rex decreuit. Quid tandem, inquit ille, victo reponitur, præter ignominiam aut celerem exitum, dura & iniqua militiæ stipendia? At tamen quoniam vita bene impenditur patriæ, æquo mihi animo prodeundum in hostem. Hæc dicens prouocatore gladio ferit. Quum iam constitissent metato in circo, ille ferientē simili mercede remunerat: sed vno statim ictu ad mortem

mortem usque prostravit. Æquata Danis fors pugne videbatur, quod quum mari pridē ipsi victores extitissent, nūc vicissim in area prostrauisset Danū Wandalus. Ille verò *Victor item prouocat aliū ad duellum.* ad redintegrandā pugnam non segnis, cumulatam suę gentis gloriā ambiebat: arbitratus nō facile proditurum ex Danis quenquā, qui victoris gladiū experiretur. Diu circumspectauere Dani quē insolenti ex victoria opponerent. Inuentus est & alius, qui spiritū patrię deuoueret: ne de suis Decis soli Romani gloriētur. Primum tamē ex rege sciscitatus est ille quę victori prēmia forent. Ille senas inuicē nexas ostendebat armillas. Quid, inquit pugnaturus, si post nauatam operam, animum ipse mutans prēmia retraxeris? Proderit apud sequestum pugne mercedē deponere: nam spectata ante oculos prēmia alacriorē facient pugnaturum. Cui rex subinde, Si, inquit, assequi diffidis promissa victori prēmia, accipe ante congressum quę pepigisti. Et hæc dicens, ē naui qua rex vectabatur, in aliā proiicere conatus, viribus destituitur, decideruntq; armillæ inter naues in profundum. Tum pugil, Vt, inquit, omnes probē intelligant, non me mercenarium in pugnam descendere, etiam gaudeo periisse proposita prēmia: alacrius deinde gloriā (quę sibi merces est) amplector. Quo dicto, in campum descendit, armis suis incinctus. Acris diu pugna conferitur, mutuō vires alternant, acuiunt vtrunq; conspicientes exercituum oculi: collatum ex æquo robur cernebatur. Excepit autem vna vtrunq; fortuna pugnatem: nam mutuis vulneribus *Ambos pugiles cadunt.* conciderunt, ambo inuicti, & victi, victoresq;que. Ibi Wandali se tributo solutos arbitrantur. Danis æquatam pugne sortē ducentibus, longē mens alia fuit: nam ad prisca Wandalos onera deuocabant. Sed tum res qualitercunque sine noua conflictatione dirimitur: in sua quisque lætus reuertitur, vtriq; sibi constitisse victoriam arbitrati.

TRANSIBANT hoc in rerum statu anni multi, vt interdum leuib; præliis in mari concurrentes confligerent Dani atq; Wandali, nusquam totis aciebus. Nonnunquam in alternas terras vicissim ingressi, prædas agebant: sed totis regnorum viribus, aut magnis exercitibus, ad alterius nationis subiectionem, multis annis non erat decertatum, vtriusq; nationis principibus aut per modestiam sua sorte contentis, aut aliarum nationum armis implicatis. Froto rex iustitia & fortitudine insignis, tenebat iam regnum: sub cuius imperio (quod illi longæuū erat) Christus mundi salus illuxit, *Wandalos Ericus Danici exercitus dux cecidit.* veritasq; de terra orta est, & iustitia de cælo prospexit. Erat tum inter proceres regni vir primarius, viribus & sapientia multos exuperans, Ericus: origine quidē Norwagius, sed qui se Danorū regi Frotoni ita meritis insinuasset, vt alter esset sub rege regni moderator. Interea Wandalorum nunciatur irruptio. Ericus autem vt erat inter aulicos primus, operā sibi desumpsit hostibus occurrendi: octonis nauibus bene instructis mare ingreditur. Vbi verò hostes habere cœpit in prospectu, vna naui parat insidias. Nam septem alias virenti fronde circumponit, vt ne carbasa quidē conspiciantur: iubetq; in sinu maris secretius delitescere. Ipse sua naui hostibus occurrens, eludit conatus eorum quoties voluit, ante fremētium ora versatili rate elapsus, donec pertraheret (quod conabatur) ad insidias. Vbi suis signum dedit, micuere. Et adhuc *Regis Frotonis responsio.* hostibus allabi nemus, non armatæ naues videbantur, donec circumseptis hostibus Dani ad eos insilirent. Usq; ad quadraginta viros Wandali omnes cæsi feruntur, Ericus ad regem victor regreditur. Hanc verò Wandalorum irruptionē rex ulturus exercitum contrahit, naues perarmat, traiecitq; in Wandaliā, fræna subiectionis gēti iniecturus: equestrem autem militiam itinere terrestri mittit per Iutiam atq; Holsatiam Iutiæ continentem. Strumico tum rerum Wandaliæ tenebat principatū, siue regem illum appellemus. Hoc enim vocabulū à Latinis mutuauere exterę nationes, vt quem imperium tenere sinerent, regem appellarent: nā coronationis adhibita solennitas, ex Hebræis prodiit in Christianos, & inde processit in Gētes. Is tū rex Wandalię missis ad Danię regem oratoribus, inducias postulat, facturum pollicitus quod *Regis Frotonis responsio.* ex æquo bonoq; sit. Froto autem rex, iam procinctum habens quā maximum, legatis respondit, non oportere hostē induciis armare, hæc sua in externos esse primordia belli, quę nullo pacto tardari patiatur: regi suo renunciēt imperata faciat, alioqui, siquid illi virium sit aut animi, occurrat in armis. Semel esse decernendum de rerum summa, diu se satis sine armis victitasse, tranquillitate sua hostes factos insolentiores: leonē semel experrectum, non esse facile nisi victorē redigere ad quietem. Hæc re-

nunciata Wandalorum regi, ad arma quoque illum exciuer.

CAP. IO. INTEREA Danorū naues in portus adnauigant Wandalicilittoris: equites desti-
 natum iter tenentes, ipsi quoq; parati in finibus constitere per continentē Holsatiæ.
 Concurritur quantis maximè viribus potuit: ac re diu præliū stetit. Volitabat diu in-
 certa victoria, quibus signis inclinaret. Demū Danis cessit, oppresso in acie rege Wā-
 dalorū Sturmicone. Concidente enim rege, fors quoq; regni concidisse videbatur.
 Venit iterū in ditionē Danię Wandalia. Vnde videri potest permanfisse in hodiernū
 eum Danorū regibus titulum, vt se Gothorū & Wandalorum reges inscribant, quā-
 uis nihil in Wādalia à multis diu seculis tenuerint. Sed est posterioribus seculis reno-
 uata eius tituli causa: quod suis locis non filebimus. Tum Rex Frotto, annisus, puin- 10
 ciam suam Wandaliā purgare malis hominibus, edixit vt qui in aliquo scelerū gene-
 re præmineret, aut latrocinio, aut piratica, aut furto, prodiret, magnis à rege præmiis
 afficiēdus, quod in hostes tali genere militū indigeret, latrociniiū vlturus in hostes la-
 trocinio. Credidere multi, seq; prodiderunt, verū arbitrati quod edicto proponeba-
 tur, nō solū impunitatē, sed etiā præmia improbitatis accepturi. At vbi præmia de-
 morantur, cōfessos quēq; de suis sceleribus iussit affici meritis suppliciis. Sed tamen
 priusquā mentem illis suā adaperiret, quō plures prodirent, iussit abcedere in vnū lo-
 cum, pdeūtes. Vbi verò iā pro magna parte emicuere, cōuersus rex in proceres & re-
 liquā multitudinē, Hac, inquit, ō Wandali, pessima hominū colluie patriā vestram
 vacuefacere conuenit. Hi sunt qui inter nos pacē turbant, qui vtrifq; creant infinitū 20
 laborē: hos, si pacem quæritis, de medio tollite. Illi verò à rege iussi, non segnes incu-
 buere negotio, sceleratos homines in altissimas cruces egere: quando illorū scelere
 patratū est, vt patria seruitutis fræna pateretur. Ita stolidis hominib⁹, pro scelere præ-
 mia poscentibus, digna persoluta sunt capitis supplicia. Stultissimos quis nō dixerit,
 qui quū regem ac cæteros latuisse poterant, seipsos ad mortē prodidere? In hoc rerū
 statu transierunt anni aliquot, tantumq; incessit in Danos Wandalorū obsequiū, vt
 illos deinde nō tributarios sed fœderatos haberent, iunctifq; armis socia agmina du-
 cerēt in hostes. Qui euere perinde maria, & tranquilla nauigatione transibāt vniuer-
 si. Fuisse tamen hoc bellum non ad omnē gentem latè fusam coniecto, quæ neq; vno
 principatu (quod sequentia docebunt) teneretur: sed potissimū in occidua Wan- 30
 dalia, ad urbem veterem, olim magnam, nunc pastoralibus rusticifq; casellis satis hu-
 milem in Wagria, Oldenborg, quam Dani Brannesiā, Wandali Stargard dixer.

CAP. II. WINVS erat in Wandalis vir primarius, qui magna ditione in gente sua domina-
 retur: vnde quædā gentis portio traduxisse nomen videri poterat, vt Winuli dicerē-
 tur: quanquā hoc ipsum nomē vsurpatū videatur à quibusdā facilitate linguæ, vt Wi-
 nuli vocarētur, qui essent Wandali. Quū autem rex Frotto, superioris ex Fridleuo fi-
 lio nepos, in gēte Danorū regnaret, illiq; militaret Starcaterus, vir monstrosæ forti-
 tudinis, cuius laudes in Dania & Suecia attigimus. Hic ergo Starcaterus Danorum
 regis nomine, iuncto sibi ex Wandalis memorato Wino, oriētales nationes iam regi
 Danorū sub tributo seruiētes, nunc autē imperiū detrectātes, vt aut in fide cōtineret, 40
 aut ad iuga reuocaret, instructis agminibus petiit. Pugnatū est in Curetes, quorū ho-
 die quoq; natio extat in Liuania: in Sembos, qui hodie Prussorum præsertim ordinis
 Teuthonicorū fratribus parēt: & in Semigallos, quos Senogallos à Latinis arbitror
 appellari, quod ex Gallorū gente prouenerint, ac diffusi sint: qui magnis olim agmi-
 nibus Italiā vastauerint, urbem Romā incenderint: in Thracias ac multas gentes dif-
 fuderint, vt essent Gallogræci. Hodie tamen in orientis regione hoc nomen (cū pri-
 scis multis) interiit: sicut post paucos in Liuania annos interibit memoria Liouū &
 Curetum, linguis eorum intercidentibus, & in vicinas coalescētibus: quod in præfa-
 tione huius operis diximus. In Wandalis autē ea tempestate tam celebris militia ha-
 bebatur, vt eā non modò viri, sed & puellæ & fœminæ amplecterentur: inauditum 50
 nostra tempestate negotiū. Quo minus admiremur apud vetustissimos Babylonios
 Semiramidem, & Troianis temporibus Penthesileam ad prælia furem, mediis ar-
 dentem in millibus (vt de ea canit vates Mantuanus) & Casmillā, subducta litera Ca-
 millam, in Italia bello detonantē: & in Herculeis laboribus domitas prælio virgines
 (quas res in nostra Suecia attigimus) agnoscamusq; quod in hac Wandalorū natione
 apud

Danus prælio
 victor Wan-
 daliam occu-
 pat.

Wandalia la-
 tronibus sub-
 latis pacata et
 tuta reddi-
 tur.

Winus, vnde
 Winuli.

Senogalli in
 quot regiones
 Gallia prefe-
 sti dispersi
 sint.

Puellarum et
 mulierū apud
 multos popu-
 los militantiū
 enumeratio.

apud Bohemos contigisse narrat in eius gentis historia Æneas, quū Libussa virgo diu paternum administraret imperium: quod deinde sub marito (quem à proceribus, fœminei pertæsis imperii, eligere cogebatur) paulatim defluxit. In tātum vt quum mulier fato functa esset, comites quondam eius virgines, recolentes quātum illis sub regina tenēte scepra habitum esset honoris, quantusque nunc vicissim sub rege contemptus incederet, duce Valisca primū pauca concilium inierunt repetendæ militiæ: inde multas asciscunt, vt mediocrem iam exercitum educerent. Quotidie militaribus exercitiis puellę terebātur, equestribus pugnis sese assuefecere, equitare, iaculare, arcus tendere, ludus diu erat puellaris. Et iam bonum in modum instructę, viros & iuuenes in pugnam euocauere. Iuuenes contemptu sexus in prælium vadunt segniores, sed congressi superantur. Alii item aliis subarmanur: omnes ad vnum cæsi, qui puellis sunt ausi configere. Arcem vnam ac alteram occupātes insident: illuc refugiunt, inde acies producunt. Septimum iam annum inuicta agmina in omnem terram educunt: quotquot fœmineam insolentiam pertæsi occurrunt in prælium, opprimuntur. Viuebat adhuc rex viduus, cui nomen Pribisla, cui nulla occurrēdi puellis fiducia: nulla vi superari poterāt. Insidiis demum circumuentæ, pars vna primū, inde altera paulatim exterminatæ perierunt. Hæc (vt dixi) in Bohemis, testantibus eorum annalibus, gesta feruntur. Quæ hoc loco commemoranda putaui, vt ex eadem gente prodita exempla fidem faciant narrationi sequuturæ.

Mulieres din rerum in Bohemia potitæ, non nisi dolo vincuntur.

20 WISNA puella ex Wandalia cum militari puellarum agmine aderat magnæ illi expeditioni, quum Haraldus Danię rex, viribus vndiquaq; collectis, duceret in Ringonem Sueciæ regem, magnis illis apparatibus per septenniū plenum antè factis. Nō degenerabat Wisna, consimili penè ætate, à virtute Bohemicarū suæ nationis ac lingue puellarum, militaribus rebus exercita, cum valida suarū manu Danici regis agmina exornauit. Nec sola sui sexus in latissimis agminibus dux præerat: nā erāt & Dania & Norwagia similis animi & virtutis puellę suarū agminum duces. In acierū autem ordine tantum fœmineo robori rex dederat, vt aquiliferam faceret Wisnam, q̃ præcipuam in eius virtute fiduciam ponere videretur. Quumq; ad pugnam ventum esset, fortissima fœmina semper illæsa signa seruauit: donec Starcaterus, vir mirificæ
30 inter suos virtutis, tum Suecis militās, Danię signa conudlere annisus, aquiliferā aggreditur, manūq; præcidit signa tenentē: vt iam alia vis succedere cogeretur signis sustinendis. Hæc eo consilio libens retuli, vt nemo miretur, eodē penè seculo, aut nō multū distante, Christianā puellam diuā Vrsulam, virgineum agmē Christo sponso militaturū contrahere, cumq; eo mare transire sit ausa, ex Britannia per Rhenū ascendere, & ex Basilea pedestri itinere Romā petere. Quumq; inde remearet, per Rhenum in patriam reditura, in ipso descensu ad mœnia Agrippinę Coloniae obsidentes Hunos reperit: à quibus tantum agmen Christianarum virginum in Christi contumeliam est trucidatum: providente castitatis amatore virginū sponso Christo domino, vt mallet impius hostis mactare quàm contaminare tantū agmen sacratarū virginum: quanquā virorū agmē (quod illi nō est defuisse putandū) vim illā prohibuisset.
40 Sed decretū erat omnibus, idq; à Christo approbatum, vt in gloriam eius sanguinem profundentes, stolas suas primū rubrificarēt in suo, deinde albarēt in Agni cruore.

CAP. 12.
Wisna virago cum puellaribus copiis.

Wisna aquilifera.

Vrsula virgo Christiana cū comitibus, ex Britannia Romā proficiscitur.

WANDALI interea solitę artis obliuisci non poterant. Ad prædam potius quàm ad iustam pugnam exhibant, quum per agmina sua terrestri itinere ducerent in Iutiā prædabundi, sine ordine, sine duce incedentes. Regnabat tum in Danis Siwardus, multū à paterna probitate degenerans: cuius contemptu Wandalī id ausi, Iutiā, tātā provinciam, vastare sunt aggressi. Adiuuabat illos tempus, quod regē iam Norwagico bello sciebāt implicari. Illud quoq; fortunæ illorum accefferat, quod quum illi grassarentur in Iutia, rex laceris agminibus victus magno prælio redibat. Magnis
50 tamen itineribus cū eo quod reliquum erat agmine contēdit in Iutiam, vt obuius fieret Wandalis grassatoribus. Illi verò vbi audierant properare regē, periculo suo prospicientes, cautiore in reliquū incedere curabant: nam creato ex se duce bellum redintegrabant, ferro flammisq; vndiq; sæuiunt. Occurrentem Daniæ regem aggressi, apud Fioniam prælio excipiunt & superāt: eundemq; vires reparātem in Iutia offendunt, prælium instaurant, fugant superantq;: provinciam sui iuris faciūt, ex hoc

CAP. 13.

Wandali Iutiam vastant, & Danis prælio superant.

Dua filie regis venduntur, & filius sit feruus.

die latius imperantes. Filium regis Iarmericum prælio captum, cum gemina sorore in partem prædæ abducunt. Sed quoniam apud veteres venalia fuere coniugia, magno pretio alteram ex captiuis Danię regis filiabus Norwagięsum duci viro primario vendunt: alteram in Germania simili sorte distrahunt. Quod ne cui mirum videatur, valet hodie ea (vt ferunt) consuetudo in Thietmarfis, gente palustri, ad exitū Albis fluminis, vt nuptui tradant filias indotatas, sponso quantum inter eos cōuenit, annuerante aut pendente iis qui puellam in potestate habuerunt. Iarmericus autem regis filius in carcere Wandalorum diu fuit: inde exemptus operi rustico deputatur. Sed non defuit adolescenti industria se in libertatem vendicādi, egregieque ingentem vlciscendi acceptam iniuriam: quod in Dania diximus.

CAP. 14.

Iarmericus se suusq; in libertatem vindicat, & hostes subigit.

ISMARVS ingente Wandalorum tum regnabat, qui Iarmericum Danorū regis filium captum asseruabat. Quumq; carceri iam diu assuetus humilitatem priuatā induisset, regiumq; animum cū fortuna posuisset, exemptus vinculis operi rustico sub custodia deputatur. Quid faceret nobilis adolescens? Cessit fortunæ, quod necesse fuit, dominis paruit, donec accepta occasione nō solūm elaberetur magno suo periculo, sed etiā abiens se vindicaret, igne supposito ædibus, in quib⁹ regē, nihil tale præuidentē, incendio consumpsit. Reuersus autē in regnū, se de hostibus præclare vindicauit. Nam iugū seruitutis, quod sibi imposuissent, quū excussisset, magno prælio superatos ad tributa pendēda coegit. Captos ex his viros XL. totidē lupis adiūctis, vno suspendio consumpsit, vt regii sanguinis carcerem & seruilē in agris operā compensaret. Sed hæc nunc breuiter attigisse contenti, in Dania plenius sumus exequuti.

CAP. 15.

Marcomanni sunt Wandali.

Ex hoc verò tempore, incommemorandis Wandalorum rebus Romanarū rerū scriptores habebimus & testes & adiutores. Quod ad bellum Marcomannicū attingamus: præmittentes quę gens fuerit Marcomannorū: quod apud multos vsq; in hodiernū māsit incompertū, & nos in nostra Saxonia docuimus, istoque loco iure repetimus, quod propria gentis cōmemoratio hīc deposcit in cōgētilium descriptione. Marcomanni igitur, probatissimo teste Cornelio Tacito docēte, Wandali fuere: qui pulsus de montibus quos infederāt, Boiis (gēte Gallica) ipsa inhabitantur loca, quę ante Taciti tempora iam dudū tenuerunt: nomen tantū seruantes prisce gentis, vt ex Marcomannis, antiqua appellatione Boicemi dicerētur. Nā & magna Bæmorū gens apud Ptolemæum. Inde dicta creditur tota natio Wandalorū, quaquauersum habitans, itē inde à Russis per Polonos, Morauos, Bohemos, Slesios, vsq; ad ripam Danubii. Al' oqui si vnus provincię mortales diceret, non magnā gentem appellaret: nūc verò optimo iure magnā gentem appellauit, quæ tot provincias occupabat. Necdum Dalmatiā attingo, in quam longē post hæc tempora cōmigrarunt. Huic ergo tam magnę genti Marcomannorū (quam eandem, docente Tacito, accipimus quę montibus Boios expulsi) & intra & extra montes diffusę, ingens bellū inferebat Marcus Antonius, optimus Romanę reipublice Imperator (cui vtinā pietate & virtute pares multos vidisset Christianismus) bellum, inquā, terrificū & memorabile, quod totis Romani imperii viribus, non per duces, sed ab ipso Imperatore administrabatur: tāta mole, vt Punicis bellis æquiparetur. Quæ res argumēto est, nō cum vnus provincię mortalibus rem Imperatori fuisse, sed cū magna natione & amplissima gente, quę tam magnificū ab ipso Imperatore deposceret apparatū. Pugnassemus in ea conflictatione sinon Russos (quod longinqui videātur) nulli dubium sit omnem Poloniā, omnem Slesiam atq; Morauiam, Bohemiam, & omnē regionem vsq; ad Danubium. Memorabile hoc ex omnibus rebus tum fortissimē gestis, retulerunt, quod exercitum Imperatoris siti laborantē, pauci qui inerāt exercitui Christiani milites, pluuiam precibus de cælo impetrantes referuntur: testaturq; Imperator literis, diuinitus tum cælo datū imbrē, fuisse exercitui salutarem. O si & cognouisset potuisset cuius munere, qua potentia, hoc illi tum beneficium esset collatū! Diuturnum & periculosum bellum: in quo licet singulorum præclara facinora nō sint commemorata, inter omnia tamē in Germania gesta bella (quæ non pauca fuere) durissimum & laboriosissimum confitentur Romani scriptores. Id erat gentis robur, ea magnitudo, vt in oppugnandā, totius Romani imperii tunc florentis, viribus opus videretur. Sed eum quem solent, exitum faciunt Italicorum annalium scriptores, ad iuga coactam

Pietas in hoste nō Christiano.

Pluuia ad precēs Christianorum militum.

coactam gentem Imperatori cessione. Marcomannus, si rem in literas misisset, aliud nobis fortasse testimonium reliquisset.

Hic locus deposcit ut in Bohemiam Æneæ respiciamus. Faciunt, sine præfinitione & designatione temporum, Zethū quendam Croacia emigrantē, quod ibi homicidium cōmiserit, in Bohemiam venisse, ibiq; gentis fundasse primordia. Id supputatione temporum, ad hanc ætatē potuit peruenire (ex ordine ducum quos præfuisse commemorant ex Zetho) ad tempora Henrici I. & Ottonum Imperatorum: quorū tertius tetigit annum Christi millesimum. At testimonio colligitur omnium Itatorū, Wandalos (quos illi Sclauos appellāt) primū sub Mauricio transisse in Croaciā Dalmatiamq;. Quomodo ergo inde nunc ante Magnū Constantinū potuit Zethus emigrare Croacia? E diuerso monstrat Tacitus, ante sua tempora Marcomannos, eiectionis Bois de nemorosis locis, occupasse Bohemiā, quē à Bois nomē retinuit. Ergo Zethus adueniens ante se reperit Bohemos Marcomānos (hoc est Wandalos) ex prisca habitatoribus Bois nomen mutatos. Multis igitur modis cōvincitur vana de Zetho emigrationis & fundatę gentis fabula. Illud facile assentiat, virum prudentē, qui exterarum regiones lustrauerit, ciuitatem plurimam didicerit, patrios mores, quū authoritatē in gente sumpisset, cōposuisse: & regno permissum fuisse, ut ex illo primū recognito ceteri deinde duces numerētur. Hic ergo Zethus ordinato regno, primus in gēte dominatus est libera potestate: quū alii vel annui, vel menstrui, vel ad bella essent duces: quo modo in Rom. repub. diu legimus obseruatum. Sed huic fratrem faciūt Lechem, quem, ubi cerneret germanum ditatū, in vltiora concessisse, Poloniamq; regno tenuisse (inde nomen mutuatū, quod plana, sine montibus, terra sit: nam Pole lingua gentis vernacula planū dicūt) illumq; adeo in gente multiplicata profecisse, ut impleret Poloniam, Russiam, Pomeraniā, Cassubiam, Morauiam. Accipio testimoniū, quod ex eadē gente sint Poloni, Russi, Pomerani, Cassubi. Hoc enim multis modis assequendum nobis est: arbitrantibus nōnullis, non tam latā esse gentem quā nos initio fecimus. Nunc qui dubitauere, discant ex ipsorū testimonio Bohemorū, qui congenitales suos non ignorant. Sed hoc planē friuolum, quod aiunt ex Polonis reliquos esse deriuatos. Nam ostendimus ex Strabone & Plinio, Roxios, nūc Russos, dudum ante Augustū Cæsarem (sub quo scripsit Strabo) regionem suam tenuisse. Et Pomerani suum littus tenuerūt cum Cassubis, priusquā Christus nasceretur in terris: quod nostri Saxonis crebris testimoniis & docuimus, & ubi opus euenerit, ostendemus.

CAP. 16.
Æneæ Syl-
ui error con-
guitur.

Zethus pri-
mus rex Bo-
hemia.

Pomerani.

CROCUS in Bohemis successit Zetho: cuius hoc solum fertur insigne, quod de nomine suo fundatā reliquit Cracouiā: tum Bohemis, nunc Polonis parer. Sic enim in ea regione (quo modo & in aliis) sæpe mutati sunt termini, & limites ditionum. Nā & Morauię reges (quod infra docebimus) aliquando tenuerūt imperium in omnem eam gentē. Huius erat Libussa vnica filia, quę moriēte patre virgo cœpit administrare paternā ditionē tam prudenter, ut rex diu nullus desideraretur in gente. Ita circūspexit omnia, adeo iustitia insignis erat, ut nemo sub illa quereretur se suo destitutū: adeo scelerū vltrix, ut impunē nemo peccaret. Mansissent proceres sub fœmina longiūs: sed mortalē prospicientes, semen regiū affectare ex illa videbantur. Diu tamen nemo interpellare audet grauem super ea re fœminā. Sumpsere audaciam nōnulli ex maioribus, ut volūtatem procerum & totius populi consensum atq; desiderium explicarēt. Illa toruo primū vultu intuita referēs, Quid est, inquit, quod vobis desit in hoc rerum statu, ut regē desideretis? Nihil, inquiunt illi, si te immortalē haberemus: nūc, quoniam communi omnes sorte sumus defecturi, quū te carere iam debemus, semē ex te regiū expleret pro te populi desiderium: aut, si minus, expleret vel mitigaret ingentē tui nominis affectū. Dissimulabat aliquandiu casta mulier populi de se desiderium: tam illam delectabat thoros sine socio, tam cælibatus illi inhærebat. Sed quū illi finē non facerent, illa siue oraculo cōmonita, siue suis deferuiēs nutibus (si fortē in rustica plebe virū iā delegisset, cui illa imperaret) iussit ornari candidū, cui insidere proficiscens solebat, gradariū: illum sequi præeuntem proceres iubet. Apud quē ille cōsisteret quiescēs, si ferrea de mensa refici illū conspicerent, regē mox suū consalutarēt: nam illū dignaretur thoro maritū, quem fata iumento imperantia mōstrarent. Sedulo implent quod iusserat regina: sternunt iumentū, & permissio illi fræno liberū sinūt

CAP. 17.
Crocus Bohe-
mus Cracouia
conditor.

Libussa Bohe-
morum regi-
næ laudes.

Semē regium
queritur ex
regina.

*Ferreā mensa,
aratum.*

præire: illi ponē sequuntur, obseruātes quò vadat. Abibat in agros, viā non paruam, nec per solita gradiebatur itinera: sed cōpendia quærere visus, ibat in directū per nemora, per dumeta, per agros: donec ipsa iam meridie deprehenderet hominē ex labore fessum, se ad refectionem in agro, quē ararat, reponētem. Verterat aratum: & ferrū ex sulco splendescens attrito in planiciem positum, pro mensa habebat. Quum cerneret hominem iumentum, stetit immobile, nusquam diuertens aut circūspiciens. Aderant qui obseruabant: vbi vident hominē aratri ferro vti pro disco, recolūt quid de ferrea mensa illis regina denuntiasset obseruandū: voto se potitos interpretantur, & gaudent: mox sciscitantur de nomine. Pribislao, inquit interrogatus, mihi nomē est. Illi verò, Surge, inquit, protinus, & stratum tibi conscende iumentū: regina te demoratur futurū regem, futurū sibi maritum. Ille vt erat rustica simplicitate, illufum sibi arbitratur iri, rogatq; ne de ferideant ignominiosē, contentū se sua sorte. Illi vrgent recusantem, & in eo quem tēnuit habitu inuitū rapiunt in iumentum, pertrahuntq; ad reginam, insinuātes quid repererint. Illa fato monstratum virum complectitur, & pro regia dignitate, suis nudatum vestibus, ornat atq; thoro dignatur.

CAP. 18.

*Libussa mari-
ti dominatum
pertaesa mori-
tur.*

*Repetitur hi-
storia xj. cap.
scripta.*

IAM regem habuere Bohemi, iam legitimo illis iure imperabat, vir nō postremi ingenii. Sensit Libussa iam se agere sub marito: nec enim liberū illi remāsit imperiū, vt prius. Quod etsi iustum nō improbaret, nō potuit tamen nō mouere regiam puellam limitatum iam arbitrium, recolentē humilitatem originis in homine, quem sibi ac regno præponi permisisset. Ferūt prole ex illo mascula suscepta, mærore tabescētem, nō diu rebus humanis interfuisse. Pribislaus iā solus regni gubernacula tenebat, nec festinauit ad secunda vincula, nec erat qui perurgeret: quū cernerent legitimam ex regina sobolem regno natam, facile proceres quieuerunt. Sed puellē innutritē aulę, reminiscētes quāto sub honore habitę essent, domināte regina, nunc verò rege imperāte, simul ad viros omnē administrationem esse deriuatā, duce Valisca viragine (quod antē diximus) ad militiam exercebantur: & aucto numero in bonū modū, cœperunt in viros regionum præfectos sœuire. Nec erat moderatum imperium, vsq; in contemptum regis, & omnium regionum: armis vtentes, armis erant cōprimendę. Mittitur agmen viroꝝ, quod satis putaretur edomādis. Superatur: plures subornantur, vincuntur à puellis. Quid multa? arcem vnā atq; alteram occupant, eas communiant, illd refugiant, ibi se tutantur. Cinguntur obsidione: nihil agitur. Euocantur ad prælium, occurrunt, nec erat constantia virilis in eas. Septē plenis annis inuito rege, proceribus etiam frementibus, exercent in omnes violentū imperium. Ad extremū, locatis insidiis, fraude non vi superantur, paulatim oppressę armis: donec extenuato numero, nec supplemento veniente, manus victę darent regi proceribusq; Hanc pro sui nouitate rem, non piguit semel attactam replicare. Pribislaus autē rex iam senescens, trāquillitati studuit, donec in fata concedens, filio vacuaret imperiū.

CAP. 19.

*Nimislaus
rex, nomen
Wandalica
terminatione
erit.*

Mnata rex.

*Historia monumēta apud
paucos popu-
los.*

NINISLAUS filius, ex Libussa regium trahens sanguinem, patri succedit: gentile nomen, quod sua terminatione testatur esse Wandalicū. His enim in omni gente vtuntur Dalmatę, Bohemi, Poloni, Pomerani: nā Hermolaus, Stanislaus, Boleslaus, Ladislaus, Buggeslaus, Pribislaus, nomina sunt conformia Wandalorum, quibus in hodiernum omnes vtuntur: vt vnā esse gentē, etiam hoc argumento accedēte, sermone eodē certus perdiscas. Huius autem regis nulla in fastos sunt relata præclara facinora: nam quod cæterę sunt passę nationes, in Bohemis quoq; deprehendimus, raros admodū initio fuisse scriptores, qui res præclaras perennarēt. Fili⁹ huic successit Mnata, cuius omnino nulla reliqua est in fastis memoria: adeo claris viris obstitit obliuio, & intermissum scribēdi officium. Quod ne soli querātur Bohemi, facit in omni penē gente similis defectus: satis habent omniū iactatorum primi, à memoria proximorū repetere seculorum. Hi sunt Græci & Latini, qui non multis seculis res præclaras ante se repetebāt. vnus est inuētus Liuius, aliās historicus clarissimus, qui inuidisse fertur antiquitatibus Hethruscorū: quorum res præclaras, quū Italię & vrbis Romę illustria facta celebraret, fertur volēs præterisse. Ob quod à nonnullis Imperatorib⁹ doctissimis, bibliothecis exturbādus putaretur, exturbassentq; nisi doctissimorū hominū authoritati cederetur. Nero ex his erat: homo vt erat nequissim⁹, ita fertur literatissimus. Sed si extabant antiquitates Hethruscorū, quas ille stilo poliret, cur nō alii

alii post eum nihilo minores, operam sibi illustrandis Hetruscis desumpserunt: Nihil enim legimus, præter id quod ætate nostra Viterbiensis quidam, ex ruderibus collapforum operum nuper admonitus, scrutatus est fragmina vetustorum operum, ex Originibus Catonis, ex Itinerario Antonini, ex Myrsilo, ex Sempronio, ac aliis Romanis, & plerisque Græcis scriptoribus. Sed hæc interim.

Ioannes Annius: cuius tamē scripta Lud. Viuesparum vera putat.

CAP. 20.

M N A T A rex Bohemiæ duos reliquit filios, Vrislaum & Vratislauum. Vrislaus maior natu successit in regnum: frater contentus portione ditionis in ea quæ nunc est Slesia, præclaram urbem fundauit, de suo nomine Vratislauiam, Breslow vulgò appellant. Quæ res indicat omnem tunc Slesiam paruisse Bohemiæ: quod & diu post fecit, donec Vngariæ reges eâ ad sua iuga cogerent: quod & nouissimus fecisse Matthias agnoscitur. Sed illo sine prole moriente, quum Wladislaus Bohemiæ rex etiam Vngariæ imperasset, redditæ sunt regnorum limites in antiquam possessionem, ut & Slesia (sicut antè) pareret Bohemiæ. De Vrislao autem Bohemiæ rege nihil nobis reliquum est, nisi quia filium reliquit regni successorem, Grezomislauum, qui alio nomine dictus est Neclam: cuius sub imperio fundata est (quod diximus) Vratislauia. Vratislauus patruus regis, ubi comperit ignauiam ex fratre nepotis, indignum regno iudicans, deturbare illum conatur, bello illato. Sed non sunt passi procures iustum sanguinem regno priuari: bellum pro rege suscipiunt. Et ut regis speciem bello præferrent, hominem habitu corporis regi non dissimilem bello præficiunt. Is regiis usus ornamenti, ubiq; rebus gerendis strenuus aderat, acie ausus opponere hosti Vratislao: ibi quum pertinaciter viri fortes rem gererent, cessit fortuna cum victoria partibus regiis. Vratislauus in prælio cadens, luit perfidiæ suæ meritas pœnas. Reliquit autem moriens Vratislauus impuberem filium: cui tutorem fieri curauit rex, virum quærebatur paruulo fidum, natu Turingum. Is regnandi cupidine correptus, paruulum de medio facit, simulato morbo, aut improviso casu, qui illum absumpisset. Nō potuit scelus occultum remanere, prodiit ad Bohemiæ regem Neclam: qui hominem patricidii reum persequitur corripitq;. Comprehensum iam morti destinatum, donat arbitrio, ut genus sibi mortis deligat. Ille faciliorem lethi viam amplexus, suspendio vitam finiuit. Arbitrantur enim, intercepto spiritu, omnium esse promptissimam moriendi viam. Sed informe hoc genus moriendi vates dixere.

Vratislania Silesiorum conditur.

Neclam rex.

Vratislauus ne potem iniusto bello aggressus, in prælio cecidit.

Suspendium mortis genus celerrimum, sed turpe.

CAP. 21.

NECLAM ubi viuendi finem fecit, Nostericum filium regni reliquit successorem: nec est aliud quod super huius regis nomine præferant annales, nisi quia patri successit in regnum. Neq; nobis diuinandi ars est neq; fingendi animus, ut quæ tradita non sunt, efferamus. Borfinoius illi filius erat, patri successus in regnum. Peruenit autem ad tempora Arnulphi Imperatoris, hoc est ad annum à Christo nongentesimum. Unde facilis coniectura est, abauum eius vel tritauum non emigrasse Croacia, in quam ætate Zethi, nec dum Wandali se contulerunt. Primus hic memoratur qui Christi sacra inter Bohemos subierit: matre enim præuia, fidelis hic factus Christianus, Deo fidelis inseruiuit, parēs imperio Zwantocopii, regis Morauorum, qui tum Bohemis, Polonis, Slesitis vnus imminabat. Sed hinc interim stilum figemus, ne nimium longè relinquamus tempora quæ in rebus Wandalicis, quanto fieri potest diligentius, confectabimur, aliorum principum rebus atq; temporibus (ad ostensionem veritatis) coaptantes: redituri deniq; ad eas Bohemorum res prosequendas cū Polonis, ubi tempora Imperatoris Arnulphi contigerimus: à quibus longè nunc agimus.

Primus Bohemorum rex Christianus anno demum 900.

CAP. 22.

CONSTANTINVS Magnus erat in imperio, quando magnos in oriēte motus exciuerunt Wandali. Nam bello magno victi à Giberico Gothorum rege, in Romanis prouinciis ab Constantino Magno sedes petiere, impetrarūtq;, illo concedere, in Pannoniis. Tanta erat gētis multitudo, ut illis Russia, Polonia, Bohemia, Morauia, Slesia, angustæ viderentur. Ergo in Pannoniis ab Imperatore concessis, annis sexaginta cōsiderūt: in tantum Romanorū principibus se fide & constantia insinuarunt, ut eorum procures in aulā traherentur imperialē, facti inter proximos primi. Quod in Stilicone claruit, duorū sine medio Imperatorum, alterius gener, socer alterius: quod suo loco dicemus. Refert Sigibertus Gemblacensis monachus, Gallorū scriptor memorabilis, Wandalos sedibus suis pulsos à Gothis, in Romanas prouincias transisse, & vsque ad annum xii. Arcadii & Honorii Imperatorum sedes tenuisse. Igitur Wandali,

Wandali victi à Gothis, Constantini voluntate in Pannoniam migrarunt.

*Wandalorum
crebra migra-
tiones.*

*Burgi à Græ-
co πύργος di-
cti.*

370.

*Stiliconis Wā-
dali summa
auctoritas &
singularis vir-
tus.*

*Romani Im-
perii solstitiū.*

*Gothi à Stili-
cone victi.*

*Iudeus Chri-
stianarum co-
piarum dux.*

qui dudū Sarmaticos impleuere campos (quorum magnam partē hodie tenent Rus-
si congenites, maiorem Tartari) primū ab Hunis, in eisdē locis & regionibus tum
dominātibus, partim ad occiduum & aquilonem pulsi, partim ad Danubiū acti: vn-
de à Gothis propulsi, ad interiora Pannoniarū coaluerūt: sequuti exemplū gentium
cæterarū, largioribus sedibus quærendis operā impenderunt. Audierunt ante se Go-
thos Thracias & Græciam occupasse, & iā in Italiam motus meditari: nō ignorantes
quòd dudū Galli prouinciis penetratis, in Asia sedes acceperint opulentas: statuerūt
& ipsi fortunam pertentare. Assumptis secū Suæuis atq; Alanis, ad ripā fluminis Rhe-
ni confederunt: ibiq; velut in limite Romani Imperii, primas sedes firmauerūt: & cre-
bros burgos erigentes, Burgundionū nomen à vicinis acceperunt, quanquā hoc vo-
cabulum vetustius sit, quā ut ibi & illo tempore exortū credatur. Nominat Plinius
Burgundiones, quos partem esse testatur Wandalorum: ille autē longē ante hæc tē-
pora scripsit, sub Traiano. Sed iā in Romano erat imperio Valentinianus 1. anno post
natū Christum ccc lxx. Hic quum esset princeps ad regendam rempublicam vigi-
lantissimus, & in hostes fortissimus, eius tū & metus & reuerētia detinuit Wandalos,
ne ultra progredierentur. Extat testimonium Cornelii Taciti apud Blondū: nam in-
tegram Cornelii historiā hodie nō tenemus. Eam partem Wandalorū, quibus post-
ea Burgundionibus erat nomen, ad octuaginta armatorū millia, vltiores Rheni ri-
pas (hoc est nostri lateris à Germania, quas Itali vocāt vltiores) infedis-
se: quos Dru-
sus & Tiberius Cæsares, post subactam interiorem Germaniā, in sedes proprias repu-
lerunt. Ergo sedibus suis Wandali longē ante hæc tēpora egressi tentarunt fortunam
apprehendendē nouę regionis. Patriæ autē Wandalorum sedes fuere Sarmatię latif-
simi campi: quorum latera etiā hodie tenent, Russiam, Poloniā, Bohemiam: sed me-
diterranea vastissimorum hodie locorum tenent Tartari. Sed quū adhuc in Panno-
niis habitarent, tantum eualuit gentis fortuna, ut principes gentis paulatim Romanis
Imperatoribus fierent cōmendatissimi: è quibus Stilico dux acerrim⁹ & fortissimus
apud Theodosium magnum Imperatorem in id excellētia excreuit, ut Imperatoris
floquentissimi filiam coniugē mereretur, & ipso viuēte Theodosio maximas res gere-
ret: in tantū ut Theodosius moriens, imperiū occidentale, cū Honorio filio, illius fi-
dei & prouidentię permitteret. Cui etiā tam charus diu mā sit, ut ambas eius filias, al-
teram post alterā, duceret Honorius cōiuges: sed vtrāq; integritate virginali decessit.
CAP. 23. IDEM Stilico comes, Honorii tutor, & regni administrator, quū apud orientē pro-
teruire sētiret Ruffinum, qui pro Archadio rē suscepit: deturbato per arma Ruffino,
seruauit Imperiū Archadio legitimo hæredi. Cuius viri laudes qui nosse volet, legat
Claudianum insignem illorū temporum poetā, qui multis operibus eius viri laudes
attollit. Quæ tempora velut fastigium quoddā, & quoddam velut culmen totius Ro-
mani imperii, Blōdus, declinātis Imperii scriptor, optima ratione deputauit. Nec ab-
re Wandali eā rem in suā gentis gloriā deriuant, astruentes cum suo Stilicone florē-
te Imperium vnā floruisse, & cum eo cadēte pariter cecidisse. Nam illi sunt protinus
mortē Stiliconis casus consequuti, ut euidentissimē appareat fortissimi ducis & pru-
dentissimi viri consilio stetisse imperii gloriā, quòd eo subtracto mox omnia dilabe-
rentur, Gothi vastarent Italiam, peruaderent urbem Romam, & eam maculā inure-
rent Imperio quā nunquam potuerit abolere. Interea verò Stilico quū maximas res
in consulatibus suis peregisset, Radagaisum Gothorū regem cum ducentis millibus
suorum in montibus Fesulanis conclusisset, & fame premeret obfessum, ut fugā reli-
cto exercitu intentaret: ex qua captus ad Stiliconem pertractus, Romano in carcere
maceratus, occiditur: infinita illa barbaries capta, ergastula omnia impleret, nec esset
domus quę seruū ex illa colluie hominū non haberet. Quum tanta ergo facinora ad
reipublicę salutem & gloriā peregisset, nō potuit gloria carere inuidia, & ab ipsis Go-
this (si diis placet) Imperatori defertur, quòd non rectē administraret rempublicam:
quasi ad præscriptū barbarorū & hostiū (qui suis armis Romano populo minitarētur
occasum) res essent procurandæ. Culpatur quòd eius dolis, quū pararet filio imperiū,
Saulus Hebræus, copiarū ductor sub illo, Gothis sacro Paschę die armis incubisset,
quū illi sacris essent intenti: quasi non hæc sine Stiliconis fraude & consilio geri pos-
sent. Quod autē talem præfecerit exercitui, qui Hebræus Christianæ gēti infestus ef-
fet,

let, quis culpandum duxerit, quando in deligendis ducibus non religio, sed militaris rei peritia solet spectari? Euocasse contendunt Stiliconem, ut filio aditum strueret ad imperium, Wandalos, Suæuos, Alanos. Quasi non illi suo ingenio, aliorum exemplo, ad res novas possent aspirare, ab illo non inuitati.

VNUM Orosii testimonium omnes in Stiliconem efferunt, quod quale sit libet in-
tueri: quando Wandalorum præclaras res scribentem, par esse confido, tueri quæ pos-
sunt videri non rectè culpata. Interea, inquit Orosius, comes Stilico, Wandalorum im-
bellis, auaræ, perfidæ ac dolosæ gentis genere editus, parui pendens quòd sub Impera-
tore imperabat, Eucherium filium suum (sicut à plerisque traditur) iam inde Christia-
10 norum persecutionem à puero meditatum, imperio quoquo modo substituere nite-
batur. Quamobrem Alaricum cunctamq; Gothorum gentem, pro pace optima & qui-
buscunque sedibus suppliciter & simpliciter orantem, occulto fœdere fouens, publicè
autem & belli & pacis copia negata, ad terendam terrendamq; rempublicam seruauit.
Præterea gentes alias copiis viribusq; intolerabiles, quibus Galliarum nunc Hispania-
rumque prouinciæ premuntur (hoc est Alanorum, Sueuorum, Wandalorum, ipsosq; si-
mul motu impulsorum Burgundionum ultro arma sollicitans) detergo semel Romani
nominis metu suscitauit. Eas interim ripas Rheni quaterere, & pulsare Gallias voluit: spe-
rans miser sub hac necessitatis circûstantia, quia & extorquere genero imperium pos-
set in filiû. Hæc sunt quæ in caput Stiliconis accusans congerit Orosius: cui si licuit vita
20 functum dehonestare conuitiis, cur non licebit accusatum tueri, & ita (quod tutum est)
pugnare cum laruis? Imbellem ais gentem Wandalorum: cui cessere Gallia, Hispania,
& tertia mundi pars Africa, nec valere ullæ in eam Romanæ legiones. *Auaræ.* Cre-
do quia aliena inuaserat, quia terras non suas occupabat, quia latè quærebat dominari.
Si hoc est auaritiæ, auarissimi fuere Romani tui, qui cum toto penè terrarum orbe rem
habebant: quibus neque Europa neque Africa sufficere, sed in Asia quoq; magnam
occupauere partem. *Perfidæ ac dolosæ gentis.* Si hoc improperas, quòd Arriani fuere, do-
ctorum ea causa est, qui errorem disseminauere: non indoctræ multitudinis, cui facile
persuaseris in religione quidlibet. *Dolosæ gentis:* quia insidiis potius quàm armis pugnari.
Quid si Grammatici opponât, Dolus an virtus in hoste requiratur? Et tamè crimine ab
30 vno totam commaculati gentem, vide quale sit. Romani ergo perfidi, quia Catilinam
protulerunt: & apostoli, quia Iudam? Videamus quid obiciatur criminoso. *Eucherium fi-
lium (sicut à plerisque traditur) iam à puero Christianorum persecutionem meditatum.* Ergo quod
incerto auctore crimen attentatur, damnationem meretur? Quasi non sint innocētis-
simi viri maximis aliquando criminibus falsò in simulati. Nam quid egit primum Sci-
pionem in exilium? quid postea Rutilium? Breuius omnia dico, quòd ad alia festinat o-
ratio. Suspicionem criminis in crimē vocas, & quod fortasse æmuli confinxere, tu pro
veritate enuncias. Si suspiciosè dicis, non legitimè accusas. *Alaricum occulto fœdere fouit.*
Cur igitur Alaricus apud Honorium accusat Stiliconem? De quo testis est Blondus. A-
lias gentes excitat, ut Romano Imperio motus concitet. Quid si congentiles suos com-
40 monere voluit, ut à gente Gothorum sibi caueant: & ita præripiant præcedentes in Gal-
lias? His ergo criminibus, velut accusatore Orosio, occisus est ab Imperatoris satellitio
Stilico. Sed iusta illum mox consequuta sunt præmia: mouerunt in Italiã redeuntes Go-
thi, peruaferuntq; nec erat qui obganniret. Quid? Nisi mors Stiliconis inuitasset homi-
nes, itinere suo transissent in Gallias. Sed quoniam cæso Stilicone, non superesse scien-
tes quæ formidarent, reuersi sunt, Italiam euastauere. Illa terrarû orbis dominatrix vrbs
Roma indefensa, nullo negotio capta est: non erat qui gladium pro illa distergeret. Et
illi subuersores Stiliconis, qui sub eo fortissimo suo duce, a ducentis Scytharû milibus
securi fuere, iam sub medio vix hostium numero ita compressi iacēt, ut se commouere
vix ausint. Nos verò tanto post tempore omissa deploratione, cœpta prosequamur.

50 CROSCVS in Wandalis Burgundionibus rex erat, quum Gothi iam relicta Italia
Gallias vastarent: Franci verò Germani (qui postea nomē suum Galliis inuexerāt) iam
transito Rheno in Galliis erant. Ea quum comperta haberent Wandali, iam burgorum
suorum ad Rhenum mansionibus non contenti, & ipsi agmine factò Rhenum transie-
runt. Pugnatorû erant trecenta millia: nam & Suæui & Alani illis se agminibus iunxe-
re. Et vbi in Galliis ante se Francos reppererunt, instigantibus Suæuis (quorum erat ad

CAP. 24.

Stilico aduer-
sus Orosium
defenditur.Orosii in Wā-
dalos maledi-
centia refelli-
tur.Wandali Ar-
riani fuerunt.Stilico in-
iustam ceda-
dit Italia
vastitate ul-
ciscitur.

CAP. 25.

Wandalorum
in Galliis ex-
peditiones.

*Burgundiarum
regni, nunc ducatus,
et comitatus, origo.*

Francos perpetuum diffidium) dictos Francos aggressi armis, in Germaniam redire compulerunt. Ibi tum Burgundiones (hoc est Wandali) qui tam diu in Burgis ad Rhenum confederant, certas sibi sedes in Galliis delegerunt, apud Heduos, Lingonas, Vesoncios, nobileq; diu regnum Burgundiæ fundauerunt: quod post aliquot secula in ducalem rediit administrationem. In qua nunc per Karolum nouissimum ducem Burgundiæ deficiente virili stirpe, magnis interuenientibus bellis, ducatus coronæ Franciæ adunatus est: comitatus autem permanfit apud Philippum, sanguine materno ex Karolo natum. Hæc est igitur altera Wandalarum gloria. Nam primum in Stilicone ad gubernacula Romani imperii conscenderunt: deinde quod in Galliis locupletissimū diu regnum, cuius hodie potenti ducatu ac comitatu magna extant vestigia in fœlici terra, genti suæ ac posteris fundauerunt. Nam Burgundiones esse Wandalarum genus, si non aliunde constaret, locuples nobis testis Plinius in naturali historia satis astrueret. Wandali autem cæteri, fratribus iam ad quietem redactis (qua in re quanta fuerit emigrantium multitudo, facilè perpenditur) duce Crofco Gallias peruagati, multas vrbes, plures ecclesias subuertunt. Dum tamen incautè rex ipse excurrit, apud Arelatum, à Martiano, loci pro Romanis præside, captus, & per victas spoliataq; à se vrbes ignominiosè tractus, ad mortem vsque excruciat.

*Croscum Wandalarum dux
captus necatur.*

CAP. 26.

*Wandali regem
sibi præficiunt.*

*Wandali à
Francis caesi.*

*Wandali Hispanias
occupant.*

IGITUR quum Burgundiones acceptis iam sedibus conquiescerent, reliqui Wandali, Suæui & Alani, vltius progressi, Aquitania inuasere, populationib. intēti: transfissentq; mox in Hispaniam, nisi Pyrenæorum montium saltus, partim Honoriacis militibus, partim ab accolis defensi, transitum illis fecissent difficilimum. Itaq; ad mediterraneā Galliam reuersi, vastationi & prædæ institerunt ad satietatem: non enim erat qui tueretur. Ergo progressi, quum regem Croscum ad Arelatum captum amisissent, non sunt passi esse sine rege, quem ex corpore suo Wandali, non ex Alanis, non ex Suëis assumpserunt. Vnde perspicuum est, Wandalos in illa gentiū colluie fuisse priores, & multitudine & authoritate cæteris præstātes: vt in assumptione regis nulla Suëuorum, nulla Alanorum habita sit ratio, quamuis & illi nobilitatē plurimam & procures haberent. Assumptus est ergo ex Wandalis rex Modigifilus, quum adhuc in Galliis Wandali manerent. Iam verò Franci pridem in Germaniam à Wandalis retroacti, resumptis animis, & roborati viribus, in Gallias redierunt, certi prouinciæ partem à Wandalis defendere: obiciuntq; se armati regi Modigifilo, non passi excludi regione fatali. Igitur res ad prælium peruenit: ausi Franci iterum tentare fortunam, prodierūt in aciem: & tum illis adeo omnia fuere prospera, vt regem ipsum Wandalarum superatum, cum viginti milibus opprimerent: magna proculdubio victoria, magno prælio victores: & (vt Sigibertus Gallorum historicus testatur) Wandali ad internecionem tum cæsi fuissent, nisi Resplendial, Alanorum dux, tum superueniens, Wandalarum viribus accessisset. Ea tum clade accepta, de transitu Pyrenæorum montium Wandali deliberauere: nam in Galliis, palæstra nationum, Franci, Gothi & Romani, prælio semper erant excipiendi. Ergo obseruauere tempora, & vbi primum data est opportunitas, emigrarūt. Vacuefactis enim faucibus montiū per mutuas cædes custodū, iam Hispanias petūt: ibiq; per annos 40 ferè triginta cum commilitonibus Suëis & Alanis diu constiterunt. Et postquam omnia in Palentinis (sub Pyrenæis ea prima est Hispaniarum regio) abraferunt, ad Asturgam amnem peruenerunt: eiusq; fluentia sequuti, eiusdem nominis urbem circumsederunt, oppugnarunt, ceperunt. Ibi ingenti præda locupletati, ad vltiora progredi cœperunt, Toletum peruenerunt. Hanc exemplo Asturgæ capere sperantes, magno conamine obsederunt: oppugnarunt quidem strenuè, sed expugnare non poterant, quod ciues necessarios defensionis apparatus habuere, fortiterq; suam sunt tutati ciuitatem. Agros vicosq; in ea regione vastantes, secundum Tagi fluminis fluēta ad Vlisipponem præclaram urbem peruenerunt. Iam edocti experimento, muratas vrbes defensionis paratas, posse vim eorum eludere, spemq; frustrari, obsidionem quidem monstrabant: sed pacta & accepta à ciuib. ingenti pecunia abierunt.

CAP. 27.

*Gothi sedes in
Galliis collocant.*

GVNDERICVS Modigifili filius, iam rebus in Hispania pacatioribus regnat post patrem, præfuitq; annis totis sedecim. Per quæ tempora satis quieta, quū iam Bæticam prouinciā sortiti Wandali tenuissent, Gothi in Galliis sibi fixere sedes. Capta tum à Wandalis Valētia ciuitas, Galliarum Hispaniarumq; media, patientib. Romanis: quod iam

iam ex omni terrarum orbe imminerent noui tyranni, noui principatus. Sed Wādali locupletati praeda, iam de sua quiete cogitarūt: quod & fratres suos in Burgūdia fecisse, & iā Francos Gothosq; in Galliis audiuerūt. Cœperūt & ipsi ambire, vt pacatis rebus aliquando cū liberis & coniugibus sedes haberēt quietas. Itaque Hispanias, iam penē Romano imperio liberas, inter se fortiri cœperūt: prouenitq; Wādalis (vt diximus) Bētica, vberima ac ditissima prouincia, nūc Granata dicta (quā paucos ante annos Fernād⁹ Hispaniarū rex clarissimus, octingētos penē per annos à Mauris possessam, recuperauit, ac Christiano nomini reddidit) Alanis & Suauis inter se Lusitaniā partiētibus. Quorū Alani paucos post annos, à Romanis, annitentibus Wisigothis in eadem prouincia manentibus, sunt exterminati. Sequuti autē Wandali cum Suauis exemplum Wisigothorum, pacem à Romano Imperatore Honorio postularūt, & facile impetrarūt: quod dicerent se inter alterutrū digladiaturos, Romano tamen Imperio obsequuturos, in quamcūque regionē vocarētur. Ignauus Imperator, & qui nulla nisi per duces bella gesserit, facile poscētibus pacem indulsit: quod Constantius fororius eius (iā ab illo Cæsar declaratus) qui Alanos vicerat, rebus in vrbe Roma turbatis, in Italiam reuocaretur, quum Tertullius quidā ex patritiis Augusti sibi nomen asciiuisset. Ita factū est vt Wandali in Bētica, opulētissima regione, diu quieti cōsisterent. Gunderici autē regis hic exitus fuit: Quū capta Hispali, præclara ciuitate Bēticę regionis, impiē manus in ecclesiam mitteret, mox Dei iudicio à dæmone correptus interiit. Frater autem Gēsericus, exēplo illius territus, modestior imprimis apparuit: sed procurſu temporū alius est inuētus: nam diutissimē (quod dicemus) regnauit.

Wādali, Alanis & Suauis inter se Hispanias diuidunt.

Wandali quā Hispaniarum partem sortiti sunt, diu tenuerunt.

CONSTANTIO, qui germanā Honorii, pridem nuptam Gotho, teneret cōiugem, iam ad augustalē dignitatē assumpto cum Honorio (qui diutiùs quā imperii sub eo ruētis calamitas pateretur, Romano præfuit Imperio) aliquādiu res Romanę fulcitæ sūt. Sed Cōstantio primū, deinde Honorio Augustis de medio factis, Iohānes quidam Augusti nomine tyrannidem inuasit, cui Castinus magister esset militū, vir barbarus, origine Scytha. Bonifacius autē comes Thrax genere, vir Christiani nominis amātissimus, & maximi doctōris Augustini tū in Aphrica florentis familiarissimus, pro Romanis Imperatoribus tum Aphricā gubernabat. Operæ precium iudicauit, quia comitū nomē illa tum primū etate inclaruit (vt Stilico Theodosii, Constantius comes Honorii, & Bonifacius Valentiniani diceretur) agnoscere qui tū fuerint comites, quid dignitatis, quid officii prætulerint. Equidē arbitror, qui, quum Senatus rempub. administraret, rexere prouincias, procōsules, & sub Augustis inde imperatoribus, prouinciarum præsides dicerētur, aut præfecti prætorii: ii postea sub Imperatoribus iā imperio declinatē, comites dicerētur. *Erat, inquit, comitatus Imperatoris Mediolani.* Quid vult insinuare aliud, nisi quia publicū Imperatoris cōsiliū ibi quieuerat: Comites ergo in prouinciis habebantur, qui in quaq; prouincia publicū fouebant cōsiliū. Hoc ipsum & epistolæ Augustini sonare videntur. Ætate autem nostra longē aliud præfert comitis nomē, inferiorem scilicet nobilitatis gradū, sub duce, sub praebat barones. A cōsuetudine verò Imperialis curiæ, à memoria diui Iustiniani, legū parentis, varii erant comitū ordines. Erant enim officia palatii Imperialis: quod tituli librorum Codicis nouissimorū satis ostendūt. A qua etiam consuetudine dictum existimo, quod in Italia & Frācia comestabilis dicitur qui dignitatem primam tenet sub principe, vt administratio rerū bellicarū illi deferatur: sic dictus quia dignitas illi permanens sit, quū aliorum administratio sit temporalis. Sunt tamen qui comitē stabuli putent appellatum, quod equis & armis præsit, & perinde ductor sit copiarū equestriū, quod olim erat magister equitū. Germani illum vocāt marschallum: quod unde ductū sit vocabulū, adhuc requiro: nisi quis à Marte dictū arbitretur. Galli quoq; vocant senescallum, in consilio præpotentem. Sed hæc hæc hactenus.

CAP. 28.
Constantius,

Bonifacius comes.

Quod officium comitis olim.

Comestabilis.

Marschallus.

Senescallus.

QVVM ergo post Honorium Iohannes occidentale occupasset imperium, Castinus Senator & ex consul, & adhuc magister militū (sub quo cōsule Bonifacius comes sacramēta militaria reipublicæ præstitisset) quia idē Bonifacius nō annuiturus videbatur imperio, quod Iohānes apprehēdisset, agēte Castino, hostis reipublicæ iudicatus est. Id quū beatissim⁹ Augustinus ex Italia cognouisset, Bonifacio in Aphrica manenti, & hæc ipsa tū fortasse non ignorati, per literas intimaui. Interim Castinus pa-

CAP. 29.

Bonifacius hostis declaratur, quod loannis imperium non probaret.

*Castinus si-
dera datam
soluit.*

rato cōmeatu, militibus & armis in Aphricam traiecit: idq; diuus Augustinus cōcitò nunciauit Bonifacio. Nec ille dormitabat, quò minus exercitum & ille cōscriberet, quem opponeret veniēti ab Italia Castino. Augustinus verò sanctissimus episcopus, se pro authoritate quam apud omnes merebatur, & pro familiaritate quæ illi cum Bonifacio magna fuit, intercipiendo bello operas impendit, & curauit vt inuicē duces ipsi venirent in colloquium, iurato etiam fœdere, quòd communibus consiliis rempublicam administrarent. Fidem faciebat Augustinus Bonifacio, cui ille credidit: quia suspexit animum perfidi Scythæ, qui Christo non crederet. Insidias tamen iuratus instruxit Castinus: quas vbi comperit Bonifacius, arma comparat. Prælio res erat dirimenda: concursus est magnis vtrinq; viribus. Sed is fuit exitus, vt Bonifacius victor, minimo suorum sanguine multos aduersariorum perderet, & coactus est cedere Aphrica victus Castinus. Hæc omnia Augustini epistolis explicantur ad Bonifacium, & vicissim illius ad Augustinum. Iohannes tyrannus, comperto quòd Castinus victus cederet Bonifacio (quum de Aphrica multum illi esset momenti) dimisso in Italia rebus curandis Castino, ipse cum nouo exercitu Aphricam repetiuit.

CAP. 30. INTEREA Theodosius I. audita patruī Honorii morte & Iohānis tyrannide, Valentinianū III. ex Constantio (quem creasset Honorius Augustum) & ex eius germana filium, Cæsarem fecit. Ille ex orientalibus ducibus rei militaris peritissimū Ardarum ducem legit, quem in Italia opponeret Castino. Quo authore quū aliquot leuia esset peracta prælia, capitur Castinus, militibus eius ad Valentinianū iustæ successione Imperatorē facilè transeūtib. Capitur & Aetius vir primarius, quē & ipsum ducerent suspectum. Castinus mittitur in exiliū. Aetius autē, quòd plurimū reipublice necessarius esset, ad continēdos in fide Hunos & alios barbaros (quibus esset ille commendatissimus) præficitur Galliis. Vbi Burgūdiones oppugnans, pacē illis cō-

*Francorum in
Galliæ regnū,
cuius caput
Lutetia Pa-
risiorum.*

cedere compellitur, quòd iterū Franci cum armis in Galliā tranfierūt, nobile regnū in loco Parisiorū fundantes: quod ab illis hodie nomen tenet, vt à Germanis Francis regnum Franciæ sit deinde semper dictum. Interim Iohannes tyrannus Bonifacium pro Imperatore agentē, fortiter oppugnat: sed dux Christianus fide plenus, & sacerdotū orationibus innixus, hostem vincit, & (vt nonnulli sunt authores) occidit. Valentinianus autē malè gratus, Aphricam de manu Bonifacii extorquere conatus, multa facit. Bene autē sibi ac reipub. consulisset, si fidelissimū virum fortiter pro Romano imperio & Imperatoribus agentē intentatū reliquisset. Non enim patitur se vir fortis suis præmiis etiā à quolibet fraudari. Igitur quū Valētinianus Mauortium ac Gal-

*Bonifacius ad-
uersus Impe-
ratoris sui ty-
rannidem ar-
mū se tuer.*

lionem Bonifacio duces immisisset, Bonifacius illos mox terrā tangentes oppressit. Demū Sisulphum, quē habebat ex ducibus præstātissimum, opposuit Bonifacio: qui in Aphricā cum exercitu traiciens, occurrit comiti, & inito prælio cedit Bonifacius in Mauritaniā. Inde quū suis iam virib. diffideret, mittit in Hispaniā & Baticā regionem, inuitans ad societatē belli regē Wandalorū: optionē illi permittēs, siue velit stipēdiis militare, siue regionis prædāumat in præmiū, siue vrbiū partē in possessionē.

CAP. 31. GENSERICVS frater Gunderici, filius & ipse Modogisili, tum regnum in sua gente Wandalorū tenebat: qui auditis magnis militiæ præmiis (in quibus & hoc erat cōstitutum, si mallet accipere partem regionis inhabitandam) multa mouens animo, tā grandia militiæ stipendia contemnere non potuit. Adiuuit eam animorū inclinationem Gothorū, quā in Batica & reliqua Hispania perpeffus est, quotidiana pressura. Nam Gothi pro antiquitate & magnitudine rerum gestarū inuidebāt Wandalis, velut nouæ genti, opulentā regionem: inde arma etiā inferre ipsis pro Batica parabāt. Hoc quū rescisset Genserius, facilè Bonifacii cōditiones amplexus in Aphricā emigrare, cum tota sua gente disponebat. Annus erat post natum Christū ccccxix. ad

*Wifigothi in
Baticam.*

430. supputationem Eusebii, quum Genserius Wandalorū rex, & tota eius subiectio (in quibus erāt Alani plurimi) cū vxoribus & liberis & omni familia, cumq; locupleti & omnigeni prædæ rerum, quam per multos annos ex Romanis prouinciis, ex Hispania, ex Galliis comportassent, in Aphricam traiecit. Wifigothi vacuefactā Baticam mox inuadūt. Alani autem & Suxui suis etiam sedibus expulsi à Romanis ducibus, in eandem Baticam ad Wifigothos concessere: vnde conflatum arbitratur Blondus genus Catalanorum, ex Gothis & Alanis. Interea Genserius in Aphrica decretas sibi

Catalani.

sibi ac suis à Bonifacio vrbes ingreditur: maximè autè maritimas illi partes deputauit, quò magis propugnaret, & hostibus ex proximo magis opponeretur. Sed Wandali, nò contenti datis vrbibus & agris, latè populantur vicina. Carthaginem tamè & Hipponensem regionè ab his Sisulphus egregiè tutabatur. Ita factū est vt maiori Aphricæ parte statim Wandali potirentur: & Imperator, qui administrationè Bonifacio inuidit, nec ipse habuit, nec Bonifacius retinuit. Wādali verò ab Imperatore pacem habuere, permissaq; est illis ex fœdere magna pars Aphricæ. Imperator deinde Valētinianus Sisulphum Carthagine in Italiam reuocauit, iam fîsus paci & fœderi quod illi cū Wandalis esset. Cogitauit enim Sisulphū opponere Hunis & aliis nationibus, quæ cū Attila rege Gallias inuasere. Sed decedente Aphrica duce Sisulpho, 10 Gensericus fœdera contemnens, arma parat in Carthaginē: quā aliquandiu impugnatam capit, mox transiturus in prouinciā Hipponēsem. Ita Carthago, quæ annis dxxxv. suberat Romanis, cœpit esse Wandolica. Inclyta nimirū ciuitas, & in terrarū orbe vni vix cedens vrbi Romę, cunctis aliis illustrior potentiorq;. Vixerat adhuc diuus Augustinus, quum iam Wandali Hipponeā ciuitatem, in qua episcopatum gerebat, obsidere cœpissent, & impetrauit à Domino ne captam videret urbem. Itaque tertio obsidionis mēse, migravit ad Dominū: quod postulauit, vt aut ciuitatē obsidione, aut se carne eximeret, à Domino impetrauit. De Bonifacio varia fama est. Nam Gensericus qui Imperatoris fœdera contēpsit, pacta Bonifacii nò potuit magni facere. 20 Sunt qui nauigasse ferunt in Italiam: sed non est verisimile venisse illū sub oculos Imperatoris, contra quem Aphricam defendit, & iam Imperio abalienauit. In Hipponē regio in consolationem magni Augustini pugnasse illum libet credere, donec qualicunq; conditione ciuitatem à Genserico redimeret, vt ibi priuatus in pace quiesceret: nò passus ab Augustino in morte separari, quem in vitā plurimū dilexisset.

Carthago à Wandalis capta.

Augustinus in Hipponensi obsidione moritur.

GENSERICVS autem protulit imperium ad omnem (quæ latissima est) Aphricā vsq; ad Ægyptum & Æthiopiam. Quo tempore, quū immineret Galliis Attila, neglecta est ab Aetio Britannia, quū illam Scoti Pictiq; premerēt, & inuocatis Saxonibus Anglis, primū ab illis defensi, postea ab eisdē pulsi & subacti sunt Britones: inuale- scētibus in eū modū Anglis Saxonibus, vt prouincia exinde mutato nomine ex Bri- 30 tannia dicta fuit Anglia. Et hæc alia Germaniæ laus non vulgaris. In quācunq; enim regionem manus iniecere Germani, mox illi regnū firmauerūt. Tenemus enim tria ab illis regna breui constituta, paucis interpositis annis, Burgundię ab Wandalis: Frācię, à Germanis Frācis: Anglię, ab Anglis Saxonibus. Super omnia tertiā mundi partem Germani Wandali iā tenuerunt imperio. Declinatio hæc fuit maxima Romani imperii, quādo per Wandalos amissa Aphrica, Gallias à Burgūdionibus & Frācis tutari nò poterant, Britannia & Angliam etiam nomine mutatam, eodē tempore occupantibus Saxonibus amittentes. Gensericus inde rex Aphricæ, impatiens more, non contētus Aphrica, classem parauit maximam, traiecitq; in Siciliam: & maxima eius parte euastata, audiuit Imperatorem respicere ad Aphricā recuperādā: cuius spes 40 absente Gēserico magna affulsit. Nam Sebastiano comite de Hispaniis exercitū ad traiciendum comparante, reuersus est ad tutandam Aphricam suā Gensericus. Sebastianus autem Imperatore cōtempto, de sua prouectione cœpit cogitare. Nā fœdera iniit cum Wādalis in Aphrica, inde cū Wisigothis, Alanis & Suæuis, vt sibi primū Lusitaniā compararet: sed delusus ab his quibus se crediderat, statimq; oppressus interiit. Quo iā vita functo, prouincias suas, quas pridē tenere, Alani, Suæui, Gothi recuperauerunt. Et quū iam Theodosius II. viuendi finē fecisset, in oriētis imperio successit Martianus. Quo tempore Valentinianus, occidentis Imperator, pacē cum Genserico innouauit, limitibus iterū constitutis ad vtranq; ditionē. Quam pacem tū cupidè amplexatus est Gensericus, quòd intelligeret inter procures suos in caput suū

*CAP. 32.
Fines Imperii Genserici.*

Germani maximas prouincias Romanis ademunt.

Gensericus in Siciliam.

Pax inter Imperatorem & Gensericum.

50 in itā coniurationem: quam vt elideret, pacem libens ab Imperatore accepit. Quæ etiā constituta, grauiter in consocios cōspirationis animaduertit. Interim Gallia magno prælio cōfluxit cū Attila, in quo multa sunt cæsa millia exterorū. Nam Aetius Romanorū patritius pro Imperatore agens, sibi asciiuit magni belli socios quos potuit, Gothos, Alanos, Suæuos, in Attilam: qui & ipse secum multas nationes cū suis regibus traxit. Sed tum repulsus Attila, nò diu post concessit in Italiam, in qua Aquilegiā diu

*Venetia ex-
trui coepit.*

obseſſam cepit, & reliquam populatur prouinciam. Quo tempore primores regio-
num in vicinas paludes conſeſſere, ibiq; coeptæ ſunt extrui Venetiæ. Sed proceden-
tem vltra regem Attilam Leo papa i. occurrens retro egit, mirantibus cunctis in viro
diuinam virtutem. Sed reuerſus in ſua breui ſinem viuendi fecit Attila.

CAP. 33.
*Wandali in
Italiâ à ſemi-
na vocantur.*

456.

*Roma cū Cā-
pania oppidis
diripitur.*

*Paulini ponti-
ficis Nolani
incomparabi-
lis in captiuitate
charitas.*

*Wandalus ad
pedes Paulini
epiſcopi.*

*Viriusq; Im-
perii aduer-
ſus Wandalos
apparatus.*

I N T E R E A mortuo Valentiniano, quū imperium Maximus nomine quidā Ro-
manus occupare tētare, Eudoxiam Valentiniani relictam etiā renitentem ſibi aſci-
tuit vxorē, per eam ſibi exercitus & legiones conciliare ſiſus. Sed mulier ingētis ſpiri-
tus, indignatione cōcepta, fidum ſibi nuntiū adornauit, quem in Aphricam miſit ad
Gēſericum, veniret Romā, ſubiici paratā in ditionē acciperet, ſeq; ab iniuria Maxi-
mi tyrāni vindicaret. Lērus hoc nūcio Genſericus Wandolorū rex, claſſem iubet ex-
pediri: armat ex omni Aphrica quos poterat, Wādalos, Mauroſ, Numidas, hominū
treceſta millia: & anno virginei partus poſt quadringentēſimū quinquageſimo ſexto
traicit in Italiā. Ad inſperatum tāti agminis aduentū omnis turbatur Italia, vrbs Ro-
ma malē ſibi fidit. Maximus ſe perarmans cum iis quas contrahere potuit copiis, cō-
greſſ⁹, facilē ſuperatur: primores vrbs cū cōiugibus & liberis latibula circūſpexere.
Supererat adhuc Leo ſanctus pontifex, qui Attilā retroegit. Adortus etiam Genſe-
ricū orat per Chriſtum, ſacris parcat, ſi ciuilibus rebus vti ad prædam velit. Sed in tā-
ta hominū colluue atque barbarie, quantum potuit pontificis precatio ac regis iuſ-
ſio? Maxim⁹ oppreſſus in Tiberim proiicitur: ſacra & pphana iuxta diripiūtur. Qua-
tuordecim in vrbe diebus cōmoratus, Eudoxiam Imperatoris relictā cū opificibus
primariis, quotquot in vrbe reperit Gēſericus, præmiſit in Aphricā: ipſe cum exerci-
tu ad ſpoliandam vaſtandamq; prouinciam Campaniā egreditur. Obſidetur Capua:
Nola & vrbes aliæ capiūtur, & diripiuntur. Prædam ingentē cum captiuis imponunt
nauib⁹, & regrediūtur in Aphricā. Ibi tum Paulinus Nolanæ vrbs pontifex inclau-
ruit. Nā precib⁹ viduę & lachrymis victus, quod eius filius inter captiuos eſſet abdu-
ctus in Aphricā, quum lamenta non ferret, medullitus miſeratus plorātem, nauiga-
bat epiſcopus in Aphricā, pollicitus matri filium, ſi viueret, remittere. Venitin prouin-
ciam, exquirat hominē, loquitur cū Wandalo aduleſcentis domino, vt vicaria ſerui-
tute ſe accipiat, iuueni libertatē reddat. Facilē accepit conditionem homo, quod in
vultu Paulini neſcio quid diuinū conſpicaretur. Redit in patriā iuuenis, nō reuertē-
te pontifice. Interim horto excolendo iuſſus inſtare Paulinus diligenter operatur.
Obſeruabat dominus eius ſerui ſui veſtigia, & (vt erat Chriſtianus) crebras illius ora-
tiones demiratur. Vocat in partem: ſecretius alloquitur, quid profiteatur, quidve in
Italia operis illi fuiſſet. Ille ſe inutilem fuiſſe pontificē profitetur. Miratur Wandalus,
quid ſe ſponte ex epiſcopo in tantā ſeruitutē conieciffet. Ille ſe lacrymis matris & di-
uina fraternaq; charitate teſtatur impulſū, vt quouis pacto filium matri remitteret.
Audiens Wandalus ad pedes eius procidit, veniā orans. Tantum erat pondus in ver-
bis, ea vultus conſtantia, vt nihil dubitaret. Mox Paulinum abſoluit cū honore, illius
orationibus ſe cōmendans: nec ſolū eum, ſed merito & precib⁹. illius omnes Nola-
næ vrbs ciues ſecū remittendos impetrauit. Ita paſtor bonus, qui pro vna exibat & ſe
conſtringebat, cum multis ouibus ad caulas lætus reuertitur.

CAP. 34.
*Gēſericus Ar-
rianus in Ca-
tholicos ſeuit.*

S T E T I T interim Aphrica ſatis ſub Genſerico quieta, niſi quia errore imbutus Ar-
riano, multā in epiſcopos catholicos & populum fidelem exercebat impietatē: mul-
tos ad martyria coegit, plurimos relegauit. Audiens deinde in Italia nouos cōcitari
motus, quod nonnulli aduerſus Anthemii nomen imperatoris in vrbe ſuſtinentē ſe
erexerint occupaturi tyrannidem, in ſpem venit Romanū aliquādo Imperium in ſe
transferre: quod magnopere viſus eſt cupere. Auxerat hāc illi ſpē Stiliconis recorda-
tio congenilis ſui, qui tantū in eo Imperio eualuit, vt cum ſtante ſtaret, caderetq; cū
cadēte. Quid enim? Tertia mūdi pars Aphrica tota ab illo poſſeſſa, animos facere nō
poterat, iam cōuulſum Romanū Imperium arripere ac ſubleuare? Itaq; claſſem quā-
tam potuit maximam in Aphrica perarmauit, & in Italiā ſecundō nauigauit. Accepit
autem Leo Conſtantinopolitanus Imperator, qui primus ex Græcorū gēte tenebat
Imperiū, tātos ex Aphrica nūtiatos apparatus: veritus, ne ſi per ſuam quietē occiden-
tale à Wādalis occuparetur Imperiū, laborādum ſibi quoq; foret de ſuo. Itaq; ſtatuit
occidē tali Imperatori Anthemio, adhuc qualeſcūq; vires præferētī, ferre ſuppētiās.

Classem

Classē validam expediri & ipse iubet, præfecitq; ex suis virum primariū, bellorum peritum, occidentali Imperatori affinem, & perinde gratissimū: quippe cuius germanam in matrimonio coniugem teneret. Et ipse Anthemius vires sibi comparat, terramariq; Imperium suum defensus: classē inde suam orientali coniungit, pariterq; nauigantes hostē operiuntur sub finibus Populoniæ. Ad nauigabat Genfericus, spectus Italiam (vt prius) inuadendi. Vbi tantam videt sibi obuiā fieri classē, vtriusq; Imperij viribus armatā (id enim signa prodidere) de reditu cogitabat. Sed quoniam aduersante vento redire non poterat, ad prælium quā leuissimē agendum, vt in Aphricam sese opportunē reciperet, comparabat, paulatim retrocedens. Facile superantur à Romanis Wandali, ad pugnam leuem emissi, quibus id erat mandatū, vt hostem pugna distinerēt. Ipse interea rex rem in alia tempora differens, remeabat in suam prouinciā. Et tum in vrbe Roma post inuicem plures ex patritiorum genere ad Imperium contendebant: & perinde nihil diu magnum in recuperandis prouinciis est attentatum. Nouissimus omnium purpuratorum erat Augustulus Orestis senatoris filius: qui quum ad Imperium peruenisset, maximum rerum suarum momentum in Wandalis constituebat, fœdus iniens cum Genferico, vt quoties opus videretur, in illum respiceret. Nec diu aberat magna eius rei & opportunitas & necessitas.

Wandali superantur.

Augustulus Rom. imperator in Wandalis spem colat.

CAP. 35.

ODOACER enim ex reliquiis Attilani exercitus (rex, vt ferebant, Herulorum, vt alij, Rugiorum) collectis vndiq; viribus, cū exercitu trāsibat in Italiam: & occurrentem sibi Augustuli patrem Orestem fudit, & victū in Placētia extinxit. Filius audita morte patris, abdicās Imperium purpuram ponebat: quod exinde vacabat Imperiū ad Karolum vsq; Magnum, per trecentos & ampliūs annos. Rediit ergo Augustulus ad vitam priuatā. Operæ precium est agnoscere qui fuerint Heruli, qui Rugij, quorū iste rex extiterit. Italici scriptores rem istam paucis absoluunt, de reliquiis illū Attilæ fuisse: sed quæ gens fuerit, vnde exorta, nemo bene explicuit. Iordanes quoq; Rauēnas episcopus, origine Gothus, Herulos (quod in Gothia diximus) Scythas esse perhibet. Ego Wandalarum id quoq; genus fuisse contendo, & ex multis rebus docendū astruo. Blondus enim nostri temporis scriptor Romanus, antiquitatū diligentissimus scrutator, cōmemorat Odoacrem regē, quum primū Italiam quietā possessionē teneret, dispositis opportuno loco prædiis, in Germaniā reuertisse, & natalis soli imperiū ultra Danubiū non contempsisse: quod quū per emigrationem suam Phelteū Rugiorum regē occupasse cōperisset, illi congressum superasse, retroq; egisse, & euastata Rugilandia redisse in Italiam: vacuā autem Rugilandie possessionē tū occupatā à Longobardis. Ista confusē narrantur ab ignatis regionū. Ceterū docuimus in Dania, anno Christi cccclxxx. Danos sub Longobardorū nomine egressos Scania, minuēdæ multitudinis gratia, sedibus suis pepulisse Rugianos (Wandalorū id genus est) qui in mediterranea pulsi concessere. Odoacrem autem in eis certū est mansitasse regionib. quas Constantinus Magnus Wandalis permisisset ad ripā Danubii, quasq; pro magna parte vacauerant, qui trans Rhenū in Gallias & Hispanias, & demum in Aphricā peruenere, multiplicata in immensum gente. Ergo quū Odoacer transisset in Italiā, vacuefactas sedes Rugiani, eiusedē nationis & linguę Wandali, occuparunt, rege ex suis creato Phelteo. Quum autē Odoacer nativas sedes necdū animo posuisset, sed constituto in Italia regno rediret in Germaniā ultra Danubium, victoq; Phelteo expulisset Rugianos: & terrā, quam illi pridē eiecti patria tenebant, euastauit. Nā verā Rugiam tenebāt iam diu (vt diximus) Longobardi. Odoacer ergo per gentis suę prouincias tam facili ex Italia transitū habuit. Nam illa tempestate quicquid mediū inter Danubium ad aquilonē vergebat in mare Germanicum, totū Wandali tenere, præter regionem quam tunc mari proximam Longobardi occupauerūt. Nam ab Danubio concessit prouinciā Wandalis (vt diximus) Magnus Constantinus. Illi proximi fuere Bohemi Wandali. Sed & Slesiam & omnē Brandēburgensem marchiam ex Wandalis captam, certissima sunt documēta: idq; in Saxonia nostra ostendimus.

Romani imperij diuturnum interregnum.

Heruli & Rugij Wandali sunt.

Dani Longobardi.

Odoaceris Wandali regnum in Italia & patria.

CAP. 36.

ODOACREM ergo fuisse ex gente Wandalarum, & regio quā infederat, & trāsitus quem in gente tā facilem habuit per longa itinera, demū ipsum indicat regis vocabulū: quod in solis Bohemis & eius nationis hominibus solis est in vsu. Vacuefactā deinde Rugilandiam (eam dico quā secundō apprehenderāt Rugiani) egressi Lon-

*Longobardi
Rugianorū se-
des occupant.*

gobardi de prima Rugia, post Odoacrē iterum tenuerunt: bis succedentes in prouincia Rugianis. Quę res multos in errorem ducit. Nam anno CCCLXXXII. Scanij expulerūt sua patria natiuaq; regione Rugianos: deinde post annos ferē xc. quū Odoacer reuersus ab Italia Rugianos primò è Danubii ripis expulit, deinde proximā eorū regionem vastā reliquit, eam, iterū progressi Longobardi, tenuerūt. Hoc est igitur nouum gentis huius, quā celebramus, decus, quòd primum post extinctū in Italia Romanum Imperium, Wandalicum suo rege Odoacre, regnum Italię primi exteriorū omnium tenuerunt, ipsiq; Romani Imperij in Italia oppressi (si quid laudis habet) gloriam tulerūt. Et quare timidè loquimur, & non quod res habet enunciamus verum? Si est gloria Cyri oppressisse Chaldaeorū, si Alexandri Magni subuerisse Persarum & Medorum, si Romanorum decus est extinxisse monarchiā Gręcorum: cur non laudi ducimus Wandalarum Romanis insolētiis finem dedisse? Transiens autē Odoacer Noricum, benedictionem promeruit Seuerini, viri in alpibus solitarii: quē ex itinere declinans adire voluit, vt ex illo ventura prędisceret. Florebat enim inter cęteras virtutes, spiritu prophetię: vnde dicebat, Vade Odoacer in Italiā, nūc quidē pel- libus tectus vilib⁹, mox multis multa daturus. Quumq; vir procere staturę ad superliminare casellę caput impegisset, ait Sanctus, Humilis casella sublime caput magnis multisq; dominaturum nō capit. Quieuit autem sub eo annis x v. Italia: vincitur deinde à Theoderico Gothorum rege, ad ordinē quem in Suecia memorauimus inter res Gothicas. Sed ex ea digressionē non impertinenti in Aphricam reuertamur. 20

*Principes do-
clorum culpa
veram doctri-
nam oppugnat.*

CAP. 37.

Genfericus regno suo per annos XLVIII. multa cum laude pręfuit, excepto quòd religione Arrianus malè habebat Catholicos: quę non tam regis quā doctorum causa fuit. Moriens autem, filiis antè per multa instructis regnū reliquit florentissimum.

*Christiani in
Christianos
sauiunt, post-
quam defecere
Nerones.*

HONORICVS patri successit in regnum Aphricę, nulla in re (quod ad religionem pertinet) patre melior: quippe qui eiusdem Arrianę perfidię sectator & defensor fuit acerrimus, initium regni à crudelitate auspicatus. Nam quibus pater ob ætatem percit, episcopos catholicos egit in exilium: deinde synodum euocauit, pontifices cccc. ex quibus XL. qui subscribere noluerunt Arrianę perfidię, misit in exilium: ecclesias Catholicorum per Aphricam iussit claudi, plebem fidelem grauiter insectari, postquam superatis in cōcilio (vt ille dicebat) catholicis Arriani vicissent. Pax erat in reliquo terrarum orbe, Italiam gubernāte Theoderico Gothorū rege. Orientis autem Imperiū Constantinopolitanus tranquillè administrabat. Aphrica quoq; satis quiescere videbatur, nisi (quod diximus) Honoricus supra modum zelans quā putauit veram, sectam Arrianam, multos catholicos episcopos ecclesiis suis spoliauit. In plebe linguam præciderat iis qui Arrianam sectā verbis execrarentur. Lamentabile hoc in gentibus exteris, quòd fidem Christi ambiētes, doctores nacti sunt Arrianos: qua impietate semel imbibita, magnas ecclesię & viris Catholicis diu calamitates intulerunt: diabolo in eis sauiēte, qui pridē in tyrannis aduersus Christi fidē digrassantibus, tot millia sanctorū martyrum misit in cœlū. Nec minor erat numerus eorū qui sub Arrianis (hoc est Gothorū Wandalarumq; manibus) ad Christum peruenerūt: 40

*Sub Arrianis
plurimi mar-
tyres.*

*Honoricius He-
rodus instar à
Deo percussus.*

CAP. 38.

*Guntamundus
rex catholi-
cus.*

GUNTAMVNDVS filius eius regnat post eum annis ix. Hic melior sensu quā parentes, impietate declinavit: Eugenium inter episcopos primariū ab exilio reuocauit, & eius consilio re bene gessit. Erat autē Eugenius Carthaginensis archiepiscopus. Mox ecclesię diu clausę referatur, episcopi catholici ab exilio reuertuntur, noua in Aphrica lux oriri visa est. Sed inuidit fortuna rebus Aphricanis tam bonū diu regē: vix enim annis ix. regnum administrabat, & mox ad meliora translatus est regna. Videbatur potuisse refflorere Aphrica sub hoc rege, in eum statum quē temporibus beati Augustini diu habuisset, interruptum ab Genferico Arriano, & deinde ab eius filio impietatis successore. Sed voluit Deus exagitatam ecclesiam suam ad coronam martyrii in filiis euocare, vt crescēte martyriū numero, Dei gloria in illis aufereret: quod

*Ad Dei indi-
cia contremi-
scimus.*

quod in Apocalypsi spiritus dixit ecclesiis. Verè terribilis Deus in cōsiliis super filios hominum. Quæ olim per Thebaidem & Ægyptum his illis temporibus tot milia fouit monachorum, & omnem penè Aphricam legibus subdiderat Christianis, primum exagitari illam sub Arrianis permisit: deinde omnem illam prouinciam cum Ægypto & Palæstina ad impiissimos Mahumetanos fecit peruenire: in quorum spurcissimis ritibus multis seculis multæ pridem Christianismo subiectæ (proh pudor! proh dolor) sorduerunt prouinciæ.

10 TRASIMUNDVS frater erat Guntamundi, filius Honorici: qui cōiugem haberet Eudoxiam Imperatoris Valentiniani relictam: mirum ætati illius quomodo sceminam congruentem, quam auus Gensericus Italia & vrbe Roma volentem extraxit. Iam erat graui ætate Gensericus quum urbem Romā vastaret: potuit & filios & nepotes in armis habere, vir septuagenarius. Cur non filium quinquagenariū & nepotem haberet trigenariū, vt iuuenula non malè annis congrueret nepotis? Hic rex in eandem qua patres eius lapsus perfidiam, rursus omnia post fratrem in deterius transformat: redit proscriptio Catholicorū, persecutio in omnē plebem fidelium. Claudūtur ecclesiæ catholicæ pacis, Arriani insolefcunt, regē nacti impietatis suæ defensorem. Præfederat tum Romanæ ecclesiæ vir insignis Symmachus Papa: qui proscriptorum miseratus calamitatem, recipit, fouet, reficit. Fulgentius illo tēpore floruit inter proscriptos episcopus, vir sermone, fide & vita præcipuus. Tremēda in homines Dei iudicia, qui vocat in regnū eos qui per ignem & aquam nō trepidant ire in refrigerium, vt qui (quod diximus) Ægyptum per eam ætatē tam multis bonis patribus per eremū diffusis insigniuit, Aphricam multorum innocentium sanguine rubricauit: & (quod est omnium dolorosissimum) nunc in illis terris à multis retro seculis Christianū nomen inuisum haberi dissimulat, impurissimo Mahumet omnia occupante. Hic ergo rex multo plures annos in regno durauit, quàm regno & ecclesiis par erat. Tanto autē feruore insectatus est Catholicos, vt etiā post se disponere curaret ne inualescerent. Nam moriturus vocatum ad se filium iuramento constrinxit, ne vnquam Catholicis fauorem impenderet: sed patrum suorum religionem, quam ille iustam & veram putaret, magnificè (quod in se didicisset) tueretur. Expleuit autē in regno annos xxvi.

CAP. 39.
Trasimundus
rex Arrianus.

Aphrica al-
ternis vicibus
doctrinam
mutat.

Ve in quorū
culpa Christi
nomen malè
audit.

30 & fato functus in ea impietate emigravit, trāsatus corpore & spiritu ad patres suos. HILDERICVS filius eius ex vxore Eudoxia, Imperatoris Romani relictā natus, patri in regnum surrogatur: & quamuis iuramentum morienti patri præstitisset de persequendis Catholicis, meliore tamen mente secum contulit, quod lōgo post tempore Romani pontificis decretum efferebat. *In malis*, inquit, *promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretū*. Catholicos ergo episcopos reuocabat ab exilio, ecclesias dudum à patre claudi iussas aperuit, & pacem reddidit catholicis, post annos LXXIII. ex quo Gensericus proauus eius turbare cœpisset ecclesias. Sed eadem nunc fortunam in optimo rege, quæ pridem erat: non enim passus est hunc diu regnare insidiator regni Gelismerus, quem vocant alij Gildimerum. Octo vix totis atinīs præerat Hildericus, quum à Gelismero truncatus perderetur. Sed iam regno parabat exitum regnator mundi Deus, talem ad sceptrā permittens, qui à maioribus quæsitā per insolentiam pessundaret, qui regnandi finem Wandalis faceret in Aphrica.

CAP. 40.
Hildericus
rex Catholi-
cis fauet.

40 GELISMERSVS, aut (vt alij scribunt) Gildimerus, occisor Hilderici, regno potitur: fuitq; in eo aliquandiu, quum Iustinianus, legum parens, Imperium teneret orientis, & occidentale adhuc premerent Ostrogothi post Theodericum. Is ergo Imperator circumspiciens Imperium miserè laceratum, eius restorationi & perditorum recuperationi intendit. Et primum quidem in Persas conuersus, quum per Bellisarium ducem à se missum rem bene procurasset, constituto ad illos fœdere, eundem Bellisarium virum ingenio acrem, & militaris rei peritissimum, & (quod est omnium maximum) in præliis felicissimum, mittit ad recuperandam Imperio Aphricam. Copias ille suas partim ostendit, maiores tamen in occulto habuit: ne hostis apparatus cernens, maiori sibi conatu occurreret. Carthaginem autem caput regni per insidias petit. Nam plaustro rustico aliena specie milites textit: sicq; inuectos, nemine quicquam suspicante, iussit portam introducendis copiis obseruari: ille cum agmine nō aberat longè. Processere feliciter insidiæ, nihil magnum verito rege Wandalarum.

CAP. 41.

Imperium ab
oriēte resti-
tuitur, in oc-
cidente col-
lapsum.

Bellisarius In
stinian legat-
us Aphricam
recipit.

Wandali in
Aphrica rebel-
les à Bellisa-
rio domantur,

Adiuvit tamen partes Bellisarij vehementer, quòd pro sua crudelitate cūctis inuisus esset rex iste, omnibus sub quouis quàm sub illo degere cupientibus. Captum perinde regem misit Imperatori Iustiniano: positisque præfidiis ad terram pro Imperatore gubernandam, præfecit idoneos præfides. Ita restituta est tertia pars orbis terrarum Imperio Romano post annos quinque ac centum, ipso Imperatore teste, *l. 1. in princ. C. de præf. præf. Aphri.* Hanc autem Wandalicæ gentis mentionem à nostris antea nunquam habitam, & ab Italis, quæ fuerit ea Wandalorum gens, & vnde venerit, quum ex professo sit ignotum, libens inserui. Non tamen usque adeo Wandalorum in Aphrica vires confractæ sunt primo bello à Bellisario, quin eo copias extra provinciam ducere rebellavit. Guntaricus inter primores animo & manu promptior, ausus est post hæc regium nomen assumere, suos ad rebellionem concitavit: sed iam confenuit prisca illa vis gentis, sub molliore interim cælo emollita: quippe quum exercitu regressus idem Bellisarius facile compressit excitatos motus. Quum enim iam teneret expedita agmina, quæ duceret in Gothos in Italiam, auditis Aphricæ motib⁹, in eam primùm deflexit: & compressis qui rebellionem instituerant, pacatā reliquit provinciam. Iam enim gens imperiis assuevit alienis: & deinde quieta manēs in reliquum etiam nomen amisit. Nemo enim Wandalici sanguinis deinde recordatur: omnes se Aphricanos habuere, qui in Aphrica intra cv. annos sunt exorti.

LIBRI PRIMI FINIS.

20

ALBERTI KRANTZII WANDALIÆ LIB. II.

CAP. I.

Wandalorū
aliud examen
ē patria mi-
grat.

583.

Wandali
Hunos aduer-
sus Mauricij
viros optem-
ferunt.

ERVENTVM est ad ea tempora in cōmemoratione rerū Wandalicarum, quibus ea gens nouis etiam tunc sedibus quærēdis intenderat minuendæ multitudinis causa. Ita enim agente rerū natura, & eius gubernatore Deo, gens multiplicata est, ut non terra caperet, non alerēt agri populū suū. Igitur quū Romano imperio Mauricius Imperator Cōstantinopolitanus præfesset, gens Wandalorum (quam omnes iam vsitato vocabulo Sclauonorū vocāt) partim Bohemia & Slesia, partim subiectis ad Danubiū terris sparsa, in Dalmatiam, Croatiam & Histriam sese diffuderat. Cuius rei testes in principio operis acciui⁹: ut fabula Bohemorū de sua antiquitate coarguatur, cōtendentium suæ gētis originē esse ex Croatia per Zethum. Longē enim vetustiores in sua provincia sunt Bohemi quàm rentur ipsi: nam illorum & Ptolemæus & Tacitus recordātur, alter sub Traiano, alter sub Hadriano, Romanis Imperatoribus scribētes. Mirum verò debet videri vnde tanta gentis Wandalicæ irrepsit ignorantia, quæ tam latè fusa per Germaniam magnā, sicut est hodie, sic fuit ab olim: & tamē Italicorū eam nemo attigit, nisi quantum ad eam pertinet expeditionem, quam (ut prædiximus) in tertiam terrarum orbis partē Aphricā occupādā fecere, & supra centū annos provinciam regno tenere. Sub imperio verò Mauricij Imperatoris (quod dicere cœpimus) ad annum Domini DLXXXIII. iam primū Sclauinæ gentis, quæ ipsa Wandolica est (quod neque Blondus neque docti alij inter Italicos aduertēre) mentio incidit: quòd ea Hunos, fortissimum genus hominū, quod in Pannoniis ripam à nobis vltiorem Danubij, à memoria Attilæ truculētissimi regis accolebat, est tutata. Nā Mauricius Imperator misso in expeditionem filio ac socero, Hunos vehemēter vrgebat, ut iam aliquādo regredi in regionem suam meditarentur. Tamē ad proximam Sclauorum (ut ait Blondus) hoc est Wandalorum gentem, quæ non alia quàm Bohemorū fuit intra Hercyniam habitans, conuersa, auxiliū implorauit & impetrauit. Nā à ripa Danubij vltiore abierant pridem Wandali in Gallias: ex eadē Odoacer mouit in Italiā. Ergo quos inuocauere Huni, non erāt nisi Bohemi, & qui proxima eis loca tenuerūt, vno sermone, iisdem moribus, Wandali. Hic vide quale fuerit, Hunorum nationem penē integris Romanis

Romanis viribus terribilem, in fidē ac defēſionem Sclauorum (hoc eſt Wandalorū) conuolaſſe: ſocietatemq; eoſdem Wandalos iniſſe cum Francis, qui nūc Fancones, cumq; Bauaris, quos Baioarios veteres, & alii Auares dixere, denique cū Longobardis, qui iam dudum tranſibant in Italiam: Wandalos verò Bohemos ſemel excitatos, ſumptis armis in Dalmatiam, Croaciā Hiſtriamq; cōmigrāſſe, ibiq; fixiſſe ſedes, quas tenent in hodiernum, inde quoque ſuppetias laboranti nonnunquā ab Saracenis Italiæ fortiter tuliſſe: quod ſuo loco commemorabitur.

HINC attendāt vanitatem ſuæ fabulæ Bohemi, qui ſe ortos Dalmatia, ſiue Croacia, indeq; aliquando populariter emigraſſe ſe iactant: ignorantes gentē ſuam potius in Dalmatiā per hæc tempora Mauricii Imperatoris tranſiſſe. Teſtē introducit Blōdus Gregoriū ſummum pontificem (cuius verba ſuprà retulimus) Hiſtriæ epiſcopos ſuper ea irruptione cōſolantis: liquidoq; idē præſcribit (quod ſuprà in huius libri præfatione oſtendimus) vnā eſſe gentē Ruſſorū, Polonorum, Bohemorum, Dalmatarū: eius etiā partē inter Saxones ait cōſediſſe. Teſtis eſt vna (quod ſæpe diximus) lingua, ſub ea varietate, quę in eadē ſermocinatione ſolet contingere, in multas prouincias diſpartita. Ergo à mari Germanico ad Mediterraneū vſq; hoc tempore Wandalī habitauit: quādo à Rugia maritima ad Pomeranos, inde ad Marchitas & Slefitas, quibus proximi ſunt Bohemi, inde ad Pānonias, quas ſub Cōſtātino Magno acceperāt: à quibus ad Dalmatas & Hiſtros in littore maris Mediterranei habitantes, proximus

CAP. 2.
Bohemorum
vera origo,
quam ipſi ignoreant.

Quam latè
pateant Wandalorū ſedes.

Heruli ſunt
Wandalī.

20 eſt trāſitus. Inde facilis eſt cōiectura, Herulos (quos ſuprà oſtēdimus primos inter externos regno tenuiſſe Italiā) huius fuiſſe gētis portionem, tam latè per Germaniam fuſæ, tamq; multas prouincias inſidentis. Priuſquam tamen ad noſtram gētem, hoc eſt Wādalos, qui nūc inter Saxones ſparſi, tenues oſtendūt ſuę antiquitatis reliquias, redeamus, ea cōmemoranda ſunt, quæ magnorum teſtimonio authorū, ab gente Wādalorū vel in Galliis vel in Italia ſunt peracta. Teſtatur Robert⁹ noſtri temporis Gallorū hiſtoricus, ætate Karoli Martelli, magni per Gallias ducis, qui pro rege Franciæ tum maior domus regnū magnificè adminiſtrauit circa ccc lxx. annum à Chriſto, Wandalos agmine factō in Gallias tranſiſſe, quērēdis nouis ſedibus, more patrū, quibus id ſceliciter eueniſſe audierant. Verba ſcriptoris ad fidem ponenda putauī. Per id

Gaguinus de
prima Wandalorū in Galliam migratione.

30 rēpus Wandalī, ſedibus ſuis relictis, quum finitimos populos vexaſſent, in Franciam crudeli agmine ad Senonas vſque irruerunt: ſed impetu in eos factō vr̄bis antiſtes Obbo obſidione liberata ciuitate, hoſtem in fugā vertit. Tam breui rem pro ſuo more Robertus abſoluit: ſed vnde venerint Wādali oſtenſurus, penè fit ridiculus. Huius, inquit, gentis Wandalorū origo (ſicut & Hunorum atque Gothorum) à Scythia eſſe traditur: qui patria à Gothiſ pulſi, indeq; ad Danubium fugientes, quum illas ſedes longo ſatis tempore habuiſſent, Gimerich Gothorum rex eos à Danubio proturbat. Coacti igitur Romanorum legibus audire, à Conſtantino incolendi locum impetrant, Pannoniamq; annis lxx. obtinuerūt: donec Stilico aduerſus Arcadium Honoriumq; imperium affectans, Wandalos in ſocietatem belli acciuit. Qua occasione 40 excitati barbari, per Gallias primū diu graſſantes, inde à Gothiſ pulſi, in Hiſpaniā tranſgreſſi, Hiſpalim ciuitatem obtinuerunt: cuius omnem latè regionem Wandaliā de ſuo nomine dixerunt. Sed quum Honorius doleret Gothos Gallias vaſtare, Hiſpaniam illis permittit: vnde non multo pōſt Wādalos eiectos, Aphricam petere coegerunt. Vbi ad Belliſarii tempora incolentes, Iuſtiniani edicto, per Belliſarium gentem & regnum amiſerunt. Sic Robertus. Hoc autem eſt oſtendere exitum Wandalorum qui Aphricam tenuerunt: non eſt docere vnde venerint qui ſub Karolo Martello Franciam vaſtarint: quod hic locus depoſcebat.

Et tamē in ea ipſa commemoratione permulta friuola & ficta leguntur. Quis verò mirabitur hunc hominē vana de Wandaliſ ſcripſiſſe, quando tam multa commētitia de ſuæ gētis (hoc eſt Francorū) origine ille cōtradidit? Quod etiā alio loco monſtrauimus. Troianā, inquit, originē habuere Franci, Sicambriā ad Mæotidas paludes vr̄bē inſignē coluere: vnde Valentiniani iuſſu expugnauere Alanos: quo merito per decenniū tributo liberi fuere. Sed exacto tempore illo quum cenſum negarent, ab eodē Imperatore expugnatos, in Germaniā tranſiſſe. Hæc eſt Gallorum omniū cantilena ab Roberto renouata. Troianos origine Francos quis credat, nullis per tot ſe-

CAP. 3.
Francorum
Gallorum origo falſa ab ipſiſmet ſcribitur.

Gaguini error ostenditur.

Franci à multa vetustate in Germania.

Fræconia Germanorum, olim Francia.

Wandalorū origo aduersus alios scriptores assertur.

Repetuntur paucis Wandalorum migrationes.

In Polonia & Russiam.

cula ducib' cōmemoratis: Quasi nulla gens clara prodierit nisi illa stirpe: de qua quū Romani glorientur, Franci quoq; (si diis placet) eò se cōtulerunt. Sicambria verò nō ciuitas, sed regio fuit: non ad Mæotidas, sed Rhenum, teste Ptolemæo Straboneq;, & in Commentariis Cæsare. Sed eò confugiunt, vt geminā fuisse contendant Sicambriam. Credamus, si vel vnum testem producant: sed commentitiam rē esse sequentia monstrabunt. Nam quod aiunt illos iussu Valentiniani expugnasse Alanos, vanū est: nam Valentinianus nulla ad Mæotidas habuisse bella memoratur, præsertim quū Alani iā in media agerent Germania cū Suæuis & Wandalis, postea in Gallias & Hispanias (quod Romanæ docent historiæ) cōmigrantes: Saxones verò, qui rebellionē intētarunt illa tēpestare, per Sicambros (hoc est Francos Germanos) crediderim cō- 10 pressos Imperatoris iussu, Orosio teste. Saxones, inquit, gētem inuiis paludibus fisam, Romanis prouinciis irruptionē meditantes, per Sicambros compescuit. Nam quod sequitur, post decenniū Sicambros tributa negantes ab eodem Valentiniano deletos, friuolum est: quū solis vndecim annis in Imperio fuerit, nec initium imperii eius bella habuit ad Mæotidas. Sed totam hāc fabulā subruit, quæ sequitur narratio. Qui superfuere cædi Sicambros, ait in Germaniam transisse, ibiq; Francos (hoc est liberos) appellatos. Possum docere multis testib', Orosio, Hieronymo, Eutropio, Paulo diacono, Francos diu ante tēpora Valentiniani in Germania habitasse. Flavius Vopiscus, qui vitam Aureliani Imperatoris misit in literas, inter cætera cōmemorat, Idem (inquiēs) Aurelianus, apud Moguntiacū tribunus legionis sextæ Gallicanæ, Fran- 20 cos irruentes, quū vagarentur per totam Galliā, sic afflixit, vt trecentos ex his captos, septingentis interemptis, sub corona vendiderit. Ecce Franci in Galliis vincuntur ab Aureliano, necdū Cæsare: qui plus centum annis ante primum Valentinianum imperauit. Deinde Eutropius de tēporibus Diocletiani, Frāci, inquit, & Saxones mare infestabant: quibus Carausius dux præficitur comprimendis. Sed quū nec præda integra prouincialibus redderetur, nec Imperatoribus mitteretur, venit in suspicionē præfectus, quòd barbarorū aluerit audaciam, vt ille spoliis eorum potiretur. Diocletianus autē multo tempore præcessit in Imperio Valētinianum, sub quo Franci iam mare Britannicum infestauere. Hieronymus autem in Hilarione tradit, temporibus 30 Constātii Cæsaris missum sancto patri liberandū dæmone iuuenem ex Francia. Ea, inquit, prouincia media est inter Saxones & Suæuos. Quid potest dici expressius? Orosius autem, Valentinianus (inquit) Saxones, gentem in oceani littoribus & paludibus inuiis sitam, virtute atque agilitate terribilem, Romanis finibus irruptionem iā diu meditantem, in Francorum finibus oppressit. Sic Orosius non in Alanos, sed Saxones: non in Mæotidis paludibus, sed oceani gentem, in Francorum finibus (quos olim dictos inueniet Sicambros, qui diligenter Ptolemæum inspexerit) esse representam & edomitam. Quam rem huic negotio extraneam, huc tamen introduxi, vt videamus quam fidem faciat in origine Wandalorum commemoranda, qui in suæ gētis antiquitate describenda tantum à vero abfuit.

CAP. 4. ATTAMEN quale sit quod de Wandalorum tradit origine, videamus. A Scythis 40 producit gentis originem. Sic solent etiā Italici in vastam illam Scythiam recurrere, quoties ignotæ sibi gentis nomen occurrit. Non legerat Tacitū in Germania, qui vetustissimam Wandalorū originem in ea prouincia demonstrauit. Non viderat Berosum Babylonicū, sacerdotem, antiquitates gentium ex officii publici ministerio scribentem, qui Tuifconem Noæ post diluuiū, primogenitum filium, docet omnia impleuisse confinia intra Tanaim & Rhenum, filiosq; habuisse Hunum, Wandalū, Mānum, Suæuū, Marsum, Gambriuium. Vnde liquidò apparet, non modò Wandalos, sed & Hunos, nō esse Scythas Asiaticos, sed Europæos homines: quod etiā alibi ostēdimus, sepiusq; dicendum est pro rei nouitate, quòd hactenus nobis Berosus incom- 50 pertus erat. Sarmaticos campos etiam nunc latissimos, olim Huni Wandaliq; implere: quos nūc tenent Tartari. Et Hunorum quidē nomen interiit, deletum in Pannoniis per magnum Karolum: quod in Saxonia monstrauius. Wandalorum autem latissima natio vsque hodie permanfit in multis prouinciis, depulsa Sarmaticis cāpis, sed vberiores inde naçta prouincias. Magnam tamen hodie suæ gentis partē ibi recognoscit Russos atq; Polonos: nam illæ sunt partes Wandalorū in magna Germania.

nia. Quod à Gothis aliquando pulsa sit pars gentis, non inficiamur: quodq; à Constantino Magno sedes meruerint ad ripam Danubii, & inde in Gallias & Hispanias, & demum in Aphricam transierint, fatemur: sed non est hoc ostendere unde prodierint qui sub Martello Gallias infestarunt. Ego ex his fuisse contendo, qui littora maris Germanici etiam post hanc ætatem diu tenuerunt: in quibus vetus rerum vocabulum permanebat, ut Wandalī etiam tunc dicerentur: quum aliæ gentis huius portiones in suis prouinciis, mutatis nominibus, aut Russi, aut Poloni, aut Bohemi, aut Dalmatæ iam dicerentur.

*In Franciam
Gallorum est
porro in A-
phricam.*

INTERIM Wandalī ex Bohemis & Slesia ac vicinis regionibus profecti, Histriā, 10 Dalmatiam, Bosnam, Croaciam, Stiriam, Russiam implevere prouincias: quæ tū nominum distinctio non erat, sed postea emerfit. Vno autē tum nomine Sclauī dicebātur, & omnis prouincia ex illis initio Sclauonia, abolito vero & antiquissimo nomine Wandalorū. Nec tamē quieti his prouinciis confederunt. Carentania pars est Dalmatiæ regionis, quam corrupto (ut fit) nomine, hodie Carinthiam vocāt. In eā Arnefrites, Lupi ducis Longobardorū filius, paterna ditione pulsus, ex Italia se cōtulit, auxilia rogans ad recuperandum Forūiulii: nec frustra implorauit. Nam manū inde non contemnendā secum traxit in Italiam: qua Arnefrites adulescens Foroiulianos fines improuisus irrupit, improuidus & ipse, in exploratis hostium apparatibus. Et quum iam Nemaſo admoisset castra, oppidū munitissimo, eruperunt ex insidiis 20 parati in prælium Longobardi. Caritanis ad subitum incursum territis, Arnefrites fugiens occiditur, Carentani dissipātur. Ea re in prouinciā nunciata, publico consilio bellum à gente Wandalorum suscipitur: magna mole, ut vim & cladem suorum Carentinorum vlcerentur, expeditionem in Italiam faciunt. Sed is fuit apparatus regis Grimoaldi, motus magnos præsentientis, ut nihil tum proficerent. Quia verò gentis huius vsquequaque diffusæ prosequi historiam infinitum est, nec à me tantum operæ desumptum: vno præclaro commemorato huius Wandalorum portio- nis facinore, ad alia quæ suscepti diuertat. Longo post eam memoriam tempore, quū iam Wandalī aliquot seculis, in prouinciis quas diximus coaluissent, magno fuere Italiae præsidio. Primus Otto Romanum regebat imperium, quum Saraceni in Italia 30 ad Garganum montem confedissent, & ex eo loco proximisq; Sipontino sinu magnam Italiae partem vexare soliti. Indignum iudicantes Wandalī (quos illi Sclauos dicere tum, & etiam nūc, consueuere) magnis agminibus duxere in Saracenos: & feciliter prosperati omni exturbant prouinciā. Fueruntque ii, qui sub Sueropilo rege Dalmatiæ, annitente Hadriano II. Romano pontifice, fidem Christi acceperere.

CAP. 5.
*In Dalmatiā,
etc. qua Sclauī
appellati
sunt.*

In Carinthiā.

*Sclauī. i. Wan-
dali Italiam
Saracenis libe-
rarunt.*

PRIVSQVAM ex peregrinatione domum repectam, quia omnium testimonio scriptorum Burgundiones ex Wandalis prodierunt: eius gentis exortū procursum- que vsque in hodiernum, paucis libuit attingere: ut hac quoque parte, sua laude non fraudetur gens Germanica Wandalorum. Plenam autem historiā polliceri non possumus, quod annales eorū non tenemus, quā habent ipsi in sua regione vberissimam, 40 & Gallicè & Latinè scriptam. Hæc ergo Burgundionū Wandalorum gens, regnum diu nobile in præclara Galliarū parte fundauit ac tenuit, nomine etiam nunc potissimum permanente. Pliniū probatissimum authorem prima fronte locamus, ad ferendum super hac re testimonium. Genera (inquit) Gernanorū quinq; Wandalī, quorum pars Burgundiones, Varini, &c. Hoc satis nobis. Augusti quoq; tēporibus (ut refert Cornelius Tacitus) ea pars Wandalorū, quibus Burgūdionibus etiā tum fuit nomen, ad octoginta armatorū millia vltiores Rhēni ripas infederāt: quos Drusus & Tiberius Cæsares, post subactā interiorē Germaniam, in sedes proprias repulerūt, & extra vrbes munitaq; loca dissiparunt: à quibus vicatim habitandi ritibus (quos patrio gentis vocabulo Burgos appellāt) eos Burgūdiones fuisse appellatos tradit Oro- 50 sius. Sub imperatore autem Valentiniano ad burgos in ripa Rhēni redierunt, ibique reuerentia tanti Imperatoris eos cohibuit. Sed sub Honorio iā sumpta audacia, Rhenum transierunt. Erant autem in eorum commilitio tum Alani. Suxuos autem & in Heduis & circum ea loca repertos, in suam aduersus Romanos societate facilius traxerunt. Fuisse autē traduntur ab aliquibus trecēta, ab aliis quadringenta armatorū millia, quæ vxores filiosq; non minorē mortaliū numerū, secum duxere. Erant autē

CAP. 6.
*Burgundiones
originem suā
in Wandalo
referre debent.*

*Burgundiones
à Druso &
Tiberio pulsi.*

Franci Germani Frãci nominis in Gallia autores.

tum in Galliis Franci Germani. Eos autem primus Romanorum ducū domuit in patria, olim Francia, nūc (Gallis verum nomen surripientibus) Franconia, Constātius, Magni Constantini filius. Eademq; tunc accepta clades effecit, vt vsque ad tempora Archadii & Honorii Imperatorū, fuerint in sua patria quietissimi. Sed eorūdem Imperatorum anno v r i. mutādi soli, & melioris quærendi gratia, patriis sedibus relictis, Rhenum transmiserunt: & apud Treuiros, Matricorenses (qui & Metēses) & Leucos (qui & Tullenses) Veredunensesq; confederant: quos, Suæuis ob vetustas similitudines instigantibus, Wandali Burgundiones & Alani Rhenum per vim & arma retrāfire, & in Frāconiam se recipere cōpulerunt. Quibus vltra Rhenū retrō pulsīs, Wandali, Alani & Suæui ad diripiendas vastādāsq; Gallias sunt profecti. Burgūdiones autem, 10 Wandalarum pars, qui tam diu in burgis ad Rhenum confederāt, à gērilibus suis volentibus sunt separati: eorum tamē societate freti Rhenum trāsierunt. Aliis vltra tendentibus, sedes ipsi capere constituerūt, easq; delegerunt apud Heduos, Vefontios, Lingonas, Cabilonenses & Matisconenses. In quibus proximisq; ciuitatibus, ad hanc vsque tēpora mansere, vt ipsis in locis pars regionis (quæ prius Gallia Belgica fuit dicta) annos iam supra mille Burgūdia nominetur. Non suscepi exinde gentis præclaras res stylo celebrare, contentus principum & regū successiones ad nostra tempora deducere, quod apud eam gentem plenissima de rebus gestis tenetur historia.

Imò hæc Burgūdia Sequanorū est, non Belgarū. Auctorem homonymia nostri seculi fallit, qua Belgæ à Gallis Burgūdiones vocantur.

CAP. 7.

415 Gondiacus Burgūdionū rex.

AN NVS erat post natum Christum c c c c x v. quum Burgundiones Wandali Galliam Belgicam apprehenderunt, sedes in suas habituri. Creauerant autem sibi ex 20 suis regem Gondiacum, qui strenuè rem administrabat, cæsis in prouincia Romanis omnibus, qui sibi aut fuga aut latibulis non consuluerunt. Nullum tū ab Imperatore Honorio aut ab vniuersa Italia præsidium sperabatur, quod Gothi in Italia capta vrbe Roma grassarentur: Galliarum verò pars maxima, præter eam quam Burgundiones Wandali apprehenderant, à cæteris eius nationis hominibus (quibus Suæui & Alani bello socii erant) vastabatur. Honorius autem vt exoneraret Italiā Gothis, permisit illis Gallias iam ab exteris nationibus infestas: vt in se versæ nationes gētium mutuis se vulneribus attererent, & lucro Romani Imperii in se mutuū ferrū acuerent. Prosperatū est autē hoc Imperatoris cōsiliū. Nam Gothi duce Astaulpho Gallias ingressi, Burgundiones quidem intactos præterierunt, quod iam fixis munitionibus sedes sibi 30 firmauerant, nō facillè expugnabiles. In cæteros autem Wandalos cum Suæuis & Alanis sociis conuersi, eos Galliis cedere, & in Hispanias transire perpulerunt: quod suis locis in Gothia, & in hac superius Wandalia ostēdimus. Sed (quod huic loco propriū est) Burgūdiones acceptis sedibus sacrā Christi religionē pro magna sunt parte amplexati: vnde etiam ad Francos postea (Germanicam gentem, in eisdē Galliis regnū nobile proximis annis fungentē) peruenit: quod suo loco docebitur. Lupicinus tamen pietatis minister & apostolus gentis memoratur. Gōdiacus autem primus (quem diximus) Burgūdionum rex, rebus per omne regnum cōpositis in pace quieuit, quū annis circiter x x i i i. regno præfuisset. Alii tradunt illū prius ab Aetio Romano patritio victum, ad Romina fœdera esse protractū, inde ab Hunis oppressum. 40 Certum est tamē, in magna illa pugna Aetii in Attilam, Burgundiones fuisse in parte Aetii victrice, non mediocrem sibi gloriam ex eo prælio, & Romanæ ditioni præcipuam fidem impleuisse.

Burgundiones ad Christum conuersi.

CAP. 8. Gondiaci filii.

Atror: fratris & nepotū eades.

GONDEBALDVS & Gondēsilus filii fuere Gondiaci, qui paternā ditionem hereditario sibi iure vendicarent. Sed quoniā nō ex æquis partibus diuiserunt, maiores & duplas partes sibi vēdicarte Gōdebaldo, fraternam ea res æmulationem & similitudinem plusquā ciuilem exortauit. Tertius erat frater Childepertus, vir trāquillanimi: nec sic tamen fratris Gondebaldi gratiam promeritus. Nam regni auidus occupādi, fratres de medio tollere constituit: idq; aggressus primū in Childepertū peregit. Nam eum nihil tale à germano metuētem oppressit, & crudeliter extinxit, vxorē 50 eius ligato in collum saxo in profluentē abiecit, duos filios gladio peremit. Totidem filias amici subduxere morti: quarū natu maior Sedeolenita Christo se deuouit. Iunior autē Clotildis ad nuptias Francorum regis Clodouei peruenit, mulier animo & corpore egregia: quæ virū suum Christo lucrata, ex infideli perfecit vt fidelis fieret. Gondefilus frater, vidēs Childeperti crudelem exitum ab germano, veritus exemplū similis

similis crudelitatis, ad Francos (nouam tum in Galliis gētem) è Germania profugit: cui iam Clodoueus post patrem Meroueam regnabat. Exceptus est autem perbenignè, quòd rex ille (vt diximus) neptem eius Clotildim coniugem teneret. Rex verò & vxoris instantia primùm Christo credidit, quū magno prælio ab Alemannis vrgeretur, votum emisit, si victoriam, Dei quē Clotildis coleret, auxilio assequeretur, eius se in reliquum tempus futurū cultorem. Vicit, & credidit, baptizatusq; est ab Remigio Remorum antistite. Quum autem vxor illi patris & matris indignam ab Gondebaldo necem sæpe ante oculos querelis reuocaret, Gondephilus quoq; fratris accusator accederet, simul Burgundionum inhians regno, facilè in sententiam trahitur Clodoueus, vt bellū
 10 suscipiat in regem Burgundionum. Non segnis illi Gondebaldus, iam præscius futuri motus, illi paratus occurrit: sed commissio prælio Francis par esse nō potuit, quòd multi in sua gente illum destituerent, fratrem sequuti. Itaque victus profugit: sed tamen in regis Francorum manus peruenit: vnde se multo auro (quo diues abundabat) redemit, pactus annua Francis dare tributa. Quibus inter se firmatis, Francus relicto satis valido ad frænandum impetum præsidio sub manu Gondephi, in regnum reuertitur. Sed ubi abfuere Franci, Gondebaldus promissi oblitus, regnum pulso præsidio recuperat, tributa recusat. Vicinam urbem, in qua frater cum præsidio confederat, occupat: fratrem extinguit, vxorem cum liberis incendio absumit: & Francis iam alteri bello implicitis, regnum suum Burgundiæ, per Wandalos (vt suprā memorauimus) fundatum,
 20 in pristinam reducit, excusso iugo, libertatem.

Rex Franciæ
fit Christianus.

Gondebaldus
victus & tributarius, postea rebellat.

CAP. 9.
Sigismundus
Burgundia rex
pius.

SIGISMUNDVS & Gundibarus illi superstites fuere filii, patris regnum procerum voluntate suscipientes, in fide Christi eruditi, & sacris eius religionis initiati: imprimis Sigismundus Christo deuotus. Illustris enim puer, melior adulescens, quum adultam contigisset ætatem, tanta illi incessit deuotio erga ecclesias aut sanctorum limina, vt dies ac noctes vigiliis atque ieiuniis frequens perageret. Patre autem rebus humanis exempto, gens Burgundionum, licet magna ex parte gentilitatis adhuc sorderet errore, in Sigismundū tamen regem Christianum consensere. Rem publicam sollicitè, prudenter, fortiter administrabat: principali semper oculo ad immortale dei regnum respexit, nihil intermittēs, quod ad dei gloriam & ad ecclesiarum honorem pertineret. Sortitus est coniugem filiam Theod. Gothorum regis, in Italia tum florentis: ex qua filiū sustulit Sigericum. Qua rebus humanis exempta aliā superduxit, nouercali odio insectantem eum puerum quem ex prima coniuge rex sustulit: perfecitq; vt pater, aliās vir integerrimus, stimulis actus vxoris, filium suum iuberet occidi. Sed ille ad cor cōuersus, plusquam dici potest indolens, emendandi criminis gratia multum sibi laboris sponte desumpsit, præcipua religione excolens locum Agaunum, vbi sancta Thebæorū militum corpora, pro Christo trucidata, quiescūt. Cumq; illis partem in Christi regno habere desiderās, magnis sumptibus tēplum primò, inde monasteriū crexit in loco: choros dei laudem assidue canentium instituens, ministris omnia prospexit ad victum necessaria. Clotildis autem Franciæ regina, quia paternam ac maternā necem Clodoueus
 30 maritus ad plenum non vindicauit, post eius excessum atque Gondebaldi mortem, ad filios conuersa (quos Clodoueo quatuor peperit) vltionem in Burgundos efflagitauit. Clodomirus maior natu filius, matris querimoniis incitus, bellum suscepit in Burgundos. Sigismundus illi, vt poterat, occurrit. Magnis vtrique viribus pugnatum est: sed cessit fortuna Franco. Sigismundus elabitur, & in solitudinem se confert, orationibus ac ieiuniis intentus: & ne agnosceretur, monachali tonsura deformatur & habitu. Francus interim rex Burgundiam accepit. Burgundiones iam sibi conciliatos, regem suum perquisitum iubet adducere. Qui inuenire latitantem sub habitu regulari: tradūt hosti in manus, polliciti prius eum in tuta perducere. Clodomirus optimum regem Sigismundum iubet cum filiis & coniuge in puteum præcipitari: inde post triēnium extracti, diui Mauricii monasterio redduntur tumulati. Ipse rex miraculis clarescens, ascribi meruit sanctorum catalogo proidentibus signis.

Filiæ à nouerca impulsus
necat.

Burgundus à
Franco victus
cucullam induit.

Crudeliter necatur.

CAP. 10.
Gundibarus
rex rebellat
Francis.

GUNDIBARVS frater regno succedit, ac regi Francorum statim rebellionem ostendit, defēsurus regnum & patriam libertatem. Ducit in eum Clodomirus agmine magno: nec impiger Burgundio venienti occurrit. Tanto ardore cœpta est pugna, vt ante alios elatus Francorum rex fortiter pugnās, imprimis caderet. Ea tamen fuit Fran-

*Mihi ultio,
ergo rependam.*

*Burgundiarum
gropias.*

*Idem num sit
Rezelai.*

*Burgundia di-
tio bipartitio
diuisa.*

*Distantur ec-
clesie Rheni.*

*Rodolphus
Italia tenuit.*

*Burgundia sit
ducatus.*

*Burgundia du-
cum enumera-
tio ad Carolū
usque nostrā
etatis Pyrrhū*

corum constantia, ut amisso licet rege, fortiter in pugna perstabant, Burgundionesque egerunt in fugam. Sequuti terram vastabant, vicos incendebant: & spoliis optimis ditati in sua redierunt. Ita peracta est vindicta de parentibus Clotildis, non sine impendio proprii sanguinis. Pene excidit institutum, ut contra animi propositum, regum successiones pollicitus, rerum in gente magnarum texere instarem annales. Sat fuerit initia regni tetigisse. Illud tamen adiiciendum, quantum in ea gente semper religio & diuini cultus amor floruerit. Nam Trophinius rex ecclesiam in Auenione fundatam cum circumiacente agro, sedi tradidit apostolicæ. Guntramus rex fundauit Gimniacum, à quo prioratus Cluniacensis exiuit. Guntramus alter apud Cabilonem fundauit ecclesiam sancti Marcelli papæ. Iohannes rex in Lugduno fundauit ecclesiam cathedralem. Stephanus rex ecclesiam sancti Stephani, quod illi cognominis esset, instruxit regularem. Diocus rex fundauit Rezelai. Fuerunt deinde duo reges Sigismundi, post primum & secundum, tertius & quartus, qui multas ecclesias erexerunt. Sed & Rodolphus rex cathedralem ecclesiam apud Coloniam supra Rhenum fundauit, deinde apud Moguntiam, Strazeburgum, nunc vocant Argentinam. Deditque maiorem partem ditionis suæ sacro Romano Imperio, quum iam Cōradus I. illi præesset, paulum supra millesimum à Christo annum. Vnde vsque hodie perseverat illa imperialis Burgundia, quem comitatum dixere, in quo Vesontium metropolis. Cuius urbis memoria à primo C. Cæsare perseverat. Ducalis autem Burgundia quum & illa traderetur Imperio per eundem Rodolphum, postea reuertitur ad regni Franciæ coronam, cui etiam hodie paret.

CAP. II.

H V N C regem ferunt per germanam sororem, quæ regina esset Franciæ, vel maleficiis implicitum, vel aliis viis, ne gigneret, emasculatum. Id quum compertum haberet, odio Franci regis Imperio se subiecit, & ecclesias Rheni (quod Fræcis repagulum essent, ne in Germaniam irrumperent, Germanisque præsidio semper essent) locupletauit. Inde illæ Transrhenanæ Germanis opes, inde Treuerensis, quæ tota est in Gallicis finibus, opulentia. Habuit deinde domus Burgundiæ, præter Sigismundum I. (de quo diximus) & alios nonnullos, catalogo sanctorum ascriptos. Nam sanctus Claudius, Burgundiæ comes, archiepiscopus erat Vesontinus. Sancta Leonella, filia regis Burgundiæ, ducissa fuit Lingonensis, soror patris sancti Symphoriani. Clotildis regina his annumeraretur, si non cruenta patriæ bella concitasset, primum per maritum Clodouicum, deinde per filium Clodomirum, in quo periit sanctus Sigismundus, & deinde ipse superimpensus erat Clodomirus. Ex hoc autem ordine regum fuit & ille Rodolphus quem Itali contra Berengarium inuocauere: qui, quum Italiæ regnum cum filio tenuisset, rediit post aliquanta tempora in suam prouinciam, perfidiam detestatus Italicæ gētis. Hic est ille Rodolphus qui ad primi Henrici Ro. regis tempora pertinet: à quo idem Henricus lanceam dominicam magno munere promeruit. Insigne decus Ro. Imperii: cuius non contemnenda pars nunc Nurenbergæ, præcipua vrbe seruator. Huic filia erat vnica Iohanna, quam Otto Moraviæ marchio, Palatinus comes, duxit vxorem. Hic filiam reliquit Alheidam, comitissam Burgundiæ, Matiscoiæ, Viennæ. Eam accepit vxorem Iohānes de Cabilone, comes Salinensis, & princeps Arragoniæ. Interim rebellantibus Burgundis, de regno Rodulphi actum est, ut ad ducatum reduceretur: & Odo Campanensis, frater Roberti Fræciæ regis, filius Hugonis, primus dux Burgundiæ fuit, anno Christi M C X C I. Hic filiam reliquit Agnetem Franciæ reginam. Successit patri filius Odo, secundus dux Burgundiæ: qui genuit Iohannam & Endonem. Iohanna facta est Franciæ regina: Endo patri successit in ducatu Burgundiæ, qui filiū habuit Philippum: sed is ad successionem non peruenit, vulneratus in prælio Pictauiensi bello. Reliquit autem paruulum filium sibi æquiucum: qui auo successit tam in Burgundiæ ducatu, quàm Aluerniæ comitatu & Boloniæ. Iohanna regina de stirpe Burgundionum, nupta Philippo Longo, Francorum regi, peperit ei tres filias, quarum prima fuit ducissa Burgundiæ, altera comitissa Marchiæ, tertia comitissa Flandriæ, iuncta Ludouico comiti, qui apud Tressiacum occubuit. Cui filius Ludouicus, quem illa peperit, successit in Flandria: & iure maternò fuit comes Artesiæ & Burgundiæ, quum ex aliis sororibus propinquior hæres non extaret. Hic ergo nouissimus Ludouicus, cognomento de Malen (is enim erat locus natiuitatis suæ, non longè Brugis) so-

lam fi-

Iam filiam reliquit hæredem: quam, ut inconuulsa manerent dominia, Philippus iuuenis dux Burgundiæ (de quo diximus) cepit uxorem. Quo intra metas adolescentiæ deficiente, Iohannes rex Francorum, ducatum Burgundiæ ad se reuolutum, dedit Philippo filio suo iuniori: qui relictam sponsam Philippi iunioris ducis duxit intactam, & perinde Burgundiam coniunxit Flandriæ, Artesiæ, Boloniæ comitatibus. Nam illæ ditiores erant sponsalitiæ, dotis nomine venientes ad Philippum, per filiam vnicam comitis Flandriæ Ludouici.

PHILIPPVS, cognomento *Le hardi*, regis Franciæ filius, dux Burgundiæ (qui primus tot ditiones cumulauit) tres filios, & totidem filias, ex uxore, comitis Flandriæ filia, suscepit: Iohannem, Philippi (quem pro virtute cognominauere Bonum) usque ad ætatem nostram pertingentis, patrem: Antonium, ducem Brabantiae & Limburgi: Philippum ducem Niuerniæ. Quæ omnia dominia partim in Iohannem, partim in Philippum eius filium confluxere, ut omnium principum titulatissimus fieret Philippus. Qui Karolum filium reliquit, ducem Burgundiæ, ætate nostra inuictissimū: qui etiam veterum laborem, & industriam, & bellicam gloriam ætati nostræ retulit. Operæ precium iudicauimus paulisper his rebus, quæ ætatem nostram propius attingunt, immorari, quod & illustrem habet memoriā, & ad nostra tempora non parū momenti. Iohannes Burgundiæ dux, quum rex Franciæ Karolus VI. & corporis aduersa valetudine & mentis alienatione laboraret, administrandi sibi regni potestatem non putauit deferendam, quod auum numeraret paternū regem Franciæ. Obstitit Ludouicus Aureliani dux, vir armis & prudentia conspicuus singulari: quod eodem gradu coronam respiceret. Igitur grauissima inter duces memoratos oritur simulas, quanta solet de regni cōsortio & emulatione fieri: diuersi quisque in suam partem rem administrabant. Et quum ferueret bellum Anglicorū, non vno animo utriq; bellum gerebant. Rex conciliandi gratia duces ad se vocat Parisiū. Venerant: sed Ludouicus dux vesperi, quū ab puerpera regina, quam salutasset, domum repeteret, in ipso itinere mactatur: amputata prius dextera, quam ictui prætenderat. Turbati omnes qui affuere principes, de tanti nece viri. Iubent inquiri de cæsoribus. Inuenitur quod domū Burgundiæ petissent: & quum in cōcilio res præsentem Iohanne Burgundiæ duce ageretur, expalluisse est annotatus, & ab amicis clam admonitus, conscientiam criminis visus ostendere. Qua de re, velut valetudinis causa concilio egreditur, velocissimo iumento impositus, nō prius cursum frænauit quam Atrebatum ciuitatem suam attingeret. Iam cunctis innotuit, Burgundum cædis authorem. Igitur crimina disseminari iussit & prædicari Parisius, de maleficio Ludouici, de perfidia in regem, de multiplici adulterio. Res in apertum bellum processit: aliquot leuia prælia committuntur. Burgundus Anglicis adhæret, quod tota illi domus Franciæ videretur aduersari: laceratur inter manus regnum.

DELPHINVS (sic enim vocant regis primogenitum) simulat abolitionem cædis. Burgundo palam properat conciliari, quod tēpus illud minimè (propter Anglicos) pareretur regni dissidium. Submittit qui suadeant Iohanni duci colloquium de rebus gerendis cum Delphino: nihil apud Delphinū residere indignationis, esse infensum Aurelianensi parti, Burgundi fauorē captare. Huiuscemodi verbis peruincunt, ut Iohānes se fidei permittat Delphini, suus potissimum cuiusdam, cui maximè fidebat, verbis. Monstreoli oppido & arci nomen est, in quo indicitur conuentus principum, ut de integro inter Delphinum & Iohannem fiat conciliatio. Procedit dux cum non contemnenda suorum manu: obuium habuit ex Delphini cōsilio hominem amicissimum, qui saluū deduceret. Præmisit tamen Iohānes in oppidum qui rumores exciperent, subauscultarentq; quid ageretur. Persensere illi nō omnia esse pacata, subesse insidias: itaque duci suo occurrunt, hortantes sibi prospiciat: vereri se exitus non bonos, latere incertū quid insidiarū. Motus dux restitit. Tum is qui obuiā prodibat amicus, Nihil, inquit, te moueat, tuta esse omnia confide: me respice. Cui dux, Ego, inquit, tibi propemodum fidem habeo: sed tu vide quibus cōfidas, ne fortè mecum fallaris. Tum ille, Vana est trepidatio: ego vitam tibi meā pro tuo periculo paciscor. Credidit dux, & cum procedente procedit, bos ad victimam. In arcem pōte vtrinque sublicio transitur. Vix introierat, & sublatum utroque latere viderat pontem. Conuenerat ut decimus vterque in consilio esset: reliquam multitudinem dux in oppido iussit mansitare: iungitur ex latere du-

CAP. 12.
Philippus
dux Burgun-
diæ, Francorū
regis filius.

Burgundi &
Aurelii de ad-
ministrandis
Franciæ rebus
contentio.

Aurelio inter-
fecto, Burgun-
dus scelus cō-
scius aufugit.

CAP. 13.
Delphinus si-
mulata amicitia
& collo-
quii fide Bur-
gundum cir-
cumuenit.

*Deus eadem
causa velle
tur.*

ci, qui ei occurrerat. Vbi venere in conspectum Delphini, dux ex more gentis, regio iuueni inclinabat, penè ad genua volutus. Vbi assurgere conatur, qui proximus astiterat, gladio caput assurgentis magno vulnere findit. E suis quidam intercurrebat. Vbi vidit distringi gladium, proditorem domino suo incumbentem pariter trucidabat. Ita fide violata periit qui ante se perire fecit Aurelianum. Ad famam rei vix elabuntur ducales, aliquot cæsis, nonnullis etiam captis.

CAP. 14.

*Fraternitas
aurei velleris*

*Burgundus
Franciæ regi
bellum infert.*

*Rex vulpinâ
pelle leoninâ
affuit.*

*Burgundus diu
post mortem
superstes credi
tur.*

*Burgundiam
Rex occupat.*

*Flandri Maxi
milianum re-
bus præesse no
lunt.*

PHILIPPVS Iohannis filius acrem paternæ necis ultionem parabat, Anglis fœdere coniunctus: eamq; vastitatem regno induxit, quæ hodie cernitur. Perpulit magno bello vt post aliquot annos ad eius nutum rex illi satisfaceret, alias illi terras in perpetuum, alias ad tempus permittens: ære etiam magno persoluto tot ecclesias ac monasteria rex construeret. Et quidē dominia accepit, quæ etiam Karolo filio reliquit: de aliis sunt continuata bella. Hic Philippus rebus demū constitutis, omniū ducum clarissimus & ditissimus euasit: fraternitatem cōstituit aurei velleris, in quam principes, multos comites & barones acciuit, hodieq; in eius posteritate continuatam. Rex nunc Ro. Philippi pater, in ea primatum tenet. Karolus Philippi filius in omnibus ditionibus successit, nostri æui maximum decus, incomparabilis animi ac roboris inuicti: qui Burgundos suos ita armis instruxit, viribus exercuit, vt inuicti haberentur à Francis: ausus Ludouico Franciæ regi, Karoli VI filio, aciem opponere, quum adhuc ageret sub parente: cruentissimo cum illo conflixit prælio ad montem Harri. Pares regni in societatem belli contraxit, regem Parisiis conclusit, quod cuncta non ex arbitrio Parium, sed ad propriæ frōtis in regno impetum constitueret. Inuenit causas quisque suas, quas regi opponeret. Sed tum exitus is erat, vt rex diuisis Paribus, penè singulos postea armis aut insidiis aut consilio perderet: Karolo etiam suum creditur exitum procurasse. Interea Karolus dux Burgundiæ victricia signa circumtulit: Dinantum præclarum oppidum euertit, Leodiū oppugnauit, & expugnauit, multis in eo millibus perditis: ad Nussiam anno penè integro obsidionem tenuit, multis ac magnis oppugnationib. infestauit. Romanorum Imperator Fridericus totius Imperii viribus occurrit: sed res tractatibus, non armis, dirimitur. Is fuit exitus, vt vnicam filiam suam Karolus dux tum desponderet Maximiliano Imperatoris filio. Ex hoc bello Lotharingicum illi fatale suscepit: multa cepit oppida, terras vastauit. Prælia multa gessit. Sed magna Suitensium liga illi se obiecit: instituta pugna ad Nanseium oppidum illi fuit nouissima, ibi victus in fuga cæditur, Nanseio tumultatur, diu à suis viuere creditus & peregrinari: sed inter mortuos remansit.

CAP. 15.

*Burgundiam
Rex occupat.*

*Flandri Maxi
milianum re-
bus præesse no
lunt.*

KAROLI vnica filia Maria Friderici Imperatoris filio Maximiliano desponsata nubit: administrationem terrarum dotalium ille subit. Rex Franciæ Ludouicus Burgundiam ad se, verum dominum reuolutam occupat: Maximilianus reluctatur. Picardiam quam tenebat Karolus Burgundus cum Artesia, idē Francus inuadit: Maximilianus defendit. Sed priusquam ille administrationem acciperet, Flandria à vicinis Gallis laborabat. Constituitur à Maria capitaneus bello Adolphus dux Gelrie, quem Karolus Burgundus, capto eius ducatu, victū tenebat. Egreditur armatus in hostes: apud Tornacum prima congressione cadit, dum Flandrensis prospicere conatur. Inde Maximilianus iam Mariæ iunctus quum administraret, postquam illa genuit primogenitum suum Philippum, quamuis acerrimum bellum gereret, noluerūt illū Flandrenses diutius rebus præesse: quamdiu tamen superesset Maria, patientiam qualemcunq; præstabant. Illa verò vbi Margaretam filiam enixa est, & filium alium Fraciscum (qui mox excessit) & ipsa concessit in fata. Tum verò eriguntur Flandrenses in Maximilianum. Brabantinos quosdam habuere consortes: sed illos præuenit, vt in fide contineret. Intestinum oritur bellum duci Maximiliano: sed ille domuit tumultuantes, vt malo suo edocti paterentur patrem filio præesse. Quievere aliquandiu: sed quoniam bella in Gallos pro defensione terrarū filii suscepit, infinitos illa sumptus deposcebant. Exhaustos se questi sunt Flandrenses, filium patri abstraxerunt: filiā, reclamante patre, Karolo Francorum regi despondebant: dotem dixere terras de quibus bellagerebantur. Coegit tamen Maximilianus dux armis rebelles, vt filium redderent, & legitimam patri tutelam permitterent: filiam verò iam tenebat Francus. Deinde ex aliis quoq; causis noua bella confurgunt: de quibus pauca contingemus.

I A M auctus dignitate Romanorum rex erat Maximilianus, & per occasionem in Flandria constitutæ monetæ nova bella consurgunt. Aderat ubique motibus obuiatus rex: venit Bruggas armatus, Francis se ex proximo obiecturus. Ibi malo civiû consilio includitur, observatus arctissimè in libera custodia. Erant qui dedendum putarent regi Francorum: sed Bruggenses restitere. Interim Imperator immisit arma Flandriæ: iterum igni ferroque vastatur terra. Bruggenses in suos concives crudeli gladio sæuebant, quos malorum causam sunt arbitrati. Perierunt multi innocentes viri. Papa ac Imperator quisque suum gladium in contumaces Flandrenses exercebat. Rex interim Romanorum, pactiōibus interpositis ac impunitate iurata, datis etiā fiduciis foribus, 10 dimittitur. Sed neque sic res quieuerant, nobilibus vindictam exercentibus in eos qui regem inhonesto more incluserunt. Ibi Philippus de Rauensteen, ex domo Cluëfium, qui hætenus fidelissimè regi militabat, quum videret fidem iuratam ab exteris nō impleri (pro qua ipse interuenit) iunxit se Flandrensibus: & in arce Slusis, quæ portum haberet apertissimum, sese communiuit: Bruggenses & reliquam Flandriam immisis frugibus alēs. Sed quum Albertus dux Saxonie oppidulum Dam occupasset, interclusus erat à mari Bruggensibus aditus. Tum verò fame acri laboratum est Bruggis: necessitas subire adegit conditiones qualescunque: quas idem Albertus dux Saxonie cū memorato Philippo pepigerunt. Interim Philippus Maximiliani regis filius, Karoli Burgundi ex filia nepos, quum adulesceret, filiam Fernandi Hispaniarum regis coniugem 20 accepit: Margaretam verò filiam, quam ad ea tempora Karolus Franciæ rex impuberem tenebat, quum filiam ducis Britannie, dudum Maximiliano regi desponsatam, factis rapuisset (nullo obstante publicæ honestatis impedimento) remisit in Flandriam: eam verò idem Fernandus rex filio suo coniugem accepit, facta vicissim puellarū quasi quadam permutatione. Rex Hispaniarum iuuenis non diu supererat: Margareta diu mansit vidua in regno. Philippus iam Brabantie, Limburgi, Lutzenburgi Burgundiæque dux, cum conthorali sua prolem excitauit. Interim ad Gallorum regem (mortuo Karolo) Ludouicum, pridem Aureliani ducem, pactiōes interueniunt, ut Philippus, dimisso Burgundiæ ducatu, Arthesiam integram recipiat. De titulo adhuc ambigitur, rege inficiente deberi illum duci, & illo non omittente. Hic est in hodiernum status 30 Burgundiæ: cuius decursum paucis annotandum putavi huic operi, quod origo Burgundionum (ut ostēdimus) Wandalia est, quæ ex vetusta obliuione absterfam, in lucem qualemcunque reponere contendimus. Ea verò in re quātum perfecimus, alii iudicabunt. Excitandos etiam putavi posteros, ut tali accepta commonitione, diligentius ipsi peruestigent quæ deesse nobis videbuntur, ne patiantur illustres patres æterna obliuione iacere sepultos.

*Fides regia.**Rex Maximilianus
sponsam
intercipit, &
priorem repudi-
diat.**Burgundia ti-
tulus in con-
trouersia est.*

Q V I A verò per ea tempora quæ exequuti suprā sumus, attigimus annos, scilicet post natum Christum c c c c. & circiter, plus minùsve, tanta fuit per Europam gentium concussio, facilè rerum scriptores (qui in nobis semper rari erant) cum Romanis & Gallis, commemoratione magnarum rerum, quæ per Italiam, Gallias, Hispanias 40 tum fuere à Gothis, Hunis, Wandalis, Alanis, Sueuis, Gepidis, abstracti, illisque rebus impliciti, neglexerunt interim quæ ad mare Germanicum ab eius regionis Wandalis agerentur. Nec Saxo noster in ea parte diligentior, qui & ipse multa suorum regum & tempora & nomina & res gestas transiliit. Vnde etiam iacturam passi Wandali, qui per ea secula claruerunt, obliuione sunt sepulti. Sigibertus tamen Gallicus commemorat Winulos (sic enim corrupto vocabulo Wandali, maximè à Gallis, mollitiem linguæ sequentibus dicebantur) regnante iam Francis Dagoberto, circa sexcentimum quadagesimum annum post natum Christum. Hoc ergo tempore, Winuli, qui tene- 50 rent ea tempestate eam quæ nunc est Magdeburgensis & Halberstadensis provincia, magno agmine ingressi Turingiam, tum Francis parentem, vastauerunt, & omnia ferro & igni pessundedere. Sed quum Dagobertus expeditis copiis ad Rhenum vsque descendisset, hostibus obuiam iturus, Saxones ad eum mittunt, oratū ut tributo, quod patri filioque hætenus pependissent, leuarentur: id erat quingentorum per annos singulos boum. Si id à rege impetrarent, suis se impensis atque armis facilè Wandalos repulsuros. Vrebat indomitum populum ignominie magis quàm tributorum onus. Cōditione admissa pensum est remissum Saxonibus. Illi quotidianos hostes aggrediuntur

*Wandalis scri-
ptores desue-
runt.**Winulorum,
qui Wandali
erant, bellum.**Saxones Wan-
dalis resistunt.*

Helmoldus
historicus re-
prehenditur.

Balticum ma-
re unde, &
quæ nomina
habet.

Wandalos: & à Turingia repulso in sua se recipere compellunt. Non tum contem-
nenda videbantur Wandalorum arma: quibus tantum erat fiducia, ut potentissimum
Francia regem auderent laceffere. Sed hac breui commemoratione per transitum fa-
cta, libet alterius historici testimonio, latitudinem gentis & magnitudinem nationis o-
stendere. Quamuis enim in principio de antiquitate & magnitudine veterum testimo-
nia induximus, non sunt contemnendi recentiores: adiuuât enim fidem vacillantem,
& adiuuantur ipsi & emendantur, veteribus collati. Helmoldus is est, cuius testimo-
nium aduocamus, sub Friderico I. nouellæ ecclesiæ Lubicensi retexens Wandalia
(quam ille, ut cæteri, Sclauiam vocat) latitudinem & antiquitatem. Sclauorum, inquit,
populi sunt habitantes in littore Baltici maris: sinus autem huius maris ab occidentali
oceanò, interposita Chersoneso Cimbrica (quæ utrunque dirimit) orientem versus
porrigitur: appellatus ideo Balticus, eo quod in modum baltei, longo tractu per Scythi-
cas regiones tendatur usque in Græciam. Hic patere ut bona venia interfari Helmolde
liceat. Balteus ille qualis sit non prorsus intelligo: nam quod mare nostrum porrigatur
in Græciam nō credo: nam descriptiones Geographorum & cosmographorum aliud
docent, & commeantium contra te loquuntur testimonia. Nam ex Russia in Sueciam
itinere pedestri perueniunt, & ex Liuania in Letuaniam, & rursus Poloniam: nullum
mare. Vbi est ergo balteus in Græciam? Balticum autem mare dicitur à Baltia peninsu-
la, quæ tria cōtinet aquilonis regna, Daniam, Sueciam, Norwagiam. Testis est Plinius,
qui suos introducit authores. Non ergo à balteo, quem tu fingis, sed à Baltia peninsula
appellatur mare Balticum. Prosequitur nūc testis noster. Idemque mare Barbarū, seu
pelagus Scythicum appellatur, à gentibus, quas alluit, barbaricis. Addo, appellatur &
Germanicum, Suauicum, & Sarmaticum. Testis est Cornelius Tacitus, diligētissimus
Germaniæ lustrator.

CAP. 18. Hoc mare, inquit Helmoldus, multæ circumfident gentes atque nationes. Dani
liquidem, & Sueones (quos Normānos vocamus) septentrionale littus & omnes in eo
continent insulas: at littus australe Sclauorum incolunt nationes. Quorum ab oriente
primi sunt Russi, deinde Poloni, habentes à septentrione Prussos, gētem moribus & lin-
gua discrepantem: ab austro Bohemos, & qui dicuntur Morahi (nunc Moraui) inde
Carinthe atque Sorabi. Quod si adieceris Vngariam in partem Sclauonia, ut quidam vo-
lunt (quia nec habitu nec lingua discrepat) eousque latitudo Sclauicæ linguæ excrefcit, ut
penè careat æstimatione. Hæc sunt omnia Helmoldi. In quibus lector attēde, quod de
Vngaris ait, fidē non meretur: testantur enim omnes lingua discrepare Vngaros à Scla-
uis. Tenemus tempora profectiois Vngarorum ex Scythia sua: Sclau autem ab omni
memoria suam regionem ad Sarmaticos campos tenuerunt. Nullam igitur de Vngaris
admittimus mentionem, quum de Wandalis loquimur. Prosequitur testis, Omnes, in-
quit, hæ nationes, præter Prussos, Christianitatis titulo decorantur: diu enim est ex quo
Russia credidit. Russia autem vocatur à Danis Ostrogard, eo quod in oriēte posita, om-
nibus abundat bonis. Ea etiā Cunigard dicitur, eo quod ibi sedes Hunorum aliquando
fuerit: huius metropolis ciuitas est Chue. Quibus autem doctoribus ad fidem venerit,
minimè compertum habemus, nisi quod in omnibus obseruantis suis Græcos magis
quàm Latinos imitari videntur. Prussi necdū ea ætate lumen fidei acceperūt: homines
multis naturalibus bonis præditi, humanissimi erga necessitatem patientes: qui etiā ob-
uiam tendunt iis qui in mari periclitantur, vel qui à piratis infestantur, ut eis subueniāt.
Aurū & argentum pro minimo ducūt, pellibus abundāt peregrinis: quarū odor lethi-
ferum nostro orbi superbię venenum propinauit. Et illi quidē uti stercore hæc habent,
ad nostram credo damnationem, qui ad marturinam vestem anhelamus quasi ad sum-
mam beatitudinē. Itaque pro laneis indumentis, quos nos appellamus Faldones, illi offe-
runt tam preciosos marturos. Multa poterant dici de hoc populo laudabilia in mori-
bus, si haberent solam fidem Christi: cuius prædicatores immaniter prosequuntur. Ap-
ud illos martyrio coronatus est illustris Bohemiæ episcopus Adelbertus. Usque hodie
profecto inter illos quā omnia cætera communia sint cum nostris, solus accessus luco-
rum & fontium (quos autumant pollui Christianorum accessu) prohibetur. Carnes iu-
mentorum illis pro cibo sunt: quorum lacte & cruore utuntur in potu, ita ut inebriari di-
cantur. Homines cærulei, facie rubra, & criniti, præterea inaccessi paludibus: nullū inter
se do-

Russi Christiani
ni non Roma-
nenſes.

Prussorum hu-
mani mores
sed ferinus vi-
ctus.

se dominum patiuntur. Vngaros transeo: quorum aduentum in has terras, quas Pannonias dixere veteres, compertum habemus. Solita mansio exterarum nationū. Ibi Gothi, Huni, Gepidæ: ibi Heruli, Lōgobardi, & iterum Huni confedere: donec à Magno Karolo oppressi, sedes venientibus Vngaris vacuefecere. Carinthe proximi sunt Bauaris, homines diuino cultui dediti: nec est vlla gens honestior, & in cultu Dei & sacerdotum veneratione deuotior.

Pannonia multis aduenis patuit.

PROSEQUITUR deinde testis noster. Bohemia regem habet, & viros bellicosos: plena est ecclesiis & religione diuina. Polonia magna Sclauorum prouincia (cuius tertium in Russiam regnum dicunt protendere terminum) diuiditur in octo episcopatus: nunc ducibus gubernatur. Seruit & ipsa (sicut Bohemia) sub tributo Imperatoriæ maiestati. Est autem Bohemis atque Polonis eadem armorum facies, & bellandi cōsuetudo. Quoties enim ad externa bella vocantur, fortes quidem sunt in congressu, sed in rapinis & mortibus crudelissimi: non monasteriis, nō ecclesiis, minus cœmeteriis parcunt. Sed neque alia ratione peregrinis bellis implicantur, nisi conditionibus admissis, vt substantiæ quas sacrorum locorum tuitio comprehendit, direptionibus publicetur. Vnde etiam contingit vt propter auiditatem prædæ, amicissimis sepe abutantur velut hostibus: ob quod rarissimè ad quaslibet bellorum necessitates asciscuntur. Hæc de Bohemis atq; Polonis & cæteris orientalibus Wādalis, omnia ad verbum sunt Helmoldi, præter illud quod de Vngaria inserui. Quæ ideo repetenda putauī, vt illorum tēporum statum agnoscamus, & vnius gentis Wādalorum latissimam nationem illius testimonio comprobemus. Fecimus verò loqui testem ante ortum suum & vera tempora, quod firmare oportebat multis testimoniis fidem de vna latissimæ gentis natione: quod etiam hodie difficulter multi in fidem accipiunt. Adiūgit etiam hoc: Vbi ergo Polonia finem facit, peruenitur ad amplissimā Sclauorum prouinciā, eorum qui antiquitus Wandali, nunc autem Wini seu Winuli appellātur. Horū primi sunt Pomerani, quorū sedes protenditur vsq; ad Oderam. Est autem Odera ditissimus amnis Sclauicæ regionis: & oritur in profundissimo saltu Morahorum, qui sunt ab oriente Bohemiæ, vbi & Albis sortitur principium. Nec longis inuicem distant spatii: sed diuerso currunt meatu. Albis enim in occasum ruēs, primo impetu Bohemos alluit cum Sorabis: medio cursu Sclauos dirimit à Saxonibus: nouissimè Hamburgensem prouinciā diuidens à Bremenfi, victor oceanum ingreditur Britannicum. Odera autem vergēs in Boream, trāsīt per medios Winulorum populos, diuidens Pomeranos à Wilsis. In huius ostio, quā Balticum alluit pelagus, quōdam fuit nobilissima ciuitas quam Winetam dixere. Nam inderiuo nomen coniectura est remansisse, vt Diuinow appelletur, nullo extāte flumine cui respōdeat: quo modo Panis & Suæuus suum ad exitum, post magnū lacum nomen recipiūt quod pridem habuere, sed in lacu amiserunt. Diuinow autem ex lacu riuus nisi ab vrbe nomē sortiatur, non apparet vnde enascitur: præsertim quū dicat Helmoldus, ad exitū Oderæ in mare fuisse illā ciuitatē: vt responderit riuus Oderæ, sed nomē ab illo flumine non teneat. Cæterum verisimile est ab ea quondā florente vrbe tenuisse: cuius hodie ne vlla remansere vestigia. Mirum autē quod Saxo noster, antiquissima repetēs tempora, nullā illius facit mentionē. Hæc interiecta sunt testimonio Helmoldi, qui deinde subsequutus prosequitur. Fuit ciuitas, inquit, olim nobilissima Wineta, præstās celeberrimam stationem barbaris & Græcis in circuitu. De cuius præconio vrbis, quia magna quædam & vix credibilia recitantur, libet aliqua commemorare digna relatu.

Pomerani Winuli seu Wandali sunt.

Fluminum Albis & Oderæ cursus.

Wineta vrbis quondam amplissima, hodie nomen solum habet.

F V I T sanè maxima, inquit, omnium quas Europa claudit ciuitatum, quam incolūt aliis permixti gentibus Græci cum barbaris (nam & aduenæ Saxones parē cohabitandi licentiam acceperunt) si tantū Christianitatis titulū ibi commorantes non publicarent. Omnes enim ad excidium eiusedē vrbis paganis ritibus aberrarunt: cæteris morib. & hospitalitate nulla gens honestior aut benignior potuit inueniri. Ciuitas illa mercibus omnium nationū locuples, nihil non habuit iocundi aut rari. Hanc ciuitatem opulentissimā quidam Danorum rex maxima classe stipatus, funditus euertisse memoratur: præsto sunt adhuc antiquæ ciuitatis illius monumēta. Ibi cernitur Neptunus triplicis naturæ. Tribus enim fretis alluitur ea insula: quorū aiunt vnum esse viridissimæ speciei, alterum subalbidæ, tertium motu furibūdo perpetuis sequit tempestatibus. Eam urbē dixere Winetā, ab gēte (cuius solo tenebatur) Winitorū: siue gentē ab vrbe traxisse cognomē

CAP. 20.

Wineta urbs
quo tempore
euerſa.

Wisbe Wine-
ta ſuccedit flo-
renti & ruerit.

Alii populi o-
rigne Wan-
dali.

Wiſi, Obotri-
ti, Holſati.

CAP. 21.
Inſule quas
Sclau incolunt

Wandalorum
limites, hodie
à Saxonibus
occupati.

CAP. 22.

dicatur. Subuerſam autem ciuili diſcordia: quæ omnium vrbium peſtis eſt pernicioſiſſima. Sic enim perierunt maxime vrbes quæ à ſeculo floruerunt: nam Gothi, Wandalī, Saxones, quiq; alii eam incoluere, in ſe verſi, dum ſibi quiſque primatū vendicaret, effecere vt opulentiffima vrbs bello preſſa vaſtaretur, & ſolo æquaretur. Nam Gothi qui habitauere, gentis ſuæ in Suecia regem Haraldū implorauere: ille autem in ſocietate belli euocauit Hemmingum Danorum regem, qui tempora contigit vicina Karolo Frācorum & Germanorum regi, poſt etiam imperanti. Qui reges iunctis armis impugnatā ciuitatem expugnarunt, militibus diripiendam tradiderunt, & deinde ſolo æquarunt. Quod autem huius expeditionis nullam faciat Saxo Danicus ſcriptor mentionem, ab incuria temporum venit, quæ minus ſunt in eius hiſtoria explicata. Huius excidio ciui-

tatis excitatam crediderim in Gothlandiam eam quæ nunc viſitur Wiſbu, olim (vt cerni poteſt) opulentiffimam, & poſt Winetam euerſam: Emporium vniuerſarū in circui-
tu nationum, Gothorum, Danorum, Wādalorum, Ruſſorum, Saxonum, Semborum, Pruſſorum, Eſtonum, & ſi quæ tunc aliæ florebant. Nam Græcos (quos commemorat Helmoldus) ad hoc maris brachium quomodo pertingere potuerint, proſus nō video: longè enim ad Mediterraneum Græcia recedit, ad littus Europæ boreale, quod eſt nobis) in aquilone morantibus) meridionale. Teſtantur nobilem antiquitatem vrbis Wiſbu teſtudinatę domus, ianuæ ferratę, ex cupro fenestrę, & quod ius maritimum etiam hodie inde ferunt expectādum. Sunt & alii Wandalorum populi, qui intra Oderam & Albim degunt, longoq; ſinu in auſtrum protendūt: ſicut Heruli, vel Eueldi, qui Habelā fluuium & Doxam incolūt: Lembuſi & Winuli Stoderani, cum multis aliis. Poſt Oderę ergo leuem meatum, & varios Pomeranorum populos, ad occidētalem plagam occurrit Winulorum prouincia, eorum qui Tolenzi ſiue Retharii dicūtur. Ciuitas eorū vulgatiffima Rethere, ſedes idololatrię. Templum ibi magnum dæmonibus conſtructum, quorum princeps eſt Radegaſt: ſimulachrū eius auro, lectus eius oſtro paratus. Ciuitas ipſa nouem habet portas, vndique lacu profundo inclufas. Pons ligneus tranſitum præbet, per quem tantū ſacrificantibus aut reſponſa petentibus via conceditur. Deinde venit ad Circipanos ſiue Kiſſinos, quos à Tolēzis & Retheris ſeparat flumē Panis, & ciuitas Wineta, Kiſſini, & Recipani: cis Panim Tolenzi, & Retheri trās Panim habitant. Hos quatuor populos à fortitudine Wiſſos ſiue Luticios appellāt. Ultra illos ſunt Lingones & Wernaui, hos ſequuntur Obotriti: ciuitas eorum Mikilinborg. Inde verſus nos Polabi: ciuitas eorum Racisborg, nunc Raſeburgum. Inde tranſitur fluuius Trauena, in noſtram Wagrienſem prouinciā: quæ (vt ſuprà diximus) iam appellatur Holſatia. Ciuitas huius prouincię quondam fuit Aldenburgum maritima.

S V N T & inſulę Baltici maris, quæ incoluntur à Sclauis: quarum vna Fimbria vocatur: ego Cimbriam autumo ab antiquo dici. Hęc eſt oppoſita Wagriis, ita vt videri poſſit ab Aldenburgo. Altera inſula longè maior contra Wiſſos poſita, quam incolūt Rani (qui & Rugiani) gens fortiffima Sclauorum, qui ſoli habēt regem: extra quorum ſententiam nihilagi de publicis rebus fas eſt. Adeo metuuntur propter familiaritatem deorum (vel potius dæmonum) quos maiori præ cæteris cultura venerātur. Hi ſunt omnes Winulorū populi diffuſi, per regiones, & prouinciās, & inſulas maris. Omne hoc hominum genus idololatrię deditum, vagum ſemper & mobile, piraticas exercēs prædas, ex vna parte Danis, ex altera Saxonibus infeſtum. Sæpius ergo multisq; modis magnorum Imperatorum & ſacerdotum ſolertia tentatum eſt, ſi gentes illę rebelles & incredulę, poſſēt aliquatenus ad agnitionem diuini nominis & credulitatis gratiam adduci. Hęc ſunt ad verbum Helmodi ſuper hac gente teſtimonia. Vellem limites ad auſtrum quoque dixiſſet, quos ſignauit ab oriente in occiduum & aquilonem. Certa ſunt tamen & euidentia documenta, quod ex Polonia in Sleſiam, & inde in Marchiam, nouam & veterem, per Magdeburgenſem & Halberſtadēſem diœceſes, vſque ad Hercynios montes, & inde ad Viſurgum fluuium, in occiduum, omnē eam prouinciā fuiſſe Wandalorum. Sed Saxones deſcendentes montibus à meridie, & tranſeuntes Viſurgum ab occidente, paulatim pulſi Wandaliſ ſuam fecere prouinciā: donec per incrementa temporum idem facerent in Marchia memorata, & in omni prouincia maritima, quæ hodie & linguam & mores præfert Saxonum tota.

D E ciuitatibus autem præcipuis, quas in gente fuiſſe memorat Helmoldus, Aldenburgum

burgum nouimus in Wagria, nunc Holsatia: Racisburgum quoque iam (ut aliam quoque memoratam) cernimus ad rusticam vilitatem posita ciuilitate degenerasse. Miklinborg transiit in vicinam Wismariam. Sed Rethre ac Wineta quæ fuerint ambigimus. De Rethre metropoli mediterranea, suspicarer olim ibi fuisse ubi nunc Brandenburgum, septem paludibus & riuibus: nisi iam per tempora Helmoldi dudum illa mutasset & religionem & linguam. Primus enim Henricus Romanorum rex eam fecit Saxonum coloniam, constituto ibi marchione: quod dicemus. Hic autem testis noster loquitur de vrbe, quæ illius tempore maneret in paganismo. Ergo Rethram in ea terra quæ nunc Stargardia dicitur, ad lacum magnum & locum Rabele fuisse crediderim (quod nomen Starigard Wandalicum, appellatiua denominatione insinuat) magnam & antiquam ciuitatem, cui proprium fuerit nomen Rethre. De Wineta quærimus, illustri quondam vrbe: quæ (ut testis noster commemorat) olim florentissimam, & omnibus Europæis vrribus incomparabilem, nisi ad exitum riuus Diuinow in mare fuisse dicamus, Archonem aut Iulinum extitisse dicemus: quas ambas Danorum reges exinanierunt. De nomine autem hoc compertum habemus, quod præclaras Wandaliæ vrbes alia Dani, alia Wandali nuncupatione habuere. Quæ enim Wandali dixerunt Starigard, Saxones Aldenburg, Dani vocauerunt Brånesiam. Ita fieri potuit, ut quam Danicus scriptor appellauit vel Archonem in Rugia, vel Iulinum in continente, Wandali dixerint sua lingua Winetam. In rebus enim obscuris coniectura fit locus. De Archone prompta est cogitatio, quod ea fuerit in insula Rugia, quæ diuerso latere variis alluitur fretis: quod ille commemorabat in vrbe mirabile. Hæc fuerit non iniucunda cum teste confabulatio, quod eruendis antiquitatibus (ubi deficiunt annales) ad coniecturas recurrere venia est & licentia.

Nomina ciuitatum Wandaliæ.

Eadem oppida variis à variis populis appellantur.

Locus coniectura.

Hanc gentem, præsertim maritimam, assidua cum Danis bellageisse tradit Saxo, Danicæ gentis historicus. Ad quam etiam fertur penetrasse Magnus ille Imperator Karolus, domitis per multa tempora Saxonibus: postquam Tassilonem Bauariæ ducem, post Longobardorum in Italia subactionem, bella pro Desiderio (cuius Tassilo teneret filiam) renouantem compressisset: & post primam deditionem in perfidia deprehensum, reum læsæ maiestatis iudicasset, & ad vitam monasticam cum filio tonsurari iussisset. Priusquam Hunos Bauaris suppetias ferentes attingeret, Wilsos gentem Wandalarum quæ licetq; occasione oppugnare aggreditur: vno sed grandi prælio ita eam gentem perdomuit, ut in reliquum tempus imperata se facturos polliceretur. Wilsos autem ad Hanelam fluuium habitare, nomine ipso prodit oppidum Wilsenacum. Erat tum post natum Christum, datamq; mundo salutem, annus DCCCLXXXIX. quum (ut diximus) Karolus mortuus in Wilsos, pontes duos strauit super Albim fluuium, & vtrinque firmavit præfidiis, ne ab hostibus ad intercludendum reditum occuparentur. Ingressus autem provinciam, latè omnem terram populatur: nullo fidente ex aduerso aciem regi potentissimo opponere, sperantibus terræ habitatoribus, quum ipsi in inuiis paludibus tuti consisterent, breui futurum ut abiret. Ille autem non segniter oppugnationibus insistens, coegit hostes ad deditionem. An autem religionis ab illo in pactis mentio sit habita, annales non præferunt: nisi quod promptum est perpendere, non tam breui populum ad religionem cogi potuisse: recolentibus quantum temporis atque laboris sit impensum in subigendis ad salutis sacramenta Saxonibus. Quo tempore Obotriti querimoniam regi super congenitilibus detulerunt, quod iam illi ducibus Karoli in Saxonia belligerantibus conciliati, regno Franciæ confederati haberentur. Ad quod prælium pro Obotritis euocati à ducibus eiusdem regis Saxones, aderant quidem corpore, sed non satis fidam operam præstiterunt, quod iniquis adhuc animis iugum Gallicum pateretur. Nam antè non quiescere, quam abacto iugo temporalis imperii, episcopis permitterentur, & diuina solum religione coerceri viderentur: quamuis & illis temporalis etiam gladii potestas non deesset. Sed suffecit Saxonibus ad speciem exhibita libertas, quod regem & exactorem tributorum non paterentur. Longus quidem labor in edomandis ad iuga Christi Saxonibus: sed longè maior ad subigendas Danorum, Normannorum atque Suedorum nationes: quod in Metropoli nostra satis ostendimus.

CAP. 23.

Wilsa à Cavo lo Magno deuicta.

789.

Obotriti.

Vos autem non sic: et regnum meum non est de hoc mundo.

CAP. 24.

INDE verò Magno Karolo iam per mortem substracto, quum filius eius Ludouicus Imperio & regno succedens, Francfordiæ conuentum haberet Imperii, venire in eum locum principes Wilsorum duo fratres, ætate iuuenes, fiducia fœderum, ad Imperatorem,

Imperator ar-
biter in frater
na de regno
contentione.

eumq; arbitrum inter se de paterna successione & regno elegerunt: quum amboru mpa-
ter moriens, ætatis iura sequutus, præfecisset maiorem: sed is per ignauiam regno impar,
à populo improbatur, præferente ad omnia minorem. In tanta autem disceptatione Lu-
douicus Imperator arbiter factus, quum studia populi cognosceret, minori regnū ad-
iudicauit, seniore aliis in locum conditionibus quietato: datisq; muneribus, eos ad pro-
pria pacatos remisit. Sed de religione nihil tum actum est. Nam inter omnes borealium
nationum populos sola Wandalorum prouincia remansit ceteris durior, & ad creden-
dum tardior. Sunt autem multi (vt ostendimus) Wandalorum populi: quorū qui dicū-
tur Winuli, magna ex parte respiciunt parrochiam Hamburgensem. Nam præter hono-
rem metropolitanæ sedis, (qua omnes nationes siue regna complectitur aquilonis) ha-
buit Hamburgensis ecclesia præscriptos terminos suæ parrochiæ, vltimam videlicet par-
tem Saxonie, quæ est trans Albim, cōtinens tres populos, Thietmarfos, Holfatos, Stur-
marios: inde extenduntur termini ad Winitos, eos qui dicuntur Wagri, Obotriti, Kissi-
ni, Circipani, vsque ad flumen Panim & urbem Demy. Ibi erat limes Hamburgensis
parrochiæ. Nō caret ergo admiratione, quòd dignissimi præfules & euangelici prædi-
catores, Ansgarius, Rembertus, & sextus in ordine Vnni (quorū ad conuersionē gen-
tium ingens efferbuit studium) Wandalorum curam tantopere dissimulauerint, vt nec
per se nec per ministros aliquem in eis fructum fecisse legatur. Effecit hoc (vt existimo)
populi illius inuincibilis duritia, non prædicatorum torpor: quibus animus & erga gen-
tium salutem ita ardens fuit affectus, vt nec opibus nec vitæ pepercerint, si qua vnquam
spes salutis affulisset.

CAP. 25.

Monachi è
Corbeia Picar-
dorum ad Ru-
gianos veniunt.

TRADIT antiqua veterum relatio, quòd temporibus Ludouici II. (is erat rex Ger-
manie, filius Imperatoris Ludouici) egressi de Corbeia monachi sanctitate insignes, gē-
tium sitientes salutem, impederunt seipfos ad subeūda pericula pro diuulgatione ver-
bi diuini: peragratisq; multorum Wandalorū prouinciis peruenerint ad Rugianos ma-
ritimos, vbi fomes errorū & sedes fuit idololatriæ. Prædicantes igitur verbum vitæ cum
omni fiducia, omnem illam insulam lucrati Christo ferunt: vbi etiam oratorium fun-
dauerunt in honorem Domini Saluatoris & in memoriam Sancti Viti, Corbeiensis pa-
troni. Postquam autem permittente Deo, mutatis rebus, Rugiani à fide defecerunt, sta-
tim pulsus sacerdotibus atq; Christicolis, religionem verterunt in superstitionem. Nam
beatum Vitum, quem nos sanctum martyrem & Christi seruum electum cōfitemur, i-
psi pro Deo cœperant venerari, creaturam anteponentes creatori. Suantewit appella-
runt. Nec erat postea aliqua barbaries sub cœlo, quæ Christicolas ac sacerdotes magis
exhorreret. Solo nomine sancti Viti gloriabantur: cui etiam templum & simulachrum
amplissimo cultu dedicauerunt, illi primatum deitatis specialiter attribuentes. De o-
mnibus quoque prouinciis Wandalorū inde responsa petebantur, & sacrificiorum an-
nualibamina persoluebantur. Sed neque mercatoribus qui fortè illas sedes appulerunt,
fuit vlla facultas sua distrahendi, aut alia comparandi, nisi prius sacrificium Deo suo de
mercibus persoluant. Flaminem suum non minus quàm regem venerabantur. Ab eo
ergo tempore quo fidei Christianæ primū renūciauerunt, hæc superstitio apud Ru-
gianos perseuerabat. Sanè populis Wandalorum, & ceteris gentibus fide imbuēdis, ma-
gnū præstitit impedimentum ea bellorum tempestas, quæ Normannis tumultuantibus
in omni littore maris desæuiit, ad Gallias vsque portendens. Porro Normānorum
exercitus collectitius erat de fortissimis Danorū, Sueonū Norwagiorumq;: qui vno
prædandi affectu, primò omnium Wandalos (qui proximi videbantur) misere sub iugū:
deinde cetera finitima regna mari terraq; vexabant: quib⁹ de rebus & in Norwagia ple-
nè & in Saxonia ex parte explicuimus. Quibus profecto non parum addiderat virium
ea Romani Imperii diminutio, quæ post tempora senioris Ludouici, prius quidem inte-
stinis bellis est exorta, postea in quatuor diuisa portiones. Omnis primi Karoli latissima
ditio, quatuor regulis subdita regebatur. Constat ergo illo tempore Normānos, per Li-
gerim Turonos succendisse, per Sequanam Parisios obsedis, Karolum Gallie regem,
adactū armis, vexationem regni auro penso redemisse: vastata deinde ab illis Lotha-
ringia, & Phrisia subacta. Ludouicus autem rex Germanie Normannos fœderibus sine
prælio, hoc modo retinuit, vt quum Fraciam totam vastauerint, regno eius minimè no-
cuerunt. Post cuius mortem omnia turbari cœperunt. Nam Bohemi, Sorabi, Sufi, & ve-

Martyri Chri-
sti templū &
simulacrū su-
perstitiosè de-
dicatur.

Hoc in Saxo-
num episcopis
antea vitio
nō dabatur.

Normāni qui,
eorum res
gestæ.

teres Wandali (quos ipse tributarios tum habebat) seruitutis iugum excusserunt.

POST temporum interualla, regnante Conrado, orta est Vngarorum grauis irru- CAP. 26.
ptio: qui non solum Saxoniam aliasq; cis Rhenum prouincias, verum etiam trans Rhe-
num Lotharingiam & Franciam demoliebantur. Dani quoq; Wandalos auxilio habē-
tes, primò Transalbianos Saxones, deinde flumine transmissi, magno Saxoniam terro-
re quatiebant. Sed tamen de Vngaris aliquanto nobis repetendum est altius. Zuātoco- Caesar ut rebel-
pius ea tempestate Morauorum rex, ditione tenebat Bohemiam, Slesiam Poloniamq; lem domaret,
& animis sublatis de magnitudine ditionis, Imperatori Romano Arnulpho fortissimo Vngaris Chri-
principi tributa soluere (quæ aliquādiu soluiisset Ludouico Germaniæ regi) pernegabat. sti hostib. iter
10 Magno bello petitur: magnis ille nihilominus viribus reluctatur. Varia fortuna saepe ad eruptionem
fuit in acie collatæ manus: nulla parte constitit victoria, æquis virib. diceßu erat. Sederāt aperuit.
tum Vngari, gens noua, ad repagula quæ illis Morauorum rex obiectasset: nec erat vlla
transcendendi facultas. Imperator, qui in animum induxerat nonnisi victor redire ab
Morauis, vndeunque circumspexit auxilia. Audiuit gentem magnam confedisse ex la-
tere Morauorum, quæ transitus tempora opportuna demoraretur. Misit in eam gentē
virum fidum, qui de pactis cum illa loqueretur, gerēdi belli in regem Morauorum: qui-
bus ex sententia Cæsaris constitutis, ipse cum agmine suo profectus transitum Vngaris
aperuit: immisitq; hostilem Christianis populis gētem, qui infinitis postea malis prouin-
cias affligerūt. Sed tum opera illorum vsus Imperator presente in Morauorum regem,
20 bello conflixit magno prælio tātis auctus copiis, suppressitq; regem: & multis pessunda-
tis atque captis, in fugam vertit hostem. Ille elapsus, in profundum solus se recepit saltū:
& proiectis armis regioq; apparatu, ad solitarium quendam se contulit virum, Christo
deuotum: cuius vsus contubernio sanctitatis, in finem vsq; vitæ eremiticam vitam im-
pleuit. Moriturus iam de propinquo, primū quis esset aperuit: & in Christi pace quie-
scens, meliora regna promeruit. Tum Bohemia, Polonia, & Slesia, suum quæque pro-
uincia ducem constituit, liberè viuens: tributa tamē superioritatis agnitione vel modi-
ca pendebant Romano Imperio. Tempore ex illo Vngarorū gens Christianas prouin-
cias malè habebat. Erat autem circiter nongentesimus à Christo nato annus.

QVVM autem ad Romanum Imperium Henricus dux Saxoniz allectus esset, Ro- CAP. 27.
manorū rex, Vngarorum insolentissimus ausus magna parte repressus est. Nam gentē Wandali ab
30 (quod in Saxonia diximus) maximo præliovicit, docuitq; intra suam consistere prouin- Henrico supe-
ciam. Bohemos quoque, & Wandalos, Sorabos, ab aliis regibus edomitos, & cæteros rati Christiani
Wandalorum populos vno grandi prælio ita perfregit, vt cæteri, qui per pauci remanse-
rant, & regi tributum & Deo Christianitatem vltro promitterēt. Quo tempore urbem
Wandalorum primariam Brandenburgum idem Henricus per brumam oppugnauit,
castra figens in glacie: & labore magno expugnauit, arcemq; Misnæ firmavit aduersus
insultus gētis: & præfecit illis viros industrios, qui ad imperata segnes compellerent, &
in fide continerent. Quod initium fuit marchionum, nunc principum electorum. Per
eadem tempora idem Henricus urbem quæ Delmborg vocatur, fundauit, in ea mona-
40 sterium puellarum instituens: quod etiam grandi terrarum dominio locupletauit, do-
nans terram quæ hodie dicitur Aduocatorum. Erant tum ministeriales monialium (qui
nunc sunt Barones) quatuor: quorum hæc sunt nomina, de Gera, de Wida, de Plawis,
de Rutze. Deinde cum exercitu Daniam ingressus Henricus, Gormonem regem pri-
mo statim impetu ita perterritus, vt imperata se facturum misso nuncio demandaret, &
pacē supplex deposceret. Sic Henricus victor, apud Sleswicum regni sui terminos po-
nens, marchionem constituit, & Saxonum coloniam habitare præcepit: quod antea si-
militer fecisset in solo Wandalico, in vrbe præcipua Brandenburgo. Sed felicius cessit
in Wandalia quàm in Dania: nam apud Sleswicum cum eius vita finiuit & marchio-
natus. Quum enim ille finem viuendi fecisset, Dani iugum quod acceperant, proiece-
50 runt: occiso Marchione coloniam Saxonum eiecerunt. Wandali quoque vicini Danis,
in antiquam se libertatem receperunt, proiecto tributo cum Christianismo.

A memoria autem Ludouici regis Germaniæ Bohemia magna ex parte erat Chri- CAP. 28.
stiana. Nam illi rex memoratus arma intulit, perpulitque vt quatuordecim eius prouin- Boemi victi
ciæ duces se præsentē sacrum subirent lauacrum, & deinde tributa penderent. Quan- ba, ismū suū
quam in Bohemica Pius historia astruere videatur, Borſinoum regem primum in pere non pot-
luntur.

Boemia ducis
series.

Vratislaus.

Frater fratrem
Cainica inui-
dia occidit.

Episcopus fieri
recusans male
perit.

Mesco Polo-
nus patriam
Boemico iugo
liberat, &
Boemum dolo
interficit.

Frater fratrem
excecato do-
minatum oc-
cupat.

Bolislauum Po-
lonum Adal-
bertus Christo
lucryfacit.

gēte subisse lauacrum regenerationis, imperante iam Arnulpho, qui nepos erat Ludo-
uici memorati, ex filio Karlomāno. Equidem fieri potuit vt antē quatuordecim copia-
rum duces, barones aut comites, sub Ludouico baptizarentur: primus autem inter
vniuersę prouincię generales duces fuerit iste Borfinous. Tempore ex illo Christi fides
in Bohemia permansit. Borfinous ergo decimus erat dux, ex primo illo Zetho, à quo il-
lorum annales sumunt principium: quanquam (vt antē monstrauiamus) longē vetustior
sit Bohemorum in suis montibus incolatus. Iste autem Borfinous moriēs filium reliquit
Vratislaum. Nam alius etiam filius Spitigneus natus maior, quum exili tempore regna-
set, moriens fratri reliquit Bohemię principatum. Vratislaus dux Bohemię rebus præ-
erat, quo tempore 111. Ludouicus Imperium iam teneret Romanū. Reliquit autē mo-
riens filios duos, Wentzlaum & Bolislaum, dissimili virtute adulescentes. Nam Wentz-
laus incredibili deuotione fidem Christi ambiebat: frater vix nomine ipso passus dici
Christianus, seculi vanitates anteposuit religioni: iustitiam nō æquo & bono, sed armis
metiebatur & viribus. Wentzlaus quotidie profecit in viis iustitię, vsque adeo vt cūctis
amabilis pro modestia & religione videretur: tantumq; emeruit apud deum, vt signis
aliquot viuens claresceret. Nata est inde fraterna ex virtute æmulatio: nā Bolislaus, sti-
mulante matre, dum eleemosynarum largitorem prodigere paternas opes accusaret,
insurgens fratrem oppressit. Ille ad meliora translatus, promeruit amplioribus etiam si-
gnis clarescere, vt breui sanctorum in catalogum transcriberetur. Bolislaus sacrilegus
quum post fratrem cæsum aliquandiu rebus præfuisset, moriens reliquit filios Bolislaū
& Stratiquatem. Bolislaus filius, patruo quam patri similior, virtutem amplexatus, per
vestigia patruī, Deo deuotus, hominib; iustus (vt erat) apparebat. Stratiquates ascribi-
tur in clerum: & dum ad episcopatum eligitur, contempsit, quod non is quem deposce-
ret, locus videretur. Inde verò quum pertinaciter locum alium ambiret, & pro generis
dignitate repelli non posset, à Moguntino archiepiscopo tēatur consecrari. Sed venit
illi pro benedictione maledictio: nam sub manibus consecratoris arreptus à dæmonio,
diuq; tortus in ea vexatione, infelicem animam exhalauit. Bolislaus filium sui nominis
reliquit tertium Bolislaū. Rebus Bohemicis tum suberat insignis ciuitas Cracouia: vt
solent limites regnorum, variante fortuna, vel protendi vel breuiari. Quum autem ter-
tius Bolislaus præesset, Mesco dux Poloniae, cōtemptra Bohemi adulescentia, Cracouiā
intercepit, suoq; iuri denuo cōsociavit. Venitur ob eam rem ad graue bellū, multa inui-
cem irrogantur ferro & flammis incommoda, multę pridem & hominum cedes: demū
ex procerum alternæ ditionis instantia, fit colloquiū inter duces de legibus pacis. Dum
illis Bohemus ex animo intendit, minus cauit insidias: ibi enim à Polono Mescone nihil
tale timens opprimitur. Filios hic reliquit Iamirem & Vdalricū. Iamires natus maior pa-
tri succedit in ditione. Vdalricus externam amplexus militiam, Hēricum sequitur Ro-
manorum regem, eum qui primus ex domo Saxonie conscendit hoc culmen. Quum
audiret patriā à Polonis laborare, impetrata ab rege venia Bohemiam repetiuit: & ma-
gno labore repressis hostibus, fratrem regno non idoneum excecavit, ne quando ad re-
sumendum conaretur: ipseq; præfuit cum plurima laude rebus Bohemicis.

CAP. 29.

AD Poloniae deinde res introducendas cōuertamur, quæ vt Bohemiæ, ita illæ quo-
que nobis cum suscepto Christianismo inclauerūt. Ex illo enim tempore cum princi-
pibus nostris versabantur, & cœperunt inclarescere: vt nomen haberēt, qui prius essent
incogniti. Mesco dux præerat Polonis ea tempestate, quum Henricus Romanū tene-
ret regnum. Sed ille armis intentus, minus ad religionem inclinabat: filium habebat Bo-
lislaum. nam hoc nomen tum erat in omni ea gente venerabile, vt & Bohemi & Poloni
principes illo frequentius vterentur. Iuuenē hunc optimē indolis aggreditur Adelbet-
tus Pragensis episcopus, vir in diuina religione feruentissimus: & agrum bonum nactus,
in quo conderet diuini semen verbi, Bolislaum in fide Christi erudiuit: adeoq; profecit,
vt breui faceret consummatum Christianū. Interim patre mortuo, rebus gerendis præ-
erat per Poloniam Bolislaus. Adelbertus episcopus profectus in Gentes, Christum vbi-
que euangelizabat. Peruenit ad Prussos: illis quoque cœpit nomen Christi cum religio-
ne & promissione immortalis regni proponere. Sed quid vis apud barbaros? Modestia
& mansuetudo viri aliquandiu eos à crudelitate frænabat: vbi verò incruduere, virum
aggressi sanctissimum, trucidabant, martyrio coronantes. Bolislaus vbi audiuit mactatū
à suis-

à sœuissimis patrem optimum (cui hoc ille debebat quod esset Christian⁹) indoluit: mis-
 siq; muneribus, sacrum martyris corpus à perfidissimis mercabatur, transtulitq; in suā
 ciuitatem: quo accepto, Crueli opes & regnā maxima sibi venisse reputabat. Venerāt ex
 Italia nonnulli Christo dediti sacerdotes, qui in gentibus Wandalorum pro Christo cō-
 tenderant euangelizare: sed linguam gētis vernaculam summo prius studio perdiscere
 constituerāt, ne interprete opus esset. Hoc in conatu diu laborantes, confederāt in cel-
 lis non satis à vi & iniuria tutis & communis. Procurari iussit dux optimus viris bonis
 vitę necessaria. Aduerterāt nōnulli latrones, exteris illis viris cum duce esse crebra collo-
 quia, nesciētes quid ageretur, dum illi de ratione seminādi euāgelii cum duce loque-
 rentur. Arbitrati magnos esse apud peregrinos, qui longē abiissent à patria, thesauros
 reconditos, noctu aggressi cellas effringunt, viros opprimūt: & vix parū aliquid viatici
 (quod à duce illi meruerāt) auferentes, cum rubore discedunt. Dux autem religiosē tu-
 mulatos, qui in conatu sacri ministerii sunt oppressi, inter martyres (vt erant) pro Chri-
 sto cæsos meritō illos deputauit. Interim signa multiplicantur ad tumulum Adelberti
 Episcopi, & martyris fama volat in orbem.

Adelberti pro
 Christo cæsi
 corpus magnū
 redimitur.

Presbyteri i-
 talia egressi in
 Polonia truci-
 dantur.

OTTO interim i. Henrici primi filius, pro rerum gestarum magnitudine cognomi-
 natus Magnus, erat in Imperio. Cōuersus ad Wandalos, tanta virtute illos constrinxit,
 vt tributum pendere & Christianismū subire pro vita & patria simul offerrent victori:
 baptizatusq; est magnus gētilium populus. Ecclesię tum primū in Wandalia cōstru-
 ctæ. Inde verō postquam reuersus est ab Italia, omne studium intorsit ad gentium voca-
 tionem, præcipuē Wandalorum, quod pro sententia illi euenerant omnia, Deo coope-
 rante, & dexteram eius ubiq; roborāte. Subactis autē & Christianæ fidei adaactis Wā-
 dalorum gētibus, Magnus Otto inclytam urbem Magdeburgum super ripam Albis flu-
 minis instaurauit: quam Wandalis metropolim statuens, Adelbertum, summę sanctita-
 tis virum, ibidem consecrari fecit archiepiscopum. Is primus omnium in Magdeburgo
 ordinatus, duodecim annis strenuē pontificatum administrauit, multosq; Wandalorū
 populos prædicando conuertit. Illi autē archiepiscopatu subiecta est tota Wandalia
 vsq; ad Panim fluuium. Episcopatus suffraganei quinque: quorum Marsburgum, Cicen-
 sis, ad Salam conditæ vrbes, Misna super Albim, Brandenburgum & Hauelbergum ad
 interiora recedunt. Sextus Wandalicę episcopatus est Aldēburgum: hunc (sicut cæte-
 ros) Imperator Otto Magdeburgensi primū subiicere decreuerat, propter gentis co-
 gnationem: quem tamen Adeldagus Hamburgēsis archipræsul, Imperialis cæcellarius,
 pro suo defendit, eo quod terminus suę ecclesię antiquis priuilegiis Imperatorum esset
 comprehensus. Est autem Aldenburgum ea quæ Wandalica lingua Starigard (hoc est
 vrbs antiqua) dicitur, sita in occiduo Baltici maris, in terra Wagriorum: & est terminus
 Sclauicę (hoc est Wandalicę) in ea regione. Hęc autem ciuitas cum prouincia, fortissimis
 quondam incolebatur viris (eo quod in fronte totius Wādalicę posita, contiguos habe-
 ret Danorum & Saxonum populos) qui omnes bellorum motus ipsi aut primi inferrēt,
 aut aliis inferentibus primi exciperent. Tales enim in ea quādoq; fuisse reguli perhibē-
 tur, qui omnium Obotritorum siue Kissinorum, & eorum qui longē remotiores sunt
 Imperio, fuerint potiti. Conclusa igitur ac subneruata omni horum natione Wandalo-
 rum ab Imperatore, vrbs quoque vetus Aldenburgum inter alias quoq; ad fidem Chri-
 sti peruenit, & facta est numero fidelium copiosissima.

CAP. 30.
 Wandali rur-
 sus ad Christū
 victi adducun-
 tur.

Magdeburgū
 metropolis
 Wandalorum
 cum suffraga-
 neis.

Et episcopis e-
 tiam suum est
 de imperii li-
 mitibus bellū.

H V I C vrbi tum præcellentissimę gloriosus Imperator Otto pontificem primū de-
 dit venerabilem virum Marconem, subdens ei omnem Obotritorum prouinciā, vsq;
 ad Panim fluuium & urbem Demy: præterea ciuitatem opimatissimam Sleswig, quæ
 alio nomine Heidebu dicitur, eiusdem curæ delegauit. Eo enim tempore ea vrbs cum
 adiacēte prouincia (quę scilicet à lacu Slia ad Eydoram fluuium portenditur) Romano
 Imperio à memoria Henrici, qui pater erat Magni Ottonis, subiacebat: habens terram
 spaciosam, & frugibus fertilem, sed maximē desertam, eo quod inter oceanum & Balti-
 cum mare sita, crebris incurfionum iacturis attereretur. Postquam autem misericordia
 Dei & virtute Magni Ottonis matura pax omnia possedit, cœperunt habitari desertæ
 Wagricę & Sleswicensis prouincię: nec vllus iā angulus relictus fuerat, qui non esset
 conspicuus vrbibus & vicis, & plerisq; etiā monasteriis. Diu superfuerunt antiquę illius
 habitationis clara vestigia, in sylua, quæ à vico Lutellēborg, per lōgissimos tractus vsq;

CAP. 31.
 Marco primus
 Aldenburgē-
 sis episcopus.

*Christianismi
per Wandaliā
incrementa.*

Sleswicum pertrahitur. Cuius vasta solitudo, & vix penetrabilis, inter maxima sylvarū robora fulcos prætendit, quibus iugera quandoq; fuerant dispartita: vrbium quoq; formam structura vallorum prætendit. In plerisque etiam riuis, qui propter molendina condendis aquis aggeres congesti sunt, ostendunt omnem illum saltum ab hominibus quandoque habitatum. Primus igitur huic nouellæ plantationi Marco præfuit episcopus, qui populos Wagriorum & Obotritorum sacro baptismatis fonte lauit: quo defuncto, Sleswicum singulari pontifice honoratur. Aldenburgensem autem sedem suscepit regendā venerabilis vir Eguardus: qui multos quoque ex Wandalis cōuertit ad Dominum. Ordinatus est à sancto Adaldao Hamburgensi archiepiscopo. Creuit ergo populus fidelium: nec fuit aliquid quod nouellæ ecclesiæ aduersaretur omni tempore trium Ottonum, qui omnes pari affectione in eius gentis conuersionem ferebantur. Et repleta est omnis terra Wagriorum, Obotritorū & Kissinorum prouincia, ecclesiis & sacerdotibus monachis, & Deo dicatis virginibus. Porro Aldēburgenſis ecclesia dedicata fuit in honorē sancti Iohannis Baptistæ: Magnopolensis autem instructa fuit sub patrocinio sancti Petri, continens monasterium virginum. Fuerunt deinde Aldenburgenſes pontifices, honorabiles regulis & principibus Wandalorum, eo quod munificentia Magni principis Ottonis, cumlati essent temporalium rerum affluētia: vnde possent copiose largiri, & populorum sibi conciliare fauorem. Dabatur autem pontifici annuo de omni Wagriorum & Obotritorum terra tributum (quod pro decima imputabatur) de quolibet aratro mensura grani, & quadraginta resticuli lini, & duodecim numi puri argenti, ad hæc vnus numus, precium colligentis. Wandalicum verò aratrum par boum & vnus conficit equus. De vrbibus verò & earum prædiis, ac curruum numero, quæ ad possessionem pontificis pertinebant, non est huius operis explanare: eo quod vetera in abolitionem transierunt, & ecce noua sunt omnia. Hæc ad verbum translata ex annalibus, ad fidem legentium certior.

CAP. 32.

*Dani in regem
Christianum
autore
eius filio rebel-
lauit.*

PRINCIPIVM autem perturbationis rerum Christianarū erat ex Dania. Nam quum adhuc Magnus Otto superesset, Zuenotto regis Haraldī filius (quem ad sacrum baptismā Otto victor adegit) quum videret regni proceres leue iugum Christi portare cum murmure, indignantes & execrantes Haraldum regem seniore, quod id oneris regno & regnicolis imponi passus esset: simul sperans quod per eam occasionem ad regnum (cuius erat cupidissimus) perueniret, patri rebellauit coniuratione maioris partis procerum in senem regem Christianum. Igitur vbi inualuit cōspiratio, concurritur ad arma. Haraldus nihil minus quàm hoc à filio metuens, matri Tiræ Christianissimæ fœminæ (quæ filia fuit Anglorum regis) monumentum & perenne memorabile ad tumulum constituere parabat, defatigās milites suos in opere rustico prouendi de terris immanissima saxa: quod ipsum militum suorū animos à rege auerterat. Quo in opere quū desudaret, affertur regi triste nuncium de filii & procerum in se conspiratione propter Christianismum, paratos ad arma venire in se cum exercitu ad illum improuiso opprimendum. Vbi audiuit, intermisso opere, quæ pro temporis angustia potuit, arma cōtraxit: veniētem super se filium expectauit, quum non aliud suos posceret, nisi vt filium illi seruarent in prælio (si fieri posset) incolumē. Facta cōgressione, pater vincitur: renouato rursus prælio eadem fortuna: quum tertia quoq; pugna pararetur, interposito colloquio res tractatib. agi cœpit. Quum interim treugæ cōstituerentur, quib. filius Haraldus incuriosè ambulabat in nemore: quo in loco ictus sagita lethaliter, in Iulium Wandaliæ oppidum (q. filio minimè fideret) se iussit deportari. Ciuitas quidem gentium idolis adhuc dedita, sed Haraldō tamē regi Christiano peramica: cui etiā ille plus fidei tribuit quàm filio, treugarū inducias violari passio. Nō aut diu rex vulnere superfuit: sed quū efflasset spiritum, reductus in Daniam, regio funere in Roschildiam tumultatur. Sed ad id, cuius rei gratia introducta est Danorum regis mentio, aliquando veniatur.

CAP. 33.

*Absurda etymologia ex
quadam syllabarum
similitudine sumpta*

EGREGIÆ quondam vrbis Iulini, in Wandalico solo ad littus maris Germanici, nunc vilissimi oppidi speciem egrè seruantis, mentionem sine laude transire non debemus, vt mortaliū rerum specimen præcipuum in eius ruina intueamur. Tradūt Iulium ab Iulio Cæsare fundatore nomen habuisse: quomodo Wolgastum, Iuliam Augustam olim vocitari, & Demyn, quasi dominam mundi, & Tribuzesz, quasi tributum Cæsaris, & Robel, quasi rebellionē. Sed fuerint istæ consonantiæ in lingua Wādālica ad Latinā (quo

(quo modo & in aliis) fortuitæ: certè ab Iulio Cæsare imposita nomina certum est non fuisse. Nam ille bis transito Rheno ex Galliis tetigit Germaniam: sed statim rediit redu-
ctis copiis per pontes quos in flumine strauit. Testis est ille ipse in suis cõmentariis. Nec
Romani duces post illum tenuerunt terras vnquam vltra Albim, quem dedit Augustus
limitem Romano imperio: testis Strabo. Si tamen memorata nomina contendis esse o-
rigine Latina, fieri potuit vt Wãdalicæ nationis principes, cupidi visendarum regionũ,
Albimq; transeuntes aliquãdiu militauerint per Germaniam, Druso Neronis Augusti
priuigno, & Drusi filio Germanico, aliisq; præsidiis: qui regressi narrantes quæ vide-
rint, & nomina Latina ad imitationem Romanorum, suis indiderint castellis. Eius trãsi-
10 tionis testes sunt Strabo, Cornelius Tacitus, in Augusta historia. Erat Iulinum præcla-
rum illa etate Wandalorum emporium, tantis opibus, tantis mercatorum negotiis fre-
quens, vt vix aliud par illitum Europa videret, Constantinopoli semper excepta, quæ
tum florebat. Ibi Russi, Dani, Sembi, Saxones, & ipsi Wandali, singulæ quoque gentes
suos vicos & plateas incolebant: nulli præclusum municipium, nisi qui de Christiani-
smo sermones fereret. Hæc erat ingrediētium terra marique lex, vt omnia pacata inue-
nirent, si non de religione verbum facerent. Iam Haraldi filius Zuenotto Danię regnũ,
proiecto populariter Christianismo, cognomine pariter, quod illi additum erat hono-
ris gratia in baptismo, abiecto moderabatur: iam enim iniurium ducebat, si quis illum
de cætero Zuenottonem vocitaret. Ergo bellum ante omnes indicit Wandalis, patris
20 sui, iam hostis, receptatoribus: nec illi segnes excipiunt, animo & opibus non impares.
Fit pugna (vt frequenter) naualis: diu communi Marte volauit victoria: demum Wanda-
lorum nauibus infedit. Captus rex in prælio abducitur in Wandaliã: grati ere per in-
teruallum persoluto, redimitur. Pristina bella renouat: eadem illum, quæ prius, fortuna
insequitur, vindicãte Deo iniuriam reiectæ religionis. Iam pristina redemptione exina-
nitis regni thesauris, quum in promptu aurum nõ adesset, datis vadibus, & priorum in
regno procerum filiis obsidibus, regreditur, nec sic quieturus: nam tertio quoque belli
sortem in eisdem statuit hostes experiri. Iam cautior futurus, omnia diligenter collu-
strabat. Nocturnis classem vigiliis, circumductis scaphis, iussit velut castra circui, ne
quid intentet hostiles insidiæ. Viderant hanc regis diligentiam Iulinenfes Wandali, &
30 ex tempore consilium mutantur. Nam quidam ex eis promptiores, vbi Danicæ vigi-
liæ iam ad quietem redibant, sub orituram mox lucem, inscensa nauicula, quum habe-
rent qui linguam Danicam callerent, prætoriam regis nauim adeunt: vigilantes regii sunt
ab omnibus crediti, idq; assimulant: regis colloquium deposcunt, velut magnæ oppor-
tunitatis rem allaturi. Rex arbitratus esse suos excubitores, qui aliquid magni contem-
plati celeriter differrent, nihil insidiarum veritus, caput e nauis protulit. Quia autem ser-
monem in aurem afferret, ait esse secretum non palam efferendum, ne etiam proximi
audiant cauendum. Rex admoturus aurem pectore tenus inclinat loquuturo: statim ra-
pitur in scapham, & ore occluso, tacito remigio abducitur, priusquam arma quisquam
expediat in nocte: nam stabat in ordine paratæ Wãdalarum acies. Ita tertio captus rex
40 Iulinum perducitur: manifesta illum vindicta persequente, quod in parentem impius,
& in omnium parētem Deum esset sacrilegus. Iam tercię redemptionis circumspeciu-
tur impendia, vacuato ærario, ac obsidibus pridem obligatis. Igitur sceminæ locupletes
in regno, regiam sortem commiseratæ, ipsæ de suis ornamentis aurum contulerunt pro
illius redemptione. Qua pietate commonitus rex, iam redēptus, legem de successionē
sceminarum (quæ iniqua pridem illis erat) maribus exæquauit. Impetitur inde Suetico
bello: & iterum vincitur, regnoq; pellitur. Victus, in Norwagiæ regem respexit, & ad il-
lum confugit: sed ab eo cõtemptus, sensit cum fortuna mutatos amicos. Angliæ regem
adit: sed speculator potius quàm exul habitus, cum cõtumelia dimittitur. Scotiæ quoq;
regem pertentat, ibi reperiens qui eius calamitatem miseraretur. Sed tamen septennio
50 ibi habitus hospitaliter, medio tam longo tempore recogitauit quid pateretur, & vnde
malorum illi esset origo, de proiecta Christi religione. Eam ex animo cõplexus resu-
mit, voto concipiens, si vnquam illi reditus esset in patriam, promulgare in populum.
Deinde reuocatus in patriam, fidelis permanfit Christianus.

INTEREA Wandali iam a temporibus Ottonis i. ex magna parte Christi fidem
receperunt, illi præcipue qui in mediterraneis habitabant: instante a meridie Adelber-

Ec ij

Albis Romã-
ni imperii li-
mes.

Iulinum em-
porium.

Danus nomi-
nis Christiani
hostis, a Iuli-
nenf. victus
capitur, &
bellum subinde
renouat.

Rex per speci-
em colloqui
captus abduci-
tur.

Sceminæ redi-
munt regem.

Rex regno pul-
sus, exilio mo-
nitus ad se re-
dit.

CAP. 34.

*Polonia dux
Christiani-
smum armis
promouet.*

*Danus non au-
det suos ad re-
ligionē cogere.*

CAP. 35.

*Boemorum re-
gis filius Impe-
ratoris filiam
ex virginum
monasterio
rapit.*

to, primo Magdeburgensi archiepiscopo, qui iam (vt diximus) suos in Wadalia habere cœpit suffraganeos, Brandeburgensem, Havelburgensem, cum cæteris quos suprà memorauim⁹. Ab occidua verò parte Adaldagus, Hamburgensis archiepiscopus, strenuè suę legationis in gentes obibat officium, ordinatis episcopis in Aldenburgo Wagrię regione. Sed qui ad mare habitabant, ferociores semper erant, non passi ad se penetrare qui fidē Christi disseminaret. Iulinenses enim (quod diximus) lege lata vetuerūt ne aduenarum quisquam nouæ religionis mentionem vllam faceret: quo factum est vt omnium illi nouissimi ad Christi fidem peruenirēt. Quanquā & mediterranei semel acceptam religionem non satis constāter seruauerant: quod quibus sit factum occasio- 10
bus, infrā suis temporibus contingemus. Introrsus autem ad oriētem, Ottone tertio re-
gnante, Bolislaus Polonorum dux (qui, vt dicemus, Imperio se coniunxerat, recogno-
scens in eo superioritatem) omnem Wandaliā vsq; ad Oderam suis subiiciens tributis,
ad iuga Christi cogebat. Prussis quoq; grauis imminabat: à quibus (quod diximus) cor-
pus sancti Adelberti Pragēsis episcopi, quem occiderant, pretio redemit, inq; suam re-
gionem venerabundus abduxit. Cœperat ergo ab illa quoq; parte orientis Christi euā-
gelium rutilare. Sed ab aquilone Wandalis maritimis quis immineret? quod Dani ipsi
fatis adhuc infirmis erant radicibus, rege Zuenone timidius agente in populo: qui etsi
ipse fidem assereret, veritus est tamen procures durius resistentes adigere iugo fidei, ne
(quod formidabat) iterum regno pelleretur. Sed nos in Bohemiam Poloniamq; paucis
redeamus, Christiana tempora nacti in illis prouinciis: quæ illorum res illustrauere. 20

BOHEMIA per ea tempora ducem habuit Vdalricum, qui per magna tempora i.
Ottonis rerum potiebatur. Filium is habuit Biticislaum audacem pariter & procacem
iuuenem: qui ausus grande facinus, raptu sibi quæsiuit coniugem. Imperator Otto eius
nominis ii. vnā ex filiabus suis commendabat sacris virginibus apud Ratisponā Deo
seruiētibus, vt (si illi videretur) pariter & illa spōsum deligeret immortalem: alioqui suo
tempore nuptui tradendam. Audiuit Bohemus virginem & nobilitate & forma præstā-
tem in monasterio præcludi: irritatur magis ea re, quod minus licere videretur. Patrem
virginis interpellare non ferebat, quod puellam monasterio à parente deputatam, arbi-
traretur sibi nequaquam permitti sponsandam. Fretus armis paternis & Bohemię viri-
bus, fidebat raptam defendere. Igitur aggressus magnum facinus, puellam (volētem an 30
nolentem incertum, magis autem est augurari promptam non valde repugnantem) ra-
puit, & abduxit ad interiora regni, coniugemq; sibi legitimis nuptiis asciiuit. Pater incō-
parabile nefas detestatus, quod auderet vir Imperio subiectus tantam irrogare & Impe-
ratori & domino suo iniuriam, statuit armis facinus coarguere: itaque magnis viribus
duxit in Bohemiam Otto. Occurrit Vdalricus senior cum filio, & ipsi exercitum in ar-
mis ducentes. Sed tamen præmiserat Vdalricus viros ætate & moribus graues, qui indi-
gnationem Imperatoris verbis & obsequiis tentarent delinire. Venerat post illos Iutta
filia, & (quando ita placitum videretur superis) obsecrabat patrem, vt quoniam factam
rem ad infectū nemo reduceret, nō committeret vt sanguine innoxiorum nuptias e-
ius commacularet: sumeret obsequia mariti, sumeret preces soceri, & post omnes placa 40
retur lachrymis filiæ: iam nō posse vindicari in Bohemos quod illam intactam præter-
iret. Imperator iusta satisfactione cōstituta, precibus & lachrymis filię cessit: permissaq;
Iutta Biticislao pacatum reduxit agmen, iam placatus.

CAP. 36.

*Imperator a-
pud Polonos
religionis er-
go peregrina-
tur.*

POLONIS per ea tempora præfuit Bolislaus dux Christianus, qui iustitia in subdi-
tos, & æqualitate in vicinos, & in Deum religione promeruit ab omnibus iustam vene-
rationem. Audiuit Otto ii. Imperator, cognomento Rufus, famā sancti martyris Adel-
berti, de mirabilibus quę operaretur per illū Deus: voluitq; inuiscere martyris sancti se-
pulchrum. insinuabat Bolislao aduentum suum, vt illi permitteret in ciuitate pro digni-
tate hospitium. Gauisus ille (dignationem interpretatus, quod à tātō principe terra eius
inuiseretur) non facile dictū est quanto honore, quo apparatu, quā magnifico instru- 50
ctu Imperatorem veniētem exciperet. Vidit Imperator in ciuitate ducis, & in mansio-
ne principis, eam quam nō putabat opulētiam, magnificū in omni ciuilitate apparatū:
mirat⁹ ministrorū ordinem, vasorū poculorūq; ex materia & arte præstantiā, genero-
sum principis animū, cūcta per hilaritatē largitatis maiora facientē. Non putabat Impe-
rator in ea gēte tantū splendorē extitisse. Vnde cōuersus in suos, Deposcit huius in nos
meritum

meritum viri, vt aliquo vicissim à nobis magnifico munere decoretur. Cernimus nihil deesse tantis opibus & regni amplitudini, quàm vt maiori fulgeat nominis dignitate. Si regem appellauerimus, & amicum Romano Imperio ascribamus, nihil indignum & rebus & viro fecisse videbimur. Probant principes Imperatoris consiliū. Igitur euocatum Bolislaum Imperator his verbis alloquitur, Ostendisse nobis animi tui magnitudinem & obsequii diligentiam, tibi nobisque gratulamur. Ideo te euocauimus in hunc cœtum principum, vt vicaria te remuneratione decoremus. Regium tibi nomen damus & honorem, & te Romani Imperii socium, amicumque Cæsareæ maiestatis ex hoc die ascribimus. Et hæc dicens coronam capiti eius imposuit. Deditque Imperator Bolislao 10 regi pro regalibus insigniis lanceam beati Mauricii, & clauum Domini. Hæc autem regalia insignia, corona scilicet, & sceptrum, & lancea, ad multa tempora in armariolo Cracouiensis ecclesiæ ad memoriam posterorum conseruantur. Rex autem Bolislaus, ob reuerentiam Imperialis dignitatis, & in pignus alternæ amicitiae & deuotionis, donauit Imperatori brachiū diui Adelberti martyris: quo assumpto ad propria ille reuersus est. Deinde quum ex hac vita subtractus esset rex Bolislaus anno Christi M X X V. 1025. Mesco filius eius regnauit pro eo, longè impar paternæ probitati: sed sustinuit eum magni patris dulcis apud omnes memoria, vt filii degenerem animum minus odirent subditi. Duxit uxorem nobilem, filiam memorati Ottonis Imperatoris, sororem nihilo minus Ottonis III. Sed hic Mesco quum desidia & deliciis resolutus, propriis non com- 20 munibus vtilitatibus intenderet, cœperunt exteræ nationes, quæ patri suo essent vectigales, minus honoris illi impendere, colla iugo subducere, & tributa regionum denegare. Contemptus ergo vixit non modò à suis, sed & ab exteris. Vtunque tamen illo vi- uente vixit in cordibus hominum memoria patris: cuius etiam reuerentia filio serua- bat qualemcumque obedientiam. Quum verò ille rebus exemptus humanis filium re- linqueret Kasimirum, cognomento Karolum, mox insurrexere procures, & filium cū Teuthonici nominis odio expulerunt regno.

*Imperator lau-
tè acceptus Po-
loni regem fa-
cit, & amicū
appellat.*

*Poloni regem
suum degenerem
expellunt.*

I A M erant Poloni sine rege, sine duce. Quum sibi quisque consuleret, & suis pro se 37 commodis inseruiret, cœpit in longinquum & procures & populum confusionis tēde- re. Non supererat regia nobilitas: nec erat cui deferrent honorē pro paritate nataliū. 30 Inuidebat quisque alteri regnum: nec tamen sine rege, sine duce poterant durare. Cœ- piteiectus regno Kasimirus vehementer desiderari: & de reuocando in regnum ma- gnus erat omnium consensus. Quæsitus per Germaniam inueniri non potuit, apud ma- trem, apud cognatos: nusquam repertus est. Transiens enim in Gallias longius (quò tu- tius lateret) monasterium Cluniacense ingreditur, habitum poscens fratrum, nec ape- riens cuius esset sanguinis. Suboleuerant vestigia qui quærebant: quibuscunque indi- ciis innotuit quòd apud fratres illos ignotus demoraretur. Venerāt eò missi in eam rem oratores: inuentus est iam annum septimum agēs in religione. Expositis autem itineris sui causis, vasa auri & argenti protulerunt, petentes vt regium illis sanguinem (in quo re- gni esset iusta successio) remitterent: magna in eo esse regni commoda, pauperum refri- 40 gerium, pacem temporum, finem bellis, diuinæ seruitutis gloriam inde prouenturam, nunciantes. Abbas id neque sui neque ipsius Kasimiri esse potestatis respōdit, semel Deo oblatum, seculo remittere. Sed si tanta regni commoda in Kasimiro essent constituta, adeant summum pontificem, ab eo dispensationis gratiam poscentes. Illi non segnes Ro- mam petunt: Benedicto IX. tum summum administranti pontificatum, rem aperiunt, dispensationem apostolicam requirentes. Auditis autem Papa Benedictus Poloniæ de- solationibus, Christiana compassus pietate genti ob regem amissum, Kasimirum ad re- gendam Poloniam redire concessit: permisitque vt inito matrimonio, posteritati consti- tuendæ operam impenderet. Ferunt, ob titulum huius dispensationis, indictū esse Polo- nis, vt in tonsura rotunda capillorū diu se conformarēt ritibus religiosorum: quā post- 50 ea ignominiam abolendo, supra cæteras nationes cœperunt nutrire capillum. Idque ad nostra tempora durauit, vt foemineū in morem capilli dorfa virorum flagellent. Statutū nihilominus tum esse aiunt à Pontifice, vt pro alendo in perpetuum lumine, in ecclesia beati Petri Romæ, censum soluerent: quod in Polonica lingua *Snato Petre*, hoc est san- ctum beati Petri vocatur. Igitur legati exequuti negotium, assequuti propositū, læti & alacres recipientes suum ducem Kasimirum, redeūt in Poloniam. Multa erant illi initio

*Poloni regem,
quē eiecerunt,
in Gallia repe-
runt.*

*Papa mona-
chum voto so-
lutum regem
fieri & uxore
ducere permis-
sit.*

noui regni certamina: excreuit multorum & intus & foris per absentiam insolentia: cui reprimendę posteaquam diu laborauit, regno suo tranquillitatem reddidit. Accepit autem uxorem ex Russię principibus nobilem, nomine Debronegam, dignam pro virtute cognomine Marię: ex qua sustulit quatuor filios, Bolislaum, Verladum, Mesconem, Et nem. Quo tempore, quum iam ageretur XL. post mille annus, Aaron episcopum Cracouiensem Benedictus Papa, quum in Coloniam Germanię descēdisset, consecrat archiepiscopum, hac quę seruata est forma verborum: Pro reuerentia principis apostolorum, sub cuius velamento te constituisti, & pro amore diui Kasimiri regis vestri, coniugisq; Marię, amborumq; filii Bolislai, totiusq; regni, stabiliamus, benedicimus in perpetuum archiepiscopatum apud ciuitatem Cracouiensem, qui hactenus erat episcopus: cui etiam subiicimus omnium episcopatum parrochias, quę in omni regno sunt Poloniae, vt archiepiscopali more tu frater omnibus pręsideas. Tibi quoq; archiepiscopo concedimus pallium, diebus solennibus deferendum.

CAP. 38.

Wago episcopus
sororem
Obotritorum
regi dat in ma-
trimonium.

Obotritorum
regem filius a
religionis stu-
dio abducit.

Obotritus tri-
butum a pon-
tifice recipit.

Pontifex cir-
cumuentus, a-
lioqui nihil
daturus.

SED ne longius a temporibus nostris excurramus, paulo nobis retrocedendum est. Florebant satis per trium Ottonum tempora res Christianę in Wandalia huius nostrę regionis. Nam Wago, vir nobilis, tertius Aldenburgenſi ecclesię pręfuit pontifex, successitq; Eguardo. Hic in summa prosperitate inter Wandalos degēs, sororem fertur habuisse speciosam: quam coniugem postulauit Obotritorum regulus Bilug. Quumq; interpellationibus crebris pontificem super hac re conuenisset, quidam familiarium episcopi petitionem incauta verborum iniuria repulerunt, dicētes iniustum esse pulcherrimam virginem inculto & agresti viro copulari. Quam ille contumeliam prudenti dissimulatione compressit, & amoris stimulo incitatus preces iterare non destitit. Timens autē episcopus ne ecclesię nouellę grauius inde aliquid, si pernegaret, oriretur, postulationi eius annuit, data illi sorore in coniugium. Procreauit autem ex ea filiam nomine Hodicam: quam pōtifex auunculus monasterio virginum contraditam, & sacris literis eruditam, abbatissam pręfecit virginibus in Magnopoli, quum tamen necdū legitimos peruenisset ad annos. Quod frater puellę Mizisla ægerrime tulit, odio (licet occulto) cōcitatus Christianę religionis: timens ne peregrinus mos ille latē per omnem serperet regionem. Patrem verō frequenter commonuit peracerbē, quasi qui mente alienatus superuacuas diligeret adinuēctiones, nec timeret patriis derogare legib⁹, prius quidem ducēs uxorem Teuthonicā, deinde filiam suam monasticę cōtradens clausurę. Quūq; his verbis patrem sepe exacueret, cępit ille sensim animo flecti, & iam cogitare de acceptę cōiugis repudio & rerum mutatione. Sed conatus eius timor repressit: eo quod grauium causarum introitus semper fuit difficilis, virtus quoq; Saxonum admodum esset formidabilis: necesse enim fuerit, repudiata sorore pōtificis, & diuinis rebus pessundatis, statim ad bella peruenire. Quadam die contigit episcopū venire in urbem Magnopolim visitationis gratia: quo etiā Bilug cum primoribus illi occurrerat, excepturus sororium siue propinquum suum simulata deuotione. Episcopum igitur publicis causis intentum sæpe dictus Obotritorū regulus palam alloquitur, Magnas, inquit, pierati tuę pater venerabilis debeo gratias, quibus agēdis licet totus non sufficio (priuata enim beneficia quę mihi impendisti, quia multiplicia sunt, non faciliē numerantur) generalem prouincię salutem dissimulare non debeo. Sollicitudo enim tua super ecclesiarum instauratione & animarum salute omnibus manifesta est: sed nec latet quātas principum offensas tua prouidentia fregisti, vt cum pace & gratia in principum tranquillitate degamus. Honori ergo tuo, si expostulati fuerimus, & nos & nostra incunctanter impendimus. Petitionem autem paruulam apud te deponere, tua inuitat humanitas. Est apud Obotritos pontificale tributum quod pro decima imputatur, de quolibet aratro, quod duobus bobus & vno equo constat, mensura grani, & quadraginta restes lini, & duodecim numi probatę monetę, pręterea vnus numus pro colligente. Hęc me rogo sinas colligere, deputanda stipēdiis neptis tuę filię meę. Quod ne fortē ad tui iniuriam & annōx diminutionem rogare videar, adiicio possessioni tuę in singulis urbibus quę sunt in terra Obotritorum, villas, quas ipse elegeris, exceptis iis quę ad ius pontificale Imperatoria dudum concessione peruenerūt. Pōtifex non attendēs callidissimi hominis dolum verborum colorib⁹, adumbratū, reputans etiā nihilo officere rerū permutationē, sine mora petitioni eius annuit. Ipse quidē villas opulētissimas accepit: tributum verō quod diximus,

diximus, sororio suo in manus filiae eius collocandū resignauit. Aliquandiu apud Obotritos commoratus, prædia colonis exercenda distribuit: ordinatisque omnibus, in terram Wagriorum ad ecclesiam suam est reuersus.

HABVIT autem pontifex, præter alias, duas nobiles curtes, apud quas frequenter CAP. 39.
 commanere solebat: vnam in via publica, quæ dicitur Buza: alteram super fluuiū Trauenam, in loco qui dicitur Nezetma: vbi etiam fuit oratorium & concameratio murato opere facta, non longè à radice montis quem veteres Eilberg, moderni, propter castellum impositum, Zegeberg dixere. Post multos ergo dies, quum pōtifex Wago alias Episcopales possessiones rex populatur.
 occupatus, terram Obotritorum rarius inuiferet, supradictus Bilug vnā cum filio Mizla opportunitatem nactus, dolum quem erga Deum & pastorem sanctum conceperat, paulatim detexit: cœpitque possessiones episcopales (quas ille vt fidei & affini suo tuendas episcopus commendauerat) occultis vastare latrocinis, & submittere seruos, qui prædam inde clam & apertè abducerent. Conatus eius ad id vsque processit, vt episcopum sicut decimarum iure, sic possessionibus exueret, perturbatoque capite cultus omnis facilius pateret exterminio. Pontifex admonitus quum veniret in prouinciam, cum colonis habita inquisitione,prehendit ad liquidum quorum machinamentis tanta possessioni immitteretur latrocinia. Permotus itaque (non mirum) stupore atque timore, quod atrocissimos insidiatores inuenisset eos quos putabat amicissimos, iamque præsentens nouellæ plantationi imminentem defectionem, multum cœpit animo turbari. Recurrens ad id quod pro tempore tutius videbatur consilium, tentare cœpit si fortè verbis suasibilibus mederi possit morbo paulatim subrepenti. Multis sororium blāditiis cœpit mulcere, vt à cœptis desisteret, nève possessiones ecclesiasticas latronibus depascendas exponeret: prouenturam sibi, nisi resipuerit, non modò Dei offensam, sed & maiestatis Imperatoris iustam censuram. Ille obiectis dolos præstruens respondit, nunquam se erga dominum & patrem tantam admisisse imposturam, ad quem semper habuerit animum optimè affectum. Si quid autem inuito se factum sit, latronum insidiis esse peractum, qui de Wilsis seu Rugianis commeantes, fortè nec illius prædiis parcerent, si sinerentur: se quidem ad illos cohibendos, consilio & auxilio semper affuturum. Facile ergo persuasum est bono & simplici viro, opinionem de affi-
 ne conceptam deponere. Postquam autem accepta satisfactione pontifex abcessit, illi statim, rupta pollicitatione, ad cœpta reuoluti sunt crimina, furtisq; villarum incendia miscuerunt: præterea colonis omnibus qui ad ius episcopi pertinebant, nisi quātocyus prædia deferrent, mortem sunt interminati. Sic factum est vt deserti agri, vacuefactæ sunt possessiones. Accessit his malis, quod idem Bilug matrimonii sui iura corruptit, repudiata sorore pontificis: fuit hæc causa inimicitiarum præcipua occasio. Cœperunt res ecclesiarum paulatim titubare, nec fuit vnde status nouellæ ecclesiæ posset ad plenum conualescere: eo quod Magnus Otto iam pridem vita decessit, mediūq; nec non I. I. Otto, bellis Italicis essent occupati. Ob quā rem Wandalis temporis opportunitate freti, non solum diuinis legibus, sed & Imperatoris iussibus cœperunt paulatim obniti: so-
 lus Saxonis dux Benno (filius hic erat Hermannis ducis, quem Magnus Otto sublimauerat: quod in Saxonia diximus) aliquam dominationis vmbram, licet tenuem, prætere-
 dere videbatur: cuius solo respectu Wandalorum impetus sunt retardati, ne aut fidei Christianæ palam renunciarent, aut arma corripere. Wagone in hoc rerum statu facto de medio, Ezico successit in cathedram: iste suscepit ordinem à sanctissimo Adal-
 dago, Hamburgensi archiepiscopo. Quatuor ergo pontifices ante exsidium Aldēburgē ecclesiæ extitisse comperimus, Marconem, Eguardum, Wagonem, & Eziconem: quorum temporibus Wandalis vtunque in fide perstiterunt: ecclesiæ per prouinciam sunt erectæ, monasteria virorum ac mulierum Deo seruientium constructa sunt plurima. Sed hæc tandem sub Ezicone res inclinauere.

PRINCIPES eorum Wandalorum qui Winitis siue Winulis dicuntur, fuerunt eo CAP. 40.
 tempore filii Bilug, supra memorati principis, qui per Christianismū primus ex hac gente nobis innotuit. Qui ad annum Christi nongentesimum octuagesimum, quum iam malè Christianus videretur, defecit moriens. Reliquit autem filios, Mizla, Naccō, & Sederich: sub quibus pax continua fuit, & illi sub tributo Saxonibus seruierunt. Sed Mizla ille Obotritorum princeps, Christū palam cōfitens, clam persequabatur: sororem

Dani Saxoniam
populati ce-
duntur.

Pomerania,
Stetini, &c.
ducum series.

Oppida olim
celebria nunc
rustica.

Bernardus Sa-
xo aduersus
Imperatorem
rebellans, mo-
ritus desistit.

Wandali du-
ram nimis do-
minationem
excitant.

Wandali do-
lor contume-
lio erepulse
ad bellum im-
ellit.

consanguineam, Deo dicatam virginem Hodicam, monasterio virginum, cui præerat in Meklinborg, extraxit, & cuidam Bolislao inuitam scelerato iunxit cōiugio. Cæteras virgines, quæ ibidem sunt repertæ, aut militibus suis coniuges tradidit, aut in terrâ Wilforum seu Rugianorum transmisit: sicque monasteriū illud deperit. Siquidem in diebus illis (permittente Deo, propter hominum peccata) perturbata est apud Danos & Wandalos tranquillitas, & pulchris diuinæ religionis incrementis inimicus homo superseminauit zizania: nam eodem ferè tempore Zuenotto (quem diximus) res in ipsa Dania perturbauit. Quo tempore quum iam Dania bono rege indigeret, factæ sunt illæ grauissimæ Danorum in Saxoniam excursionses, vastatis initio maritimis Haderiæ. Inde maritimam omnem terram Saxoniam ferro & igne deformarunt, pugnantes apud 10 Stadium feliciter in Saxones. Sed per Visurgum ascendentes, ductore Saxone perueniant in difficilissima loca, cæsi que sunt ad vnum omnes: quam rem in Saxonia diximus. Harwaro Saxoni nomen erat, qui ductu suo hostes perdidit: qua de re nomen eius carminibus patriis diu celebre permansit. Sed priusquam ad sequentia transeamus, reddendus est antiquitati suus honor, ut successiones principum agnoscamus, quorum est memoria nostra tam clara posteritas: duces dico Pomeraniæ, Stetini, Wolgasti & Magnopolis. Aperuit autem primos nobis Christianismus: nam qui fuerint in paganismo prioribus annis, nobis sunt incomperti. Ottonis ergo i. temporibus, in hac maritima Wandalia latissimè dominabatur princeps illustris Bilug, de quo supra memorauimus. Cuius ditionis latissimi termini à Wislao fluuius (quem veteres Vistulam vocant) per mari- 20 timos tractus, peruenere in vicina Cimbrorum, hoc est Iutiæ, in veterem urbem, quam Wandali sua lingua Starigard, Saxones vocauerunt Aldenburgum: in qua omni ditione olim florere vrbes Wineta maritima, & caput religionis in gente, Rethre, Iulinū, Starigard, Wolgastum. Nonnulli arbitrantur Iuliam Augustam aliquādo vocitatam: sed de his quid sentiam, non multo antè dixi. Demyn dominium putant tum appellari, Havelberg. Custin, Melchow, Kiffin. Rabel rebellionem vocari putant, Meklinburg, Mersburg, Aldenburgum. Nunc rustica oppida, tum ciuilitate instituta ciuitates. Hic Bilug filios reliquit Mizislao (de quo statim supra) Naccon, Sederich: quibus est partitus ditionem.

CAP. 41. C I R C A quæ tempora impletus est annus à Christo MIL. quo fortissimus Impera- 30

I O O 2. tor Otto III. quum iam tertio Romam victor intrasset, immatura morte subactus oc-
cubuit. Cui successit Henricus eius nominis I. per electionem prior assumptus, ad cō-

stitutionem quam de electoribus Imperii Otto III. cum summo pontifice Gregorio sancit. Quo etiam tempore, mortuo Bennone Hermannii filio, Bernardus filius, tertius eius stirpis, Saxoniam dux, rebus præfuit. Animosus iuuenis, parum memor auitæ humilitatis, & Imperatoriæ in domum eius largitatis, rebelles animos Henrico Imperatori est ausus ostentare. Commouit multam nobilitatem sibi aduersus Imperatorem conspirantem: sed interuenere (quod in Saxonia diximus) viri boni, pacis zelatores, qui iuuenilem frangerent impetum, & Imperatori illum reconciliarent. Sed interim Wandali, rebus à duce turbatis, de sua quoque libertate cogitarunt, quod tributis grauarentur. Bernardus enim dux omnes Saxoniam ecclesias terruit atque turbauit, illas præsertim quæ in rebellionem eius ad Imperatorem, illius malitiæ noluerunt subscribere. Ac-
cessit his, quod idem dux gentem Winulorum per avaritiam crudeliter opprimens, ad
necessitatem paganismi coegit. Sanè eo tempore Wandalarum dominio potiti sunt
Theodericus marchio Brandenburgensis, & dux Saxoniam Bernardus: illo quidem ori-
entalem, isto occidentalem premente Wandalarum sub tributo prouinciam: quorum
ignauia nescio an improbitas, coegit Wandalos fieri Christianæ fidei desertores. Rudes
enim in Christi fide gentilium populos, quos optimi quondam principes cum summa
lenitate fouerant, temperantes rigorem iis quorum insisterant salutem: isti verò tanta cru-
delitate insequuti sunt, ut excusso tandem seruitutis iugo libertatem suam armis defen-
dere cogerentur. Principes tum erant Wandalarum Mistiwoi & Mizzidrag, quorum
ductu seditio est inflammata. Nam Misizla horum pater, ad annum nonagesimum non-
num moriens, hos filios reliquit successores. Proditum est veterum narratione, quod i-
dem Mistiwoi postulauerit sibi dari coniugem, ex neptibus quandam Bernardi ducis:
quam etiam ille nō negans, spem fecit poscenti. Imminebat tum expeditio Henrici Im-
peratoris

peratoris

peratoris in Italiam: ad quam vocatus dux Bernardus se accinxit. Intelligens hoc memoratus princeps Wandalorum, ut futurum matrimonium aliquo in ducem obsequio mereretur, mille ex suis armabat in ducis comitatum, ipse quoque comes ibat duci proficiscenti. Quumque magna essent Imperatori praelia in Italia, praesertim Calabria, milites Wandali in prima semper pugnantis acie penè omnes perierunt: qua ex re deuinctissimum sibi suum se habere ducem arbitrabatur. Quumque rediens de expeditione pollicitam sibi puellam deposceret, Theodericus marchio fertur rem disturbasse, confanguineam ducis exclamans non dandam cani. Quo ille audito vehemèter indignatus, abscessit. Dux ista comperiens non probabat,angebaturque, suspicatus quod
 10 euenerat de rebellione: missoque post eum nuncio reuocauit, ut optatis nuptiis potiretur. Ille amaricatus fertur respondisse reuocanti, Oporteret generosam magni principis neptem nobilissimo viro copulari, non dari cani. Magna nimirum sanguini nostro gratia rependitur pro obsequio, ut iam canes, non homines iudicemur. Si ergo canis fuerit valens, magnos dabit latratus & morsus. Et hæc dicens reuersus est in Wandaliā: & primò omnium abiit in ciuitatem Rethre, quæ est in terra Luticiorum, in dominatu (ut coniectura est) nunc Stargardenfi. Nam vrbs tota deperiit, nec de nomine quicquam remansit.

CONVOCATIS ibi Wandalorum principibus qui orientē habitant, causatus est CAP. 42.
 de iniuria irrogata grauique contemptu, quod Saxonum æstimatione gens omnis inter canes deputetur. At illi, Merito, inquiunt, hæc pateris, qui spretis contribulibus tuis excoluisti Saxones, gentem perfidam & auaram. Iura ergo nobis quod deferas eos: & stabimus tecum. Quo iurante arma illi expediunt: & dum Bernardus dux abesset, bellis intentus ad interiorem Germaniam, Wandali vastant Nordalbingiā: hæc est Holsatia, cum conterminis. Deinde reliquam peragantes Saxoniam, omnes ecclesias incenderunt, & usque ad solum diruerunt. Sacerdotes autem & reliquos ecclesiarum ministros variis suppliciis enecantes, nullum Christianitatis vestigiū trans Albim reliquerunt. Apud Hamburgum eo tempore & deinceps multi ex clero & ciuibus in captiuitatem abierunt, plures in odium Christianismi sunt interfecti. Narrant seniores Wandalorum, ait Helmoldus (cuius hæc sunt ferè ad verbum omnia) qui omnes barbarorum
 30 res gestas memoria teneret, Aldēburgum ciuitatem populosissimam ex Christianis inuētam. Sexaginta ibi presbyteri, cæteris more pecudum trucidatis, ad ludibrium sunt seruati: quorum maior loci præpositus Oddar nomen habuit. Ille ergo cum cæteris tali martyrio consummatus est, ut cute capitis in formam crucis incisa, ferro cerebrum singulis aperiretur: deinde ligatis post terga manibus, confessores Dei per singulas ciuitates Wandalorum sunt tracti, donec deficerent. Taliter illi spectaculum facti & angelis & hominibus, in stadio mediū cursus victorem spiritum exhalauerunt. Multa in hunc modum, per diuersas Wandalorum & Nordalbingorum prouincias facta memorantur. Omnes igitur Wandali, qui intra Albim & Oderam habitant, per annos
 40 LXX. & amplius Christianitatem coluerunt, omnium tempore Ottonum trium Imperatorum: hoc modo se absciderunt à corpore Christi & ecclesiæ, cui antè fuerant coniuncti. Hæc facta sunt ultimo tempore Libentii archiepiscopi Hamburgensis, sub duce Bernardo Bennonis filio, qui populum hūc grauiter afflixit. Theodericus marchio, magnam antè tenens in Wandalico solo prouinciam (cui eadem fuit in gētem auaritia, similis crudelitas, qui occasione præstitit auersioni gētis) depulsus honore, exutus est à Wandalis omni suo principatu: præbendarius factus in Magdeburgo, miseram vitam in calamitate finiuit. Memoratus tamen Mistiwoi circa vltima tempora vitæ ductus factorum pœnitentia, & ad cor reuersus, quum noller Christianitatem deserere, pulsus patria ad Bardos concessit: ibique fidelis consenuit & finiuit. Bardorum vicum appellant Bardewick.

Saxonia à Wandalis vastatur.

Presbyteri atrocissimo supplicio affecti.

Wandali in paganismum relapsi.

Wandali resipiscentia & mors.

50 DISTURBATIS rebus sacræ religionis per Wandaliā, Folquardus post Ezi- CAP. 43.
 conem (qui ante tumultuationē rebus excessit humanis) in pontificatu erat Aldenburgensi, quum inundatio illa & euastatio fieret: utcunque saluatus euasit periculū. Quumque videret nullam sibi superesse spem fructificandi in credito sibi populo, propter feruorem recentis crudelitatis, abiit in Norwagiam: ibique multos domino lucratus, cum gaudio rediit Bremam. Per absentiam autem eius, quum res ad quandā tranquillitatem

*Ecclesia apud
Wandalos in-
stantur.*

*Episcopi dere-
cuperandis opi-
bus cura.*

*Operarius
mercede, qua
dignus sit, con-
tentus esto.*

*Quod satis est
cui contingit,
nihil amplius
optet.*

*Homini auar-
i intolerabili
dominatio.*

*Sic Macedones
Paulo apud
Corinthios a-
genti subuene-
runt. 2. Cor. 11.*

denuo componeretur, & spes aliqua affulgeret admittendæ à populo prædicationis, ordinatus est à metropolitano Hamburgensi (quem Vnwanum fuisse conicio) in sedem Aldenburgensem, mortuo iam Folquardo, Reginbertus. Is tempora sua in prædicatione diuini verbi feruens consumpsit, quieuitque in pace. Vnwanus autem metropolitani quum Bernardum ducem iam Imperatori conciliaffet, prudenter apud ducem effecit, ut Wandalis tributo moderato, ad ducis quoque beneuolentiam rediret. Ad matris autem Hamburgensis ecclesiæ restorationem, venerabilis metropolitani fertur post cladem Wandalicam, ciuitatem & ecclesiam fecisse nouam, simul ex singulis congregationibus suis, quæ virorum essent, tres eligens fratres (ita ut duodecim fierent) qui in Hamburgo canonica degerent conuersatione, & populū auerterent idololatriæ cultu. Ordinauitque in Wandalia, mortuo Reginberto, Bennonem, virum prudentem, qui de fratribus Hamburgensis ecclesiæ electus, in populo Wandalorum multum prædicando fructum attulit. Hic sanè magnæ deuotionis vir, cupiens Aldenburgenfis sedis diruta omnia restaurare, perquirere cœpit de possessionibus & redditibus, quos ad ius episcopale Magni Ottonis deputauerat institutio. Sed quia post excidiū Aldenburgenfis ecclesiæ, primitiua instituta & magnorum principum donationes venerant in abolitionem, & Wandalorum possessioni cesserant, memoratus pontifex in præsentia ducis Bernardi questus est, quoniam Wagrii, & Obotriti, ceterique Wandalorum populi debita sibi & ecclesiæ negarent stipendia: quid faceret? Ea de re principes Winulorum à duce sunt in colloquium euocati: & inquisitione habita quare pontifici legitimā subtraherent annonam, illi prætere de cœperunt varias exactionum impositiones: expedire sibi egredi terra, quam implicari maioribus vectigalium pensionibus. Consideras igitur non posse instaurari ecclesiastica iura, secundum eam formam qua fuerant tempore Ottonis I. petitione adhibita vix obtinuit, ut de qualibet domo, paupere vel diuite, per omnem Obotritorum terram, duo numi pontificalibus soluerent impensis. Præterea curtes illæ nouissimæ Buzu & Nezetma, & ceteræ possessiones in terra Wagriorum, episcopo restitutæ sunt rursus incolendæ. Illa verò prædia quæ fuere in remotiore Wandalia, quæ olim ad Aldenburgense episcopium pertinuisse commemorat antiquitas (quorum nomina, de Ritzewe, Morize, Cusni, cum attinentiis suis) episcopus Benno nullatenus per ducem obtinere potuit, licet ad ea requirenda enixius contenderet per opportuna tempora. Postquam autem placuit piissimo Cæsari Henrico curiā celebrare in arce Werbena, iuxta Albim fluuium, ad experiundos pertentandosque animos Wandalorum, venerunt omnes principes Winulorum in præsentiam Cæsaris, seque Imperio ad bonum pacis & tranquillitatis commoda obtemperaturos semper sunt protestati. Ibi quoque Aldenburgenfis pontifex, veterem super iuribus ecclesiæ suæ renouauit questionem. In facie Imperatoris interrogati Wadali de possessionibus ad ius ecclesiæ spectantibus, recognouerunt, vrbes aliquot suburbiaque ecclesiastici iuris esse, & ad pontificem pertinere. Præterea omnes Obotriti, Kiffini, Polabi, & Wagrii, & ceteri Wandalorum populi, qui terminis Aldenburgenfis ecclesiæ concludebantur, polliciti sunt dare omnem censum, quem pro decima Magnus Otto ecclesiasticis stipendiis deputauit, quorum tamen pollicitatio plena simulatione fuit. Statim autem ut Cæsar soluta curia se vertit ad alia, nihil de promissis impleuere. Dux quoque Bernardus, in armis quidem strenuus, sed totus auaritiæ seruiens, Wandalos (quos è vicino positos, bellis siue pactationibus subegerat) tantis vectigalium pensionibus onerauit, ut nec memores dei nec sacerdotibus ad quicquam essent beneuoli. Quamobrem Christi cōfessor Benno, videns legationis suæ ministeriū à principibus seculi non solum non adiuuari, sed penitus impediri, casso labore fatigatus, quum non inueniret ubi quiesceret pes eius, peruenit ad sanctissimum virum Berwardum Hildesemensem episcopum, ostendens ei angustias suas, & quærens in tribulatione consolationem. Ille (ut erat vir humanissimus) collegit hospitem, præbuitque exulanti hospitalitatis humanitatem: & de facultatibus ecclesiæ suæ suppeditauit ei vitæ stipendia, quatenus ad legationis suæ opus exiens & rediens, inueniret stationem tutam in qua pausaret. Eo tempore memoratus pontifex Berwardus in possessione, quæ sibi hereditario iure prouenerat, magnam fundauit ecclesiam, amplissimis (ut videri potest) impensis, in honorem sancti Michaelis archangeli: quod etiam copiosam monachorum turmam ad seruiendum Deo congregauit.

gavit. Consummata igitur ad votū basilica, ad denūciatum dedicationi festum conuenit immensa multitudo, vbi sinistrum ecclesię latus Berno episcopus quum dedicaret, à populo cōpressus & attritus, post paucos dies ingrauescēte morbo vita functus est. In aquilonari eius ecclesię regione honestam obtinuit peregrinus pontifex sepulturam, in ecclesia quam ille rogatus benedictionis munere consecrauit.

MEINERVS illi in Aldenburgenſi ecclesia succedens, benedictionem & consecrationem episcopalem obtinuit à Libentio secundo, Hamburgēſi archiepiscopo, nec amplius præferunt annales de gestis eius: vnde coniicimus breuē fuisse eius præſulātū. Abelinus post illū ordinatur ab Alebrādo metropolitano. Quo tempore pax solida fuit in Wandalia. Hoc tametsi testis noster asseueret, pacem fuisse solidam per Wandaliā, ita accipimus, quia nulla tenuerunt arma, soluēre procures cōsuetā Saxonibus tributa, rustica plebs (pro sua consuetudine) impositum censum non recusabat. Cæterū, in quo maior vis erat, non erat pax ad Deum: abiecta erat Christiana religio, redierunt ad vomitum canes. Nec id dux Saxonię magnopere curabat, tributis & censibus contentus: & si obniteretur, non suppetebant vires aduersus tātā nationem. Regū opus erat & Imperatorum, reponere iugum quod ab initio imposuere genti. Nam primus Otto Imperator adegit post Danos & Wandalos suscipere Christi iugum: quod (vt diximus) per temporarium Ottonum tenuerunt, & proiecerunt per occasionem contemptus principis Mistiwoi: nec antē receperunt, quā armis Henrici Leonis ducis Saxonię (qui potentia reges equabat) à terra & à mari, pressuris Waldemari primi Danorum regis adigerentur: quod sequentia tempora monstrabunt.

SED paulo ante hæc tempora Henricus Imperator in Bohemiam parabat expeditionem, armis adiutus inter alios principes etiam Bernardi ducis Saxonię. Belli autem gerendi hæc suberat tum ratio. Quum Poloni Bohemiq; Romano parent imperio, orta inter eos similitudo, & perinde bello, Imperator suarum esse partium duxit de legibus pacis tractare, imperauitq; vtrique vt ab armis discedant, iustitia & æquitate, non bello decertent. Contumacia videbatur apud Bohemos, quod Biticeſlaus dux insolentior esset Bohemorum, ex numero filiorum ad arma valentium, animos ducens. Quinque enim sustulit ex Iutta natos, Spitigneum, Conradum, Wladislaum, Jarimirum & Ottonem. Iam antea victor Vngariam quoque peruastabat. Duxit ergo in Poloniam, vturus aui iniurias, quod ille oppressus esset à Polonis, quū etiam illi Cracoviam adimerent. Imperator iterum Bohemo mandat, quæ abstulisset Polonis, reddat, alioqui armis adigendum. Duxit ille leuius, & mandata & minas remandans Imperatori, se tributa debere annua Imperio, boues centum viginti, talenta centum quinquaginta: ea separatim exhibere quotannis: supra id si quid posceret, Imperatorem ab æquo discedere. Imperator magno agmine ducit in contumacem: densis syluis magno exercitu difficulter ingreditur Bohemiam. Ingressus autem excipitur inſidiis, multis suorū captis ac trucidatis. Sed tum nihil salubrius quā retro pedem ducere. Parte ex altera Bernardus Saxonum dux victor ingreditur, & vastato solo quod erat in conspectu, vbi casum Imperatoris accepit, onustus præda regreditur. Sequenti tamen anno reuersus, cum copiis Imperator, perpulit ducem vt se dederet. Imperator autem, rebus ex sententia inter Bohemum & Polonum compositis, reduxit exercitum. Huic duci iam rebus excedenti, successit maior natus filius Spitigneus. Is omnes Teuthonici nominis excedere iubet prouincia: nec matrem Teuthonici sanguinis passus est intra limites consistere ditionis. Nec mitior in fratres, quos etiam bello persequitur. Wladislaus ad Andreā regem Vngarię profugit: cæteri se fratri permittunt. Reuocatus inde Wladislaus ex Vngaria, pace inter fratres sequuta recepit quæ sua essent, & vnde ad bonum modum pro rerum qualitate se sustineret. Nec enim passi sunt dirimere paternam ditionem, rectē sentientes. Quod si seruassent in hunc diem Germaniæ principes, res multo florerent per Germaniam pulchrius. Stetitq; sub hoc duce diu quæta Bohemia.

CONRADVS Sucus Romanum tenebat Imperium, qui insolētiā Wandalorum à Christo & Imperio deficientium non tulit. Quo factum est vt Winulos frequentibus bellis attereret. Verum tamē Christiana religio & cultus domus Dei paruum recepit tum per arma incrementum, præpediēte auaritia ducis Saxonū: tributis immani-

CAP. 44.

Pax in Wandalia, sed religione vera, abiectione.

Imperatorum & regum officium.

CAP. 45.

Bohemus Polonis bellum inferit.

Imperator Bohemum aggressus subigit.

Regnorū amplitudinem seruandatio.

CAP. 46.

Conradus Wandalos armis non potest Christo lucrificare.

I O 2 5.

Godscalcus
Wandalus pa-
tris mortem
vilescitur.

Pius dolor
Godscalci, &
resipiscencia.

Pacis conditio
nes querens
credulos non
reperit.

CAP. 47.

Godscalcus ca-
ptus, federe
inito dimitti-
tur.

Rex Danorū
in Iulineses
eodem pater-
nā vlcisci sta-
uit.

ter inhiabat. Didicere præfecti quod principi gratum cernerent: nam omnia corradē-
tes, nec ecclesiis nec sacerdotibus quicquam sunt passi esse residui. Principes Wādalo-
rum tum fuere filii Mistiwoi, qui deficiens moriendo ad annum Christi xx v post mil-
le, successores reliquit filios, quorū hæc nomina, Anatrog & Gneus, tertius Vdo malè
Christianus: vnde etiam pro crudelitate sua, à quodam Saxonum transfuga improuisè
confossus est: cuius filius Godscalcus nomine, apud Luneburgum scholasticis erudie-
batur disciplinis. Qui morte patris comperta fidem reiecit cum literis: amneque trans-
misso peruenit ad gentem Winitorum, congregataque multitudine latronum, percu-
sit in vltionem patris omnem terram Nordalbingorum. Ibi semper prima Wandalorū
palestra in exercenda sæuitia, quòd nulli ibi protectores viderentur. Tātas autem stra-
ges fecit Christianæ plebi, vt crudelitas omnem modum excefferit: nihilque remansit
in Holsatorum ac Stürmariorum prouincia, siue eorum qui Thietmarsii dicuntur, quod
manus eius effugerit, præter notissima illa præsidia, Etzeho & Bokelenborg. Illò enim se
quidam armati contulerunt cum vxoribus & paruulis, & substātiis quæ direptioni su-
perfueraut. Quadam igitur die, quum memoratus princeps Godscalcus latrociniali
more per vicos & campos vagaretur, videns regionem viris & ecclesiis pridem refertā,
nunc redactam in solitudinem, exhorruisse fertur propriæ crudelitatis opus, & tactus
dolore cordis; intra se deliberauit, à nefariis cœptis tandem cohibere manus. Auulsus
ergo parumper à sociis, & quasi ad insidias exiens, inopinatè offendit quendam Saxo-
nem Christianum: qui quum armatum venientem eminus fugeret, ille clamore subla-
to hortatur vt subsistat, iurat se illi nihil nociturum. Quumque vir timidus recepta fidu-
cia substitisset, cœpit percunctari ex eo quis esset aut quid nosset rumoris. At ille, Ego,
inquit, sum homo pauper Holsatia natus. Sinistros autē rumores quotidie experimur:
quia princeps iste Wandalorum Godscalcus multa mala infert populo & terræ nostræ,
sitimque crudelitatis suæ satiare quærit sanguine nostro: tempus autem esset vt vindex
Deus vlcisceretur iniurias nostras. Cui Godscalcus, Multum, inquit, coarguis virum il-
lum Wandalorum principem. Reuera enim multas ille pressuras excitauit populo &
terræ vestræ: vindex tamen paternæ cædis est ardentissimus. Ego sum qui tecum lo-
quor: propera, vt loquamur apertius. Doleo vicem vestram, mihiq; impositum esse
tantum sumere vltionis in Deum & Christicolas, veruntamen iam vehementer cupi-
ens redire in gratiam eorum quibus tantum vltionis irrogauit. Accipe ergo verba mea,
& reuertaris ad populum tuum: annuncia vt ad locum illum (significabat autem quem
vellet) mittant viros fideles, qui mecum agant de fœdere & pacis conditionibus. Quo
facto, omnem hanc turbam latronum, quæ mihi magis necessitate quàm voluntate ali-
tur, dimittam. Quum autem venisset ad præsidium homo rusticus, in quo Saxonum re-
liqui magno timore delituerunt, intimaui senioribus verbum absconditum, suggerēs
omnimodè vt mitterent viros ad præfinitum colloquium. At illi non intenderunt, re-
putantes dolum insidiis opportunum.

P o s t non multos dies, quum idem Godscalcus iam fiducia conceptæ pacis incu-
riosius transiret, à duce captus est, & in vincula more latronis est coniectus. Reputans
ergo dux, virum fortem & ad arma strenuum vtilem sibi futurum, comperto etiā quòd
iam de pace cogitauerit, mandaueritq; Saxonibus Trāsalbinis: iniit cum eo fœdus, &
honorificè donatum abire permisit. At ille dimissus abiit ad regem Danorum Kanutū,
& mansit apud illum multis diebus, variis bellorum laborumq; exercitiis in Norwa-
giam, in Angliam, virtutis sibi decus consciscens. Adeo apud regem sit commendatus,
vt ad regii generis nuptias perueniret. Inde verò longo postliminio in terram patrum
suorum redire meditatus, non facilè dimittitur à rege. Kanutus enim rex, paternarum
memor iniuriarum, bellum parauit in Iulineses Wandalos. Caueraut enim sibi Iuli-
nenses memorati, vt tertio capto Zuenone, Kanuti patre, sacramentū præstaret, se nun-
quam quod acciderat vindicaturum: quod pius, iam in Christi religione deuotus, se-
dulò impleuit. Sed filius Kanutus, quod patri per iusiurandum non licuit, ille sibi puta-
uit implendum, primitias inde belli auspicatus, si piam patris causam vindicaret. Itaque
parata armorum expeditione, nauigauit è Dania sua in portum, & oppugnata aliquan-
diu ciuitate, rebus pactione compositis, ad vrgentiora bella respexit. Dum ista gererē-
tur ad littus Germanici maris, Godscalcus (quod diximus) patrem quoque suum vindi-
cans,

eans, ista peregit quæ commemorauimus. Magnis inde rebus gerendis Kanutus rex Godscalcum semper adhibuit: erat ille inter regii corporis custodes vir semper habitus fidelissimus. Post multa autem reuersus in patriam, quantum prius in euertenda, tantum tunc in reducenda Christi religione impiger laborauit: nec quieuit, donec omnem qui per illum defecisse videbatur populum, cum multis aliis, ad diuinæ religionis iura reduceret. Et prosperatum est opus in manu eius. Erat tum (vt diximus) in Romano Imperio Conradus Sueuus, qui Henrico filio vxorem accepit memorati Kanuti filiam, potentissimi Danorum regis: qui etiam cum Imperatore Conrado ad percipiendam Romæ coronam profectus est per Italiam, memoriam renouans patrum suorum, Gothorum diu ibi regnantium. Inde verò egressus Kanutus filiis suis regna viuus dimisit. Sed Sueciæ & Angliæ regibus filiis pater superstes, solum reliquit Knutonem, sui sanguinis heredem. Is Norwagiam inuadens, pactus est cum Magno, diui Olaui regis filio, vt qui ex duobus alteri fieret superstes, alterius regnum suo coniungeret, & teneret vtrunque: eaque pacta iuramento regum & procerum sunt firmata. Quumque Knuto Daniæ rex prior decessisset, Magnus ex fœdere iurato Daniam possedit, proceribus regni iusiurandum præferentibus sanguini. Iam Magnus duobus regnis insignis, mouit expeditionem in Wandalos itinere terrestri, ex Iutia ducens per Holsatiam in Wandaliæ. Occurrit illi magno agmine princeps Winulorum Ratibor, & manu conferta cum Danis, cadit in acie ductor. Filii autem eius, quos ille octo reliquerat omnes ad arma validos, bella cum Danis renouant, & ipsi omnes ad internecionem cæduntur. Winuli tamen, obseruantes tempora quibus Magnus rex, aliis implicitus bellis, eis occurrere non posset, magno agmine vastantes Iutiam, vsque Ripam oppidum tum florens peruenerunt. Sed rex præoccupatis illis, apud Sleswicum demoratur egressuros: ibique prælio excipiens redeunt, multa ex his millia strauit. Pax inde firmatur vtrinque. Godscalcus etsi iam in Wandalia ageret, tamen quia in principatu non agebat, permisit rem suo Marte decurrere: nec suæ vicis esse dicebat, se rebus ad se non spectantibus cum magna partium multitudine immiscere. Igitur ad omnia quietus exitum demorabatur.

Magnus Daniam regnum ut obtinuerit.

Winulus cum octo filiis à Danis deletur.

30

LIBRI SECUNDI FINIS.

ALBERTI KRANTZII

WANDALIÆ LIB. III.

40

ODSCALCVS interea reuersus in Wandaliæ, quum inuenisset hereditatem suam ab aliis inuassam, dimicare constituit, & comitante victoria possessiones cum principatu ex integro recepit. Statimque ad conquirendum sibi apud Deum magni meriti locum intendens animum, Wandalorum populos (quos Christianitatis ab olim cepit obliuio) ad recuperandam fidei gratiam, & ad recipiendam religionem quam abiecerant, excitare cõtendit. Infinita autem gentiliū

CAP. I.
Godscalcus hereditatem recuperat, & religionem Christianam promouet.

multitudo, per instantiam eius ad baptismi gratiam peruenit, & reedificatæ sunt per vniuersam Wagriorum prouinciæ ecclesiæ, necnon Polaborum, Obotritorum, quondam dirutæ ædes sacræ. Iamque missum est in omnes prouincias pro sacerdotibus ac ministris verbi, qui rudes gentiliū mentes fidei doctrina erudirent. Gratulabantur vbiq; fideles de nouellæ plantationis incremento, factumque est vt prouinciæ reple-
rentur sacerdotibus & ecclesiis. Sed & Kissini & Circipani, & quæcunque gentes citra Panim habitant, receperunt verbum dei. Est autem Panis fluuius, in cuius ripa sita est Demyn, vrbs earum partium olim nominatissima: illuc enim quondam protendebat limes Aldenburgenis ecclesiæ. Igitur omnes Wandalorū populi, qui ad Aldenburgen sem pertinebant curam, toto tempore Godscalci Christi fidem deuotamente sunt amplexati. Sanè memorabilis ille princeps tanto diuinæ religionis amplificandæ studio

Novella plantatio fidei cre-
scit.

Godscalci pietas.

Ff